

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİRMA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ VE
BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İhsan AKTAŞ

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

EYLÜL 2015

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİRMA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ VE
BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İhsan AKTAŞ

1303810180

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN

Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü'nün 1303810180 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi, "İhsan AKTAŞ", ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİRMA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ VE BİR UYGULAMA" başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

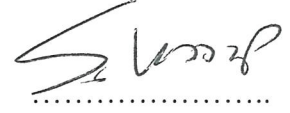
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ
Selçuk Üniversitesi

: Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

: Yrd. Doç. Dr. Suat KASAP
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 08 Eylül 2015

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİRMA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ VE BİR UYGULAMA” adlı çalışmamın, tarafımdan akademik etik ve kurallara aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08.09.2015

İhsan AKTAŞ

ÖNSÖZ

Bu uzun ve yorucu çalışmanın ortaya çıkarılmasında emeği geçen; tez çalışmam boyunca ilminden faydalandığım, hem mesleğine hemde hayata karşı duruşuyla, insani ve ahlaki olarak örnek aldığım, sürekli rehberlik eden ve destekleyen, çalışırken onur duyduğum, değerli bilgi ve görüşleriyle ufkumu açan, bilgisini ve tecrübelerini paylaşan, saygı değer hocam Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN'e saygılarımı ve sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı hazırlarken göstermiş oldukları anlayış ve bugünlere gelmemde pay sahibi olan, desteklerini esirgemeyen ve güvenen aileme teşekkürlerimi sunarım.

En içten sevgilerimle...

Eylül 2015

İhsan AKTAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. ENTELEKTÜEL SERMAYE	3
1.1 Bilgi Toplumu	3
1.2 Entelektüel Sermaye Kavramı	8
1.2.1 Entelektüel Sermaye Kavramının Ortaya Çıkışı	8
1.2.2 Entelektüel Sermayenin Tanımı	9
1.2.3 Entelektüel Sermayenin Önemi	11
1.3 Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi	13
1.4 Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinin Önemi	14
1.4.1 Entelektüel Sermayeyi Bileşen Bazında Ölçen Yöntemler	18
1.4.1.1 Skandia klavuzu (skandia navigator)	18
1.4.1.2 Dengeli puan kartı (balanced scorecard-BSC)	21
1.4.1.3 Maddi olmayan varlık göstergesi (intangible assets monitor)	23
1.4.1.4 Entelektüel sermaye endeksi (IC- index)	23
1.4.1.5 Değer platformu raporlaması modeli	24
1.4.1.6 Teknoloji brokeri (technology broker)	25
1.4.1.7 İnsan kaynakları muhasebesi yöntemi	27
1.4.1.8 Sullivan'ın entelektüel sermaye ölçüm yöntemi	27
1.4.1.9 Katma değer entelektüel katsayısı (value added intellectual coefficient-VAIC)	28
1.4.2 Entelektüel Sermayeyi İşletme Bazında Ölçen Yöntemler	33
1.4.2.1 Piyasa değeri ve defter değeri arasındaki farklılıklar	33
1.4.2.2 Tobin Q oranı	35
1.4.2.3 Hesaplanmış maddi olmayan değerler yöntemi (the return on assets method- roam)	37
1.4.2.4 Ekonomik katma değer yöntemi (economic value added-EVA)	39
1.5 Entelektüel Sermayenin Raporlanması	40
1.6 Entelektüel Sermaye Unsurları	42
1.6.1 İnsan Sermayesi	47
1.6.2 İnsan Sermayesi Bileşenleri	50
1.6.2.1 Teknik bilgi ve yetenek	50

1.6.2.2	İlişkiler	51
1.6.2.3	Değerler ve kültür	51
1.6.2.4	Motivasyon	52
1.6.2.5	İnovasyon.....	53
1.6.2.6	Eğitim.....	53
1.6.3	Yapısal Sermaye.....	54
1.6.4	Yapısal Sermaye Bileşenleri.....	55
1.6.4.1	Kurum imajı ve kimliği.....	56
1.6.4.2	Araştırma-geliştirme	57
1.6.4.3	Entelektüel mülkiyet	58
1.6.5	İlişkisel Sermaye	58
1.6.6	İlişkisel Sermaye Bileşenleri	60
1.6.6.1	Markalar	61
1.6.6.2	Müşteriler	61
1.6.6.3	Dağıtım kanalları	62
1.6.6.4	Sosyal sorumluluk.....	62
1.6.6.5	Pazarlama.....	63
1.6.7	Sosyal Sermaye	64
1.6.8	Rekabetçi Sermaye	64
1.6.9	Diğer Unsurlar	64
1.7	Entelektüel Sermayenin Yönetilmesi	65
1.7.1	İnsan Sermayesinin Yönetilmesi	67
1.7.2	Yapısal Sermayenin Yönetilmesi	67
1.7.3	İlişkisel Sermayenin Yönetilmesi.....	68
İKİNCİ BÖLÜM		70
2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN BİST'DE İŞLEM GÖREN SİGORTA ŞİRKETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN VALUE ADDED INTELLECTUAL COEFFİCİENT-VAIC YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ		70
2.1	Katma Değer Entelektüel Katsayısı (VAIC) Kapsamında Yapılmış Ampirik Çalışmaların Literatür Taraması	70
2.2	Sigortacılığın Tarihçesi.....	79
2.3	Dünya'da ve Avrupa Birliğin'de Sigortacılık Sektörü	81
2.4	Türkiye'de Sigortacılık Sektörü	83
2.5	Türkiyede 2013 Yılıının Temel Sosyo-Ekonomik Göstergeleri.....	89
2.6	Araştırmanın Amacı.....	92
2.7	Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları	93
2.8	Araştırmanın Yöntemi	94
2.9	Araştırmanın Uygulanması	95
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		105
3. SONUÇ VE ÖNERİLER.....		105
KAYNAKÇA		109
ÖZGEÇMİŞ.....		119

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1	: Entelektüel sermaye ölçüm yöntemleri	17
Tablo 1.2	: Maddi olmayan varlıkların değerlerinin hesaplanması	38
Tablo 1.3	: Sveiby entelektüel sermaye unsurları	43
Tablo 1.4	: Entelektüel sermaye sınıflandırmaları)	46
Tablo 2.1	: Dünya sigorta sektörü (2013)	81
Tablo 2.2	: Avrupa birliği sigorta sektörü (2013)	82
Tablo 2.3	: Ruhsat sahibi ve faal şirket sayıları	84
Tablo 2.4	: Faal olmayan şirketlere ilişkin bilgiler	85
Tablo 2.5	: Uluslararası sermayeli şirket sayısı	85
Tablo 2.6	: Sektörün istihdam durumu	86
Tablo 2.7	: Branşlara göre sigorta şirketleri sayısı	87
Tablo 2.8	: Toplam prim üretimi ve teminat tutarlarının seyri	89
Tablo 2.9	: 2013 yılının temel sosyo-ekonomik göstergeleri	90
Tablo 2.10	: Araştırmada incelenen sigorta şirketleri	94
Tablo 2.11	: Sigorta şirketlerine ait I, DP, D, T, M, R, WS, VA değerleri	96
Tablo 2.12	: Sigorta şirketleri çalışan sayıları	96
Tablo 2.13	: Sigorta şirketlerine ait VA, CE, CEE Değerleri	97
Tablo 2.14	: Sigorta şirketlerine ait VA, HC, HCE Değerleri	99
Tablo 2.15	: Sigorta şirketlerine ait VA, HC, SC değerleri	100
Tablo 2.16	: Sigorta şirketlerine ait SC, VA, SCE değerleri	101
Tablo 2.17	: Sigorta şirketlerine ait CEE, HCE, SCE, VAIC değerleri	103
Tablo 2.18	: VAİC yöntemiyle entelektüel sermayelerinin yüksekte aşağıya doğru sıralanması	104

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1	: Skandia kılavuz modeli.....	19
Şekil 1.2	: Entelektüel sermaye unsurları ve bilgi yönetimi	25
Şekil 1.3	: Edvinsson entelektüel sermaye unsurları.....	43
Şekil 1.4	: Brooking entelektüel sermaye unsurları	44
Şekil 1.5	: Ross ve ross entelektüel sermaye unsurları	45
Şekil 1.6	: Örgütsel yeteneğin bileşenleri	55
Şekil 1.7	: Entelektüel sermayenin stratejik uyumu.....	68
Şekil 2.1	: Tüm sigorta şirketlerinin toplam teminat ve varlıkları (01.12.2013).....	92
Şekil 2.2	: Tüm sigorta şirketlerinin toplam varlık dağılımı (01.12.2013).....	92
Şekil 2.3	: Sigorta şirketlerinin CEE – VAIC görünümü.....	98
Şekil 2.4	: Sigorta şirketlerinin HCE – VAIC görünümü.	99
Şekil 2.5	: Sigorta şirketlerinin SCE – VAIC görünümü.....	102
Şekil 2.6	: Sigorta şirketlerinin VAIC, SCE, HCE, CEE görünümü.	103

KISALTMALAR

OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
BİST	: Borsa İstanbul
V.B.	: Ve Benzeri
V.D.	: Ve Diğerleri
TL	: Türk Lirası
YY	: Yüzyıl
A.Ş.	: Anonim Şirket
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
CE	: Firmanın Net Varlıklarının Defter Değeri.
CCE	: Capital Employed Efficiency (Kullanılan Sermaye Etkinliği)
DD	: Defter Değeri
EVA	: Economic Value Added (Ekonomik Katma Değer)
HC	: Human Capital (İnsan Sermayesi)
HCE	: Human Capital Efficiency (İnsan Sermayesi Etkinliği)
PD	: Piyasa Değeri
SC	: Structural Capital (Yapısal Sermaye)
SCE	: Structural Capital Efficiency (Yapısal Sermaye Etkinliği)
VAIC	: Value Added Intellectual Coefficient (Entelektüel Katma Değer Katsayısı)

ÖZET

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİRMA DEĞERİ ÜZERİNE ETKİSİ VE BİR UYGULAMA

AKTAŞ, İhsan

Yüksek Lisans, İşletme Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN

Eylül 2015, 119 sayfa

Çalışmamızda BİST’de işlem gören ve “Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği” kapsamında işigal eden altı adet firma incelenmiştir. Araştırmamız firmalara ait entelektüel sermayelerinin ölçülmesini hedeflemekte olup, firmalar kapsamında sigortacılık sektöründeki entelektüel sermaye unsurlarının dağılımları ve ağırlıkları arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca diğer sigorta şirketleri tarafından da işletmelerde var olan; ancak ya eksik kullanıldığı ya da keşfedilemediği ve iyi yönetilemediği için farkında olunmayan entelektüel sermayenin olduğu ve daha iyi bir şekilde yönetilmesi gerektiği konusunda da yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çünkü entelektüel sermaye; firmaların gelecekteki stratejilerinin belirlenmesinde ve yönetilmesinde önemli bir göstergedir. Yöntem olarak Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) seçilmiştir. Yöntemde kullanmış olduğumuz verilere ise Kamuyu Aydınlatma Platformu’na ait “www.kap.gov.tr” adresinden ve firmalara ait kendi iç raporlarından ulaşılmıştır. İncelememiz sonucunda ise firmaların mali tabloların dışında bir entelektüel sermaye raporu da hazırlaması ve sigortacılık sektöründe beşeri sermaye katsayısının belirleyici olduğu anlaşılmıştır. Eksikliklerin giderilmesi yönünden ise; entelektüel sermaye üzerine yapılacak olan araştırmalarda daha uzun

mali dönemler ve araştırma yapılacak olan sektör için yeterince firmanın seçilmesinin daha uygun olacağı gerekli görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Bilgi Yönetimi, Entelektüel Sermaye, Beşeri Sermaye, Entelektüel Sermaye Unsurları, Entelektüel Sermaye Yönetimi.

ABSTRACT

EFFECT OF THE INTELLECTUAL CAPITAL ON COMPANY VALUE AND AN APPLICATION

AKTAŞ, İhsan

Master, Department Of Management

Thesis Supervisor: Assistant Professor Kemal TEKİN

September 2015, 119 page

In our study, we investigated six companies which are engaged to “Assurance, Reassurance and Retirement Companies Community of Turkey” and also integrated to BIST. Our study aims to measure companies’ intellectual capital and to find out the relations about distribution and focus of intellectual capital factors in Assurance sector. Besides; it is thought that, this also helps and elicits blinded to intellectual capital in other insurance companies due to incomplete utilization, insufficient management and undiscovered skills which helps to understand necessity of better management. Since intellectual capital is an important indicator to see future strategies of company and to manage them.

There has been decided to use Value of Accretion Intellectual Constant (VAIC) method. There has been reached to related information in companies’ internal reports and Public Disclosure Platform’s website “www.kap.gov.tr” in our method.

As a result of our investigations; there has been found out that in assurance sector; not only financial tables but also preparing intellectual capital report is a decisive humane capital factor. At the perspective of eliminating deficiencies; necessity observed in intellectual capital research there needs to examine longer

financial periods and enough companies at the sector which investigated is more applicable.

Key Words: Knowledge, Knowledge Management, Intellectual Capital, Human Capital, The Components of Intellectual Capital, The Management of Intellectual Capital.

GİRİŞ

Bilgi toplumu oluncaya kadar ki süreçte firmaların amacı kar maksimizasyonu peşinde koşmakken, bilgi toplumunda bunun yerini değer maksimizasyonu almıştır. Yaşanan uzun süreç dünyada yeniden yapılanma ve tanımlamalara sebep olurken, gelişen bilgi teknolojileri ülkeler arası rekabette makası dahada açmıştır. Artık klasik üretim faktörleri ikinci planda kalırken, bilgi üretimi en önemli faktör haline gelmiştir. Bilgi üreten işletmelerin, süreci yönetirken nitelikli insan sermayesine ihtiyacı ortadadır. Artık Taylor düşüncesinin önemini kaybettiği, ar-ge, beşeri sermaye, teknoloji, rekabet edebilme ve ürünlerde tekel olabilme daha önemli kavramlar olurken, bilginin üretimi, satılması ve satın alınması daha da artmaktadır.

Günümüz işletmelerinin en önemli güç kaynağı sahip olduğu bilgidir. Bunun için işletmelerin sahip olduğu bu önemli varlığı tanımaları ve ölçmeleri gereklidir. Finansal ve yönetsel teknikleri aynı anda kullanabilen işletmeler, çağın değer yaratabilen bilgi ve becerilerinden de yararlanmasıyla, entelektüel sermaye kavramında ön plana çıkmaktadır.

Entelektüel sermaye, maddi olmayan firma içindeki tüm varlıkları kapsayan soyut bir kavramdır. Artık firmalar sadece fiziki ve finansal çerçevede firmalarını değerlendirmeyerek bunun yanında beşeri ve ilişkisel sermaye kavramlarında birleştirerek değerlendirmektedirler. Bu üç bileşen bir arada kullanıldığı zaman entelektüel sermaye kavramı tamamlanmış ve göz ardı edilemez bir değer olmuştur.

Entelektüel sermaye kavramına yönelik diğer önem verilmesi gereken nokta ise ölçülmesi ve raporlanması ile ilgilidir. Ölçülmesi ile gerek örgüt içi gerekse örgüt dışı karşılaştırmalar yapılabilirken, raporlanması ile de örgüt içi ve dışı açıklamalar yapılabilir. Yapılan çalışmalarda da entelektüel sermayenin ölçülmesine ilişkin birçok metodun geliştirildiği ve bunların uygulanarak işletmenin kendi iç raporunu oluşturduğu görülmüştür.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kısaca bilgi toplumu oluşum sürecine değinilerek, entelektüel sermaye kavramının ortaya çıkışı, tanımı ve önemi konuları incelenmiştir. Daha sonra entelektüel sermayenin ölçülmesi ve ölçülmesinde kullanılan metodlar detaylı olarak ortaya konulmuş olup, raporlanmasından bahsedilerek, bileşenleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise Katma Değer Entelektüel Katsayısı (VAIC) yönteminin uygulanmasından bahsedilerek yerli ve yabancı literatür taraması yapılmıştır. Sigortacılık sektörünün tarihçesi incelenerek, dünyada, Avrupa Birliği'nde ve ülkemizdeki sektörün sosyo-ekonomik göstergeleri hakkında bilgi verilmiştir. BİST' de işlem gören ve "Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği" kapsamında işigal eden altı adet firma 2013 dönemine ait mali tabloları kullanılarak analiz yapılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise çalışmamız genel bir değerlendirme yapılarak sonuç bölümü ile sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL SERMAYE

1.1 Bilgi Toplumu

Günümüz toplumlarında insan yaşantısının vazgeçilmez bir olgusu ve değişimin en önemli odaklarından birisi bilgidir. Bilgi; sosyo-kültürel olarak yaratmış olduğu etkiler ve etkilerin sonucu değişimler nedeniyle, entelektüel sermaye kavramının tam anlaşılmasında ve gelişmesinde etkin bir tanımlayıcıdır. Bilgiyi basit olarak tanımlayamayacağımız gibi, birçok farklı anlamlarda tanımlamak mümkündür. Bilgi ile ilgili yapılan bir tanımda, özellikle insan ve insanın sahip olduğu nitelikler ön plana çıkartılırken, ekonomik faaliyetlere etkinliği vurgulanarak, bireylerdeki mevcut değer, tecrübe, inanç, yöntem ve yeteneklerin temeli olan, gerek sosyal gerekse ekonomik alanlarda etki de bulunan dinamik bir yapı olarak ele alınmaktadır (Kurt, 2005: 251).

Bilgi kavramı ile ilgili olarak açıklanması gereken diğer bir konu ise veri, enformasyon ve bilgi kavramlarının tanımlanmasıdır. Bu kavramların kimi zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı çok sık olarak görülmektedir. Veri, işlenmemiş veya henüz anlamlandırılmamış bilgi konumunda iken, enformasyon verilerin anlamlı hale getirilmiş şeklidir. Diğer bir ifadeyle bilgi, veri veya verilerin işlenmiş şekline denilmektedir (Öğüt, 2001: 11).

Bilgi, bireysel olarak düzenlenmiştir. Cevap olarak ise nasıl sorusunu cevaplamaktadır. Örneğin Newton'un başına düşen elma veriyken, elmanın düşüşü enformasyon, nasıl sorusu sonucunda ortaya çıkan yer çekimi kanunu ise bilgidir (Sevim ve Can, 2005: 3-4).

İnsan topluluklarının geçmişine bakıldığı zaman; son derece meşakkatli ve milyonlarca yıl gibi uzun bir zaman diliminde, ilkel topluluktan uygar toplum yapısına geçtiği ve geçerkende bilginin ön planda olduğu görülmektedir.

Uygar bir toplum olana kadar ki yaşanan süreçte, farklı dönemlerde yaşanmış olsa dahi her toplumun bir geçim kaynağı, geçim kaynağına bağlı ortaya çıkan yaşam biçimi ve yaşam biçimiyle uyumlu olan bir düşün biçimi olmuştur.

Toplumlar, sosyolojik ve ekonomik olarak gelişme sürecinde ilkel toplumdaki tarım toplumuna, daha sonra tarım toplumundan sanayi toplumuna ve günümüzde ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna dönüşüm şeklinde farklı gelişme aşamalarından geçmişlerdir. Bu geçiş aşamaların da insanlık tarihinde iz bırakan önemli noktalardan birincisi insanları ilkel yaşamdan toprağa ve yerleşik düzene bağlayan tarım toplumuna geçiş olmuştur. İkinci iz bırakan önemli nokta ise tarım toplumundan kitlesel üretim, tüketim ve eğitimin önemli olduğu sanayi toplumuna geçiştir. Son önemli nokta ise kitlesel refahın, nitelikli beşeri sermayenin ve bilginin önem kazandığı bilgi toplumu aşamasıdır (Aktan ve Mehtap Tunç, 1998: 119).

Bilgi toplumunda özellikle 20'nci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan değişimler ve gelişimler göz önüne alındığında, ilkel toplumdaki sanayi toplumu oluncaya kadarki süreçten daha kısa sürede, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmiştir. Son yüzyılda üretilen bilginin, bundan önceki yüz yıllarda üretilen bilgiden çok daha fazla olduğu ve bilgi üretim çağında yaşandığı söylenebilir. Her çağın bir belirleyici gücü bulunmaktadır. Tarım toplumunda belirleyici güç toprak, sanayi toplumunda teknoloji ve sermaye iken, bilgi toplumunda ise bilgi belirleyici güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Böylesine geniş, milyar yıllarla ifade edilen tarih kesimi, uygar toplumun temelini oluşturmaktadır. İnsan toplumunun geçmişine bu anlayışla bakıldığında, onun birbirleriyle bağıntılı olmakla birlikte, yapıları birbirlerinden farklı olan türdeş ilkel dönemle, farklılaşmış uygar dönem olmak üzere oluştuğu görülmektedir. İçinde yaşadığımız toplum farklılaşmış uygar dönemin bir filizidir (Şenel, 1982:IV).

Bilginin ve bilgi teknolojilerinin toplumda hızla artan önemini vurgulayan bir kavram olan bilgi toplumu; toplumsal yapının bilgiye dayanmasıyla ilgilidir. Bilgi toplumunda değişimin en başında, iletişim teknolojileri aracılığıyla bilgi işlem kapasitesindeki sürekli artış ve dolaşım hızı gelmektedir. Oluşan bu değişimle birlikte geçmiş dönemlerdeki tarım ve sanayi toplumlarından ayrılma söz konusudur (Ertürk ve Kahvecioğlu, 2002: 472).

Bilginin ve bilgi teknolojilerinin kullanıldığı toplumsal yapı olarak da tanımlanan bilgi toplumu; bilginin üretilmesine, depolanmasına, kullanılmasına ve

paylaşılmasına vurgu yapmaktadır. Bilgi toplumu yine toplumsal bir yapı olarak, toplumun sosyo-ekonomik olarak gelişmesinde ve hedeflerine ulaşmasında önemli bir etkidir (Sen ve Koç, 2003: 930).

İraz, Masuda'nın bir toplumun farklı bir yapıya geçmesinin teknoloji değişimi ile olabileceğini ve bu değişimin sosyal anlamda gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir. Teknolojinin ise bilgi toplumunda belirleyici bir unsur olduğuna dikkat çekmektedir. Bahsi geçen teknolojik değişimin; sosyal etkiler yaparak, toplumun bütün alanlarına yayılan ve değişim yaratan teknoloji kavramı olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sanayi ve tarım toplumunda temel teknolojiler; sanayi ve tarım iken, bilgi toplumunda bu bilgi teknolojileri olmaktadır (İraz, 2003: 939).

Günümüzde değişimleri üçüncü dalga olarak ele alan Alvin Toffler; İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayinin zirveye ulaştığını ve bu aşamadan sonra yeni bir dalganın dünyada hâkim olmaya başladığını belirtmektedir. Toffler bu bağlamda, toplumun iki büyük dalga geçirdiğini ve bunlar sonrasında kültürlerin, uygarlıkların ve yaşam biçimlerinin yok olup yerine yeni ekonomik modelleri, örgütlenmeleri getirdiğini söylemektedir. Bu kurama göre bilgi toplumu ile örtüşen kavram, üçüncü dalgadır (Toffler, 2012: 32).

1957 yılında kesin tarih koymak zor olsa da ABD'deki beyaz yakalı işçi sayısının, mavi yakalı işçi sayısını ilk defa geride bırakması, bazı yazarlar tarafından bilgi toplumunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Bozkurt, 1996: 34-38). Şüphesiz bilgisayarların kullanılarak, bütün bilgisayarların birbirine internetle bağlanmasının bilgi toplumu sürecine geçilmesi olduğu söylenebilir. 1980'li yıllara tekabül eden bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde büyük gelişmeler; bilgi toplumunun itici gücünün arkasında yer almaktadır. Öncelikle insan ve bilgi kavramlarına dayanan bilgi toplumunun, sanayi toplumunun bir uzantısı olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Aktan ve Vural, 2003: 32).

Stratejik bir kaynak olan sanayi toplumundaki maddi sermaye, bilgi toplumunda yerini, rekabetin temel unsuru olarak bilgiye bırakmıştır (Kurt, 2005:253). Sermaye anlayışında meydana gelen bu tartışmalar sonucunda bilgi toplumuyla birlikte, dört temel konuda dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. Bunlar; Bilişim teknolojisi, yükselen yeni sınıflar, bilginin artan rolü, ekonomik yapıdaki dönüşümdür (Bozkurt, 1996: 34-41).

Ekonomi, bilgi toplumunun etkilendiği en önemli alanların başında gelmektedir. Bilgi toplumunda, sanayi toplumundan farklı olarak maddi malların üretilmesi yerine, geçerliliği olan bilginin üretilmesi kazanmıştır. Bilginin üretimi, bilgi teknolojileri aracılığıyla artarken, sermaye anlayışı içerisinde elde edilen bilgi birikimi yer almıştır. Başka bir ifadeyle ekonomik yapı, değişim ekonomisinden etkileşim ekonomisine dönüşmeye başlamıştır (Erkan, 2000: 99).

Dördüncü endüstri olarak bilgi tabanlı endüstriler tarım, sanayi ve hizmet endüstrilerine eklenmiştir. Bilgi toplumunda, bilginin artan rolü sonucunda bilgi tabanlı endüstriler haline gelmiştir. Masuda bu kavramı gelecekteki oluşumları belirleyecek ve etkileyecek lider bir endüstri olarak görüp dört ana gruba ayırmıştır. Bunlar; bilimsel bilgi endüstrileri, etik endüstriler, bilgi endüstrileri, sanat endüstrileridir (Çoban, 1996: 60).

Klasik iktisat teorisinin üretim faktörleri olan emek, sermaye ve hammaddeyi ikame eden bilgi toplumunun temel unsuru olan bilgi; üretim sürecinin hem girdisi hem de çıktısı konumuna gelmiştir. Bu bağlamda ekonomik yapının dönüşümüne de bilgi sebep olmaktadır. Sanayi toplumunda insan gücünün yerine makineler geçerken bilgi toplumunda ise zihinsel güç, insan gücünün yerini almıştır (Çelebioğlu ve Özcan, 2005: 52). Stratejik kaynak olarak değerlendirilerek temel sermaye konumuna gelen bilgi, böylelikle kas gücünün ve paranın egemenliğinden sıyrılmıştır. Ürün ve hizmet kavramına, mevcut bilgiyi kullanarak dönüştürenler, rekabette üstünlük kazanmaya başlarken, eğitim ve ar-ge faaliyetlerine en çok yatırım yapanlar muvaffakiyet sağlamışlardır.

Bilgi toplumuna yön veren konulardan biriside enformasyon teknolojilerindeki yenilikçi değişimlerden kaynaklanmaktadır. Enformasyon teknolojilerinin bu kadar hızlı değişimi geçmişindeki 300 yılda meydana gelen teknolojik yenilikler ve dönüşümlerden kaynaklanmaktadır. Konradiev, enformasyon teknolojilerindeki değişimlerin, sosyo-ekonomik olarak özellikle ekonomik büyümedeki etkisini ilk inceleyenlerden olmuştur. Konradiev ‘Uzun Dalga Kuramını’ geliştirerek, kuramında toplumların 40-60 yıllık sürelerini kapsayan dönemlerinde, sanayi devriminden günümüze kadar, dört uzun dalga dönemi bulunduğunu ve bu dalgaların ise ekonomik gerileme, durgunluk ve yeniden genişleme olduğunu belirtirken; ayrıca her dalganın geçmişinin bir önceki dalgadan etkilendiğini söylemektedir (Tekin, Güleş ve Burgess, 2000: 73-74).

Bilgi toplumu konusunda ehemmiyet ifade eden bir diğerkonuda, birbirini tamamlayan öğelerin bir arada olmasıdır. İraz' a göre, birbirini tamamlayan öğelerin bilgi toplumu açısından bir ağ yaklaşımı ile ele alındığında, her birinin ayrı bir önemi olduğu vurgulanmakta ve köşe taşı olarak değerlendirilmektedir. Bilgi toplumunda öne çıkan öğeler şunlardır (İraz, 2003:941):

1. Eğitim çerçevesindeki tüm bilgi ve ustalıklar aktarılmalıdır,
2. Araştırma ve geliştirme kapsamında bilgi üretilmeli ve buluşçuluk faaliyetlerine önem verilmelidir,
3. Bilgiye sahip olunmalı ve bilgi sermayesi oluşturulmalıdır,
4. Toplumdaki bütün bireyler için, medya yardımıyla verilerin enformasyona çevrimi, yayını yapılmalı ve toplumsal bilinç oluşturularak; araştıran, sorgulayan, katılımcı bireyler oluşturulmalıdır,
5. Bilişim ve bilgi iletişimde, depolanma ve analiz faaliyetleri sağlanmalıdır,
6. Bilgi sermayesinin değer üretimine katkısı ve bilgi ticareti sağlanmalıdır.

Bu değerlendirmeler kapsamında bilgi toplumunun özellikleri şunlardır (Çoban, 1996: 28-30):

1. Bilgi toplumunda gelişimin kökeninde, iletişim teknolojileri ve bilgisayar bulunmaktadır,
2. Bilgi toplumlarında üretim merkezleri bilgisayar merkezleri olan yerlerden oluşmalıdır,
3. Bilgi toplumunda maddi tatmin önemini yitirmeli ve manevi tatmin önemli hale gelmelidir,
4. Sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kuruluşlar en önemli faaliyet merkezleri haline gelmelidir,
5. Bilgi toplumunda tüm bireyler bilgisayarlar yardımıyla bilgi üretimine katılmalı ve bilgi toplumunun en üst noktası olan yüksek bilgi toplumu mertebesine ulaşılmalıdır,
6. Sosyolojik hareketlerin ve yeniliklerin temel belirleyici gücü vatandaşlık hareketleri olmalıdır,
7. Politik sistemde bireylerin ve toplulukların kendini ifade edebileceği zemin oluşturulmalıdır,

8. Toplumsal paylaşım işbirliği, çevre ve insan bütünleşmesi sağlanırken, yenilikçi ve üretici bilgi, potansiyel bilgi pazarına dönüşmelidir,
9. Bilgi toplumlarında zihinsel emek ve entelektüel varlıkların, bilgi üretme gücünde artışlar olurken, bilgi tabanlı ve bilgiye dayalı endüstriler temel endüstriler haline gelmektedir,
10. Bilgi toplumunda, bilginin üretilmesi ve kullanılması sürecinde işbirliği sağlanarak, sinerjik ekonomi yaratılmalı ve toplumsal fayda artırılmalıdır.

1.2 Entelektüel Sermaye Kavramı

İçinde bulunduğumuz çağda küreselleşmenin temelini bilginin oluşturması ve entelektüel sermaye kavramının da soyut, görülemeyen bir kavram olmasından dolayı çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde entelektüel sermaye kavramının tarihsel süreçte ortaya çıkışına zemin hazırlayan etmenlerin neler olduğu, gelişiminde belirleyici faktörlerin kavramı etkileyişindeki öneminden ve değerlendirilmesinden bahsedilecektir.

1.2.1 Entelektüel Sermaye Kavramının Ortaya Çıkışı

Teknolojik gelişmelerin pozitif yönlü ivme kazanması ve küreselleşmenin etkisiyle firmalar artık fiziksel sermayelerine yatırım yapmak yerine, bilgiye yatırım yapmakta ve bu yatırımlar sonucu da entelektüel sermaye kavramının ortaya çıkmasına ve kavramın gelişmesine sebebiyet vermiştir (Ertuş ve Coskun, 2005: 122). Entelektüel sermaye kavramının eskiden beri ifade edilmiş olmasına rağmen başta işletmeler olmak üzere, ülkelerin önem verdiği bir konu oluşu ve ortaya çıkışı son çeyrek yüzyıl da daha belirgin bir hal alırken yazar, akademisyen ve araştırmacılar tarafından üzerinde çalışılan bir konu olmuştur.

Özellikle entelektüel sermayenin, yani maddi olmayan varlıkların firmaların kazançlarının artmasında belirleyici olduğu, 1980'lerden itibaren anlaşılmaya başlanmıştır (Yalama, 2005:4). Ancak entelektüel sermaye kavramıyla ilgili ilk çalışmaları John Kenneth Galbraith, 1960 sonlarına doğru ekonomist Kalecki'ye entelektüel sermayenin önemini vurgulayan bir mektup yazarak literatüre girmiştir (Şamiloğlu, 2002: 68).

Muhasebesel anlamda ise entelektüel sermaye 1980'lerde ortaya çıkmıştır. 1980'lerin başında şerefiye olarak ifade edilmiş, 1980'lerin ortasında ise piyasa değeri ile defter değeri arasındaki artan farkın belirginleşmesi sonucu, 1980'lerin sonunda entelektüel sermayenin ölçülmesi, raporlanması ve bunun işletme sahipleri ile yöneticileri başta olmak üzere üçüncü kişilere de düzenli olarak aktarılması yönünde ilk uygulamaların yapılmasına gerek duyulmuştur (Görmüş, 2009: 34).

Günümüzde kullanılan entelektüel sermaye kavramına ise ilk defa 1991 yılında Thomas Stewart "Brainpower" isimli makalesiyle değinmiştir. Makalenin özünde entelektüel sermaye kavramının önemi ve keşfedilmesi gereken bir hazine olduğundan söz edilmiştir. Ayrıca Stewart makalesinde entelektüel sermayeyi: "İşletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan, işletme çalışanlarının bildiği bir şeyin toplamı" olarak ifade etmiştir (Stewart, 1991: 120).

Entelektüel sermaye kavramının ortaya çıkışı ya da tarihsel süreç içerisindeki gelişiminde, yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere özünde bilginin önemli olduğu, iletişim teknolojilerindeki küresel entegrasyonla beraber gelişmelerin yattığı görülmektedir. Entelektüel sermaye kavramına değer veren işletmeler değişimi uygularken fiziksel sermayeden çok entelektüel sermayenin unsurlarına önem vermektedir.

1.2.2 Entelektüel Sermayenin Tanımı

Entelektüel sermayenin literatürü incelendiği zaman tanımı ve sınıflandırması konusunda birçok akademisyen, yazar ve araştırmacının görüşlerinin birbirine yakın olduğu ve belirli referanslara atıfta bulunduğu görülmektedir. Kavramın çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir tartışılıyor ve araştırılıyor olmasına rağmen; soyut özellikler taşıması ve bu yüzden genel kabul görmüş bir tanımlamanın olmaması normal olarak kabul edilmektedir. Bunun en güzel örneğini; Kanada'da 1999 yılında yapılan, Uluslararası Entelektüel Sermaye Yönetimi Konferansı'na, katılan 85 uzman, entelektüel sermayenin tanımı konusunda bir şey söylemek için henüz erken olduğunu ortak bir görüş ile bildirmişlerdir (Seetharaman, 2002:129). Entelektüel sermayenin tanımı ile ilgili bazı yazar, araştırmacı ve akademisyenlerin görüşleri ise aşağıda verilmiştir.

Caroll ve Tansey entelektüel sermayeyi stratejik bir yaklaşımla ele alarak incelemişler ve işletme bilgisinin elde edilmesi, toplanması, dönüşümü ve

değerlendirilmesiyle ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre entelektüel sermaye, işletme hissedarlarının kazançlarını maksimize etme sürecinde, bilgiye ve yaratıcılığa dayalı stratejiler oluşturulmasında ve uygulamasında yardımcı olacak en iyi çözüm olarak ele alınmaktadır (Carroll ve Tansey, 2000: 298).

Entelektüel sermaye konusunda önceki çalışmalara göre daha kapsamlı çalışmalar yapan bir başka isim ise Annie Brooking'dir. Brooking entelektüel sermayeyi: "İşletmenin faaliyetini sürdürebilmesini sağlayan maddi olmayan varlıkların tümü" olarak tanımlamaktadır (Brooking, 1996: 12).

Klein ve Prusak'a ise entelektüel sermayeyi: "Daha yüksek değerli bir varlık üretmek üzere formelleştirilmiş, elde edilmiş ve harekete geçirilmiş entelektüel malzeme" olarak tanımını yapmaktadır (Klein ve Prusak, 1994).

Başka bir tanımlamada ise entelektüel sermaye kavramı işletmenin değer kazanmasına yardımcı olacak bilgi, üst bilgi, tecrübeler ve entelektüel varlıklar olarak tanımlanıp, kolektif bir beyin gücü veya örgüt içinde bulunan bilgi şeklinde ifade edilmiştir (Bontis, Keow ve Richardson, 2000: 87).

Brennan ve Connell'a göre entelektüel sermaye; bir işletmenin bilgi tabanlı öz sermayesi olarak değerlendirilmekte, çalışanların bilgi ve uzmanlığını, müşteri güvenini, işletmenin ürün ve hizmetlerini, ticari markalarını, isim haklarını, bilgi sistemlerini, idari süreçlerini ve işletmenin iş süreçlerindeki etkinliğini içeren bir kavram olarak ele alınmaktadır (Brennan ve Connell, 2000: 206).

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), entelektüel sermayeyi: "İşletmelerin sahip oldukları maddi olmayan varlıkların, yani organizasyonel sermayenin ve insan sermayesinin ekonomik değeri" olarak tanımlamaktadır (Nerdrum ve Erikson, 2001: 127).

Sullivan, entelektüel sermaye kavramını: " Kâra dönüştürülebilen bilgidir ki bu bilgi, işletmenin düşüncelerinin, yeniliklerinin, teknolojilerinin, genel bilgilerinin, bilgisayar programlarının, tasarımların, veri kullanma yeteneklerinin, ilişkilerinin, süreçlerinin, yaratıcılıklarının ve yayınlarının tümü" olarak tanımlamıştır (Sullivan, 1998: 4).

1.2.3 Entelektüel Sermayenin Önemi

Bilgi çağını gelecekte toplumların yaşamlarını değiştirecek yeni bir gelişme olgusu olarak görmek yerine, içinde olduğumuz şimdiki zamanı biçimlendiren bir gerçeklik olarak görmek gerekir (Barutçugil, 2002: 22).

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir bilgi araç olarak görülmeğe çıkmış ve amaç haline gelmiştir. 1980'li yıllarla birlikte klasik endüstri teoreminde emek, sermaye, doğa ve müteşebbis olarak kabul edilen üretim faktörlerinin sayısı bugün bilginde (teknolojinin) temel üretim faktörü olmasıyla, bu anlayış değişmeye başlayarak, örgütler bilgi odaklı bir anlayışa doğru kaymaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar ve çalışmalarda bu değişimi doğrular niteliktedir.

Parr tarafından 1996 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre entelektüel varlıkların ve entelektüel mülkiyetin, şirketlerin pazar değerlerine %80'den daha fazla bir katkısı olduğu görülmüştür. Örneğin 1997 yılının sonlarında 66 milyar dolarlık pazar değerine sahip Walt Disney şirketinin, çalışma sermayesi, sabit varlıkları ve diğer varlıklarının toplam değeri 7,3 milyar dolar iken, sahip olduğu entelektüel varlıkların ve entelektüel mülkiyetin 58,3 milyar dolar olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle bu rakam, şirketin pazar değerine %89'luk bir pozitif katkıda bulunmaktadır (Kurz, 2000: 29).

Yapılan başka bir araştırmada ise Stern Üniversitesinden Lev (1997), 1927 yılından itibaren yapılan yatırımların yüzde yetmişinin maddi varlıklara (Yeraltı Ve Yerüstü Düzenleri, Demirbaşlar, Binalar, Tesis, Makine Ve Cihazlar, Taşıtlar, Arazi Ve Arsalar, Diğer Maddi Duran Varlıklar, Yapılmakta Olan Yatırımlar) yapıldığını tespit etmiştir. Geri kalan yüzde otuzunun da maddi olmayan varlıklara (Özel Maliyet Bedeli, Kuruluş Maliyeti, Firma Değeri, İmtiyazlar, Patent Ve Yayın Hakları, Ticari Marka Ve İsimler, Diğer Haklar) yapıldığını, bu oranının çeyrek yüzyıl içinde yani 1990'lı yıllarda değiştiğini tespit etmiştir. Buna göre yatırımların önemli bir kısmının ar-ge çalışmaları, eğitim, rekabet, bilgi teknolojileri yazılımlarına ve internet gibi maddi olmayan alanlara kaymaya başladığını ortaya koymuştur (Edvinsson, 2000: 12).

Maddi olmayan alanlardaki değişimin ve başarının örneklerine en çok ileri teknoloji üreten işletmelerde rastlanmaktadır. Bu kapsamda INTEL firması entelektüel sermayesini kullanarak, ileri teknolojisiyle, bilgi ekonomisini harmanlayıp, başarılı olan bir işletmeye örnek verilebilir. INTEL firması 10 Milyar

doların üstünde bir satışı, internet ağı sayesinde gerçekleştirmiş, ticaret ilişkisinde bulunduğu ortaklarıyla bilgi akış süresini üç haftadan 48 saate indirerek, envanterini %70 oranında azaltmayı başarmıştır (Carroll ve Tansey, 2000: 298).

İşletmelerde 1970'li yılların sonunda bilanço değeri ile piyasa değeri arasındaki oran, ortalama bir katına çıkmaktayken günümüzde bu oran üç katına, hatta bazı şirketlerde altı katına çıkmaktadır. Örneğin Microsoft ve American On-line gibi şirketler %90 gibi yüksek bir oranda bilanço değerlerinin çok üstünde piyasa değerlerine sahiptirler (Edvinsson, 2000: 12).

Bilgi teknolojileri, biyoteknoloji, ilaç ve yazılım gibi sektörlerde iştegal eden firmaların sabit varlıklarının değeri, piyasa değerinin %5-10'unu geçmediği görülmektedir. Firmaların piyasa değeri ile fiziksel varlıkları arasındaki bu fark ise entelektüel sermayenin ortaya çıkardığı önemden kaynaklanmaktadır (Şamiloğlu, 2002: 78).

Yukarıdaki Walt Disney, Intel, Microsoft ve American On-line şirketleri örneklerinden de anlaşılacağı üzere iş dünyasındaki modern ve köklü değişimler maddi olmayan varlıklarında, işletme sermayesi olarak değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönem, bilgi çağı olarak adlandırılırken bilginin önemi her alanda olduğu gibi, yönetim alanında da ortaya çıkmaktadır (Ertuğrul, 2000: 41). Geçmişteki klasik yönetim modellerinde temel gaye işletmelerin kâr maksimizasyonu sağlamasıyken, günümüz çağdaş yönetim modellerinde temel gaye, firma değerinin maksimizasyonudur. Bu bağlamda firma değerinin maksimizasyonu artıran en belirleyici etmen ise bilgidir (Karacaer ve Kapusuzoğlu, 2010: 98). Özellikle bu durum bilgi üreten hizmet işletmelerinde daha etkin bir şekilde ortaya çıkmakta ve bilginin değeri her geçen gün artmaktadır.

Bu noktada işletmeler küreselleşen dünyada rekabet edebilmek, rekabet sonucu üstünlük sağlayabilmek ve sağlamış olduğu bu rekabetle beraber varlıklarını sürdürebilmek için bilgiyi meydana getirmeli ve bundan yarar sağlayabilecek süreçler izlenmelidir (Önce, 1999: 1).

Günümüzde bilgi gerek işletmeler gerekse ülkeler arasındaki yarışta en önemli bileşen haline gelirken, bilgi gücünü elinde bulunduran işletme yahut ülkelerde üstün pozisyona gelmiştir. Bu süreçte bilgi rekabet gücünün en dinamik unsuru olurken, hem işletmeler açısından hem de ülkeler açısından var olmanın vazgeçilmez ve en

önemli unsuru olmuştur. Toplumlardaki sosyolojik değişimler ve ekonomik büyümeler, bilgi ve bilginin sermaye olarak kullanılıp değer yaratma sürecinin merkezinde bulunmaktadır (Öğüt, 2001: 49).

1.3 Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi

Entelektüel sermayenin ölçüm ve raporlanmasını bu kadar önemli konuma getiren, entelektüel sermayenin örgüt performansına olan etkilerinin artması ve stratejik bir varlık olarak değerlendirilmesidir. Entelektüel sermayenin ölçülmesi kolay olmadığı için birçok zorlukla karşılaşılmaktayken, maddi varlıkların somut olarak ölçülmesi ve raporlanması hem kolay hem de tüm dünyanın kabul ettiği standartlar çerçevesinde yapılmaktadır. Özellikle entelektüel sermayenin ölçülmesine yönelik günümüz bilgi toplumlarında farklı birçok çalışma yapılmakta ve örgütler tarafından farklı ölçme ve raporlama teknikleri kullanılmaktadır. Örgütler tarafından kullanılan modeller ve metotlara rağmen tüm dünyanın benimsediği ve uyguladığı standartları halen belirlenememiştir (Erkuş, 2003:139). Bu belirsizliğin giderilmesi için entelektüel sermayenin ölçülmesi konusunda mevcut yöntemlere, yeni araştırma ve geliştirmeler ile katkı yapılarak tüm dünyaca kabul gören standartlara ulaşılmalıdır.

Marr ve arkadaşları 2003 yılında yaptıkları çalışmada, entelektüel sermayenin ölçülmesinin stratejik yönetim sürecinde önemli bir işleve sahip olduğunu, literatür taramasına dayanarak yaptıkları bir çalışmada belirlemişlerdir. Bu çalışmanın sonucuna göre stratejik yönetim sürecinde önemli bir işleve sahip olan entelektüel sermayenin neden ölçüldüğünü üç başlık altında incelemişlerdir (Marr, Gary ve Neely, 2003:443-447):

1. Strateji formülasyonu,
2. Stratejilerin değerlendirilmesi ve icrası,
3. Stratejik gelişme, çeşitlendirme ve büyümedir.

Marr ve arkadaşları strateji formülasyonu başlığında entelektüel sermayenin ölçülmesinin stratejik yönetim sürecinde önemli bir işleve ve örgüt stratejilerinin belirlenmesine destek sağlayacağını belirtmişlerdir. Bu ölçümler sonucunda ise entelektüel sermayenin örgüt içindeki durumu tespit edilerek maddi varlıklar gibi stratejik süreç içerisinde yarattığı etkileri, önemi ve işlevi belirlenebilir. İkinci başlık olan stratejilerin değerlendirilmesi ve icrasında ise entelektüel sermayenin ölçülmesinde kullanılan temel göstergeler üzerinden, işletmenin yapmış olduğu faaliyetlerin, işletme stratejisine uygunluğu değerlendirilir. Bunun yapılmasındaki sebep ise stratejilerin başarılı olup olmadığının anlaşılmasıdır. Son başlığımız olan stratejik gelişme, çeşitlendirme ve büyüme de ise örgütün kendi halini bilmesi kadar hedef işletmenin durumunun da bilinmesi ve kıyas yapılabilmesi açısından ortak girişimler, birleşmeler ve satın almalar, stratejik işbirliği önemlidir. Ayrıca entelektüel sermayenin ölçülmesi temel yeteneklerin ve kaynakların belirlenmesi açısından kritik bir aşamadır (Marr, Gary ve Neely, 2003: 443-447).

1.4 Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinin Önemi

Günümüz bilgi toplumlarında, gün geçtikçe bilginin önemi artmış ve entelektüel sermaye kavramına işletmeler daha çok önem vererek, firmanın gerçek değerinin hesaplanması ve ölçülmesi konusunda çalışmalar çoğalmıştır.

Akgül (2003) 'e, göre finansal tabloların, artık firmaların mali, finansal ya da ekonomik durumunu tam olarak yansıtamadığını ve bunun sonucunda ise, firmanın piyasa değeri ile defter değeri arasında ortaya çıkan farkın belirlenmesi konusunda, firmanın entelektüel sermayesinin üzerinde durulması ve entelektüel sermayesinin ölçülmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir (Akgül, 2003: 32).

Entelektüel sermayenin ölçülmesinin firmalara sağlayacağı yararları ise şu şekilde maddeleyebiliriz (Önce 1999: 31).

1. Firmaların yöneticileri, entelektüel varlıklarının soyutluktan çıkıp somut bir hal alması sonucunda, kredi kurumlarından borçlanılırken entelektüel varlıklarını teminat olarak sunabilecekler ve böylece borçlanma olanaklarını artıracaklardır. Bu uygulama özellikle fiziki sermayenin az olduğu ve teknoloji alanında yatırım yapan küçük işletmelerin risk sermayesi bulma imkânlarını artıracaktır.

2. Entelektüel sermayenin diğerk bir önemli yanı ise işletmenin hisse senedi fiyat performansını olumlu yönde etkilemesidir. Halka açık olan ya da açılmayı düşünen firmaların entelektüel sermayelerini gelecek dönemlerde göstermelerinin yaratacağı etkiyle, olası gelir potansiyelinde artış yapabileceklerdir.
3. Piyasa değeri yüksek olan firmaların birleşme, satın alma ya da yaşanılabilir başka bir finansal olay karşısında, piyasa değerinin neden yüksek olduğunu gösterebilecektir.
4. Entelektüel sermayenin yüksek olması firmalara rekabet avantajı sağladığı için, rakip firmalar karşısında durumumuzu analiz ederek, üstün olduğumuz olumlu ya da zayıf kaldığımız olumsuz yönlerimizin belirlenmesinde ve zayıf kaldığımız yönlerimizin geliştirilmesinde katkı sağlayacaktır.

Aşıkoğlu v.d. (2008)'e göre entelektüel sermayenin ölçülmesi işletmeler için bir ihtiyaç olmuştur. Bu ihtiyaç giderilirken de işletmeye sağlayacağı yararlar şunlardır (Aşıkoğlu vd., 2008: 82):

1. İşletmenin sahip olduğu maddi olmayan varlıkların ortaya çıkarılması ve ayrıntılarıyla planlama
2. Firma içinde en iyi uygulamaları teşhis etme ve yayma
3. Sosyal ağlar anlayışında kurumsallık ve değişim temsilcilerinin teşhisi
4. Bilgi akışı modellerini işletme içinde tanıma
5. Karşılıklı ilişkiler oluşturulurken bilginin önemi
6. Kritik olan bilgi sorunlarına öncelik vermek
7. Buluş sayısında artış
8. Öğrenme modellerini işletme içinde hızlandırma
9. Performansa dayalı bir kültür oluşturma
10. Personelin kurum algısı ve motivasyonunun artması
11. Değer artırma yollarının aranmasında ve işletme aktif değerinin denetlenmesin
12. Ortak faaliyetleri artırarak, bilginin yönetilmesinin faydaları ve kültürünün paylaşılmasında yarar sağlamaktadır.

Yukarıda belirtilen Önce (1999) ve Aşıkoğlu vd. (2008) maddelerden de anlaşılacağı üzere, entelektüel sermayenin ölçülmesi hem işletmenin mevcut

durumunun iyi bir şekilde analiz edilmesinde, hem de işletmenin karşılaşılabileceği problemler karşısında stratejik planın hazırlanması ve geleceğe yönelik planların iyi bir şekilde yapılmasında gereklidir. Bunun yanında, entelektüel sermaye iyi bir şekilde yönetildiğinde, elde edilecek işletmeye faydalarından yararlanabilmek, ya da iyi yönetilmediği zamanki dezavantajlardan kaçınmak için, entelektüel sermayenin ölçülmesi önem arz etmektedir.

Entelektüel sermayenin, işletmede yer alan mevcut saklı varlıkların ortaya çıkartılmasında, bunların tespitinde ve bunun sonucunda işletmenin amaçlarına uygun stratejik olarak geliştirilmesinde, doğru yatırımların yapılmasında entelektüel sermayenin ölçülmesi önemlidir. Bu kapsamda entelektüel sermayenin ölçülmesinin; entelektüel sermayeyi görünür hale getirebilme de, örgüt içindeki bilgi akış modellerinin belirlenebilmesinde, entelektüel sermayenin önem arz eden bileşenlerinin belirlenebilmesinde, bilginin yarattığı faydaların anlaşılabilmesinde, bilgi yönetiminin ve işbirliği anlayışı faydalarının ortaya çıkarılmasında, örgüt içinde öğrenme sürecinin daha çabuk sağlanmasında, örgütler arası en iyi uygulamaların paylaşılmasında, değer yaratma sürecinde değer artırılmasında, yenilikçiliğin artırılabilmesinde, örgüt içi ilişkiler ağının gelişmesinde, kültür anlayışının performans odaklı gelişmesinde, bireylerin örgütü anlamasında ve motivasyonunda yardımcı olmak gibi, işletmelere sağlayacağı yararları sıralayabiliriz (Kannan ve Aulbur, 2004: 390).

Günümüz örgütleri sahip oldukları entelektüel sermaye değerlerini, çeşitli yöntemlerle ölçerek ve elde ettikleri sonuçlarını raporlayarak, örgütlerinin sahip olduğu entelektüel sermaye değerini hem yakından tanıma hem de sahip oldukları kaynak yönetiminde başarı sağlama çalışmaları içerisinde dirler. Örgütlerin sahip oldukları entelektüel sermaye değerleri, işletme dışındaki üçüncü şahıs olan yatırımcılara karar vermelerinde yardımcı olacak diğer bir önemli etkidir (Toraman ve diğ., 2009: 94).

Entelektüel sermaye kavramı 1990'lı yıllarda iş literatüründeki en önemli konulardan birisi olmuş ve iş adamları kavramı açıklamaya, değer bir parçası yapmaya çalışmışlardır. Tüm bu çalışmalarının sonucunda ise entelektüel sermaye nasıl ölçülür sorusu ortaya çıkmıştır. Bu tartışmayı başlatan ise Leif Edvinsson'dır. L. Edvinsson, entelektüel sermayenin ölçülebilir olduğunu ve örgütlerin yıllık finansal raporlarında bulunabileceğini savunmuştur. Ancak entelektüel sermayeyi

ölçmek, önemli olan noktayken, bunun pratikte ölçülmesinin güç oluşu düşündürücüdür. Çünkü entelektüel sermaye kavramı beş duyu organıyla ölçülebilen bir şey olmadığından, maddi olmayan bir şeyin nasıl hesaplanacağı bir belirsizliktir. Maddi olmayan varlıkların değerini ölçerken ya da hesaplarırken kullanılacak ölçütler ve bu soruların cevabı örgüt yöneticileri için önem arz etmektedir (Şamiloğlu, 2002: 162).

Soyut bir kavram olan entelektüel sermayenin doğru şekilde ölçülememesi örgütler açısından büyük sorunlara neden olmaktadır. Entelektüel sermayenin hesaplanmasında hem nicel hem de nitel hesaplama ölçütlerinin kullanılıyor olması, parasal değerinin hesaplanmasında karşılaşılan en önemli sorundur (Karacan, 2007: 41). Bu sorunların çözüme kavuşturulması adına, 1990'lı yıllardan itibaren entelektüel sermayeyi ölçmek için yeni ölçüm teknikleri ve modelleri geliştirilmiştir (Arıkboğa, 2003:116). Yapmış olduğumuz literatür araştırması sonucunda, entelektüel sermayenin ölçülmesi ile ilgili yaklaşık 30 civarında yöntemin olduğu belirlenmiştir. Günümüze kadar geliştirilen entelektüel sermaye ölçüm yöntemleri, geliştirenleri ve yılları ise Tablo 1.1'de gösterilmiştir (Uçar, 2008: 37-38).

Tablo 1.1: Entelektüel sermaye ölçüm yöntemleri (Uçar, 2008).

YIL	TEKNİK	GELİŞTİREN
1950	Tobin'in Q Oranı	J. Tobin
1989	Görünmeyen Bilanço	Sveiby
1992	Dengeli Puan Kartı	Kaplan Ve Norton
1996	Atıf Ağırlıklı Patentler	N. Bontis
1996	Teknoloji Brokeri	A. Brooking
1997	Entelektüel Sermaye Endeksi	G. Ve J. Roos
1997	Ekonomik Katma Değer	G. Ve J. Roos
1997	Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer	Nci Research
1997	Maddi Olmayan Varlıklar Göstergesi	Sveiby
1997	Piyasa Değeri-Defter Değeri Oranı	Stewart
1997	Skandia Modeli	L. Edvinsson
1998	İnsan Kaynakları Tablosu	Ahonen
1999	OECD Projesi	Oecd
2000	Değer Kaşifi	Andriessen Ve Tiessen
2000	Entelektüel Varlık Değerlemesi	Sullivan
2002	Değer Zinciri Puan Tablosu	B. Lev
2002	Meritum Projesi	Meritum
2003	Datı Projesi	Datı

Örgütlerin sahip oldukları entelektüel sermayenin ölçülmesinde çeşitli ölçüm yöntemleri ve sınıflandırma olmasına rağmen çalışmamızda aşağıdaki sınıflandırma şekli kullanılmıştır (Önce, 1999: 32):

1. Entelektüel sermayenin bileşen bazında ölçülmesi,
2. Entelektüel sermayenin işletme bazında ölçülmesi.

Çalışmamızda en çok karşılaşılan ve işletmeler tarafından uygulanan bileşen bazında dokuz ve unsur bazında dört yöntem entelektüel sermayenin ölçülmesi şeklinde açıklanacaktır.

1.4.1 Entelektüel Sermayeyi Bileşen Bazında Ölçen Yöntemler

Entelektüel sermayenin genel kabul görmüş bileşenleri olan beşeri sermaye, yapısal sermaye ve ilişki sermaye gibi entelektüel sermaye bileşenlerinin ayrı ayrı hesaplandığı yöntemdir. Bu yöntemler işletmelerdeki entelektüel sermayeyi oluşturan unsurları esas alarak ölçmeye yardımcı olmaktadır.

İşletmelerde entelektüel sermaye unsurlarını esas alarak ölçüm yapan yöntemlerden sırasıyla:

1. Skandia Klavuzu (Skandia Navigator).
2. Dengeli Puan Kartı (Balanced Scorecard-Bsc).
3. Maddi Olmayan Varlık Göstergesi (Intangible Assets Monitor).
4. Entelektüel Sermaye Endeksi (Ic- Index).
5. Değer Platformu Raporlaması Modeli.
6. Teknoloji Brokleri (Technology Broker).
7. İnsan Kaynakları Muhasebesi Yöntemi.
8. Sullivan'ın Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemi.
9. Katma Değer Entelektüel Katsayısı (Value Added Intellectual Coefficient – VAIC) Yöntemi incelenecektir.

1.4.1.1 Skandia klavuzu (skandia navigator)

Skandia İsveç kuruluşlu bir sigorta şirkettir. Şirket tarafından Skandia Kılavuzu geliştirilmiştir. Bu model geleceğe yönelik bir işletme düşünce modeli olarak işletme ekonomisinin yeniden tasnifinin yapılması, bölümlendirilmesi ve işletme operasyonlarının daha istikrarlı bir halini ortaya koymaktadır. Skandia

Skandia klavuzu, entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması konusunda ilk çalışmalara imza atanlardandır. Şirket çalışanlarından dünyanın ilk entelektüel sermaye yöneticisi unvanına sahip Leif Edvinsson tarafından ortaya atılan model, 1993 yılında uygulanmaya başlanmış ve daha sonrasında farklı firmalar tarafından uygulanmaya çalışılmıştır (Yalama, 2005: 23).

Leif Edvinsson, Skandia Klavuzu ile ilgili şirkette entelektüel sermayenin tüm konularından sorumludur ve çalışmalarında işletmenin dinamik bir entelektüel sermaye raporlama boyutunun olduğunu, işletmenin birbiriyle ilişkili beş farklı boyutuna odaklanarak raporlama modeli ortaya çıkarmıştır. Bu beş farklı boyutu şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Müşteriler,
2. Finansman,
3. Yenileme ve geliştirme,
4. Süreç,
5. İnsan sermayesi konularını içermektedir.

Skandia klavuzuna göre entelektüel sermaye kavramı, beşeri sermaye ve yapısal sermaye faktörlerinin bir bütün haline getirildiği zaman oluşmaktadır (Bontis, 1997: 11).

Skandia Modeli, gelecekte işletmenin performansının tahmin edilmesine yönelik işletmeye stratejik planlama yapmasında kolaylık sağlarken, dış çevre faktörleri unutulmayarak zaman kavramını geçmiş, bugün ve gelecek arasında dengeli bir yaklaşımla sağlamaktadır (Ölçer ve Şanal, 2007: 482).

Skandia klavuzu birçok araştırmacı tarafından zayıf yönlerinin olduğunun bilinmesine rağmen, entelektüel sermaye gibi maddi olmayan varlıkların ölçülmesi ve sınıflandırılması konusunda diğerlerine cesaret verdiğini için önemli bir rol sahibidir. Örgütlerde neyin değer yarattığı konusunda klasik varsayımların ötesinde olduğu kabul edilmektedir. Petty ve Guthrie'ye göre ise Skandia Klavuzu çalışmanın süreci ile ilgili ve bir firmanın toplam piyasa değeri, finansal sermayesi ile entelektüel sermayesinin toplamına eşittir. Entelektüel sermayenin unsurları modele göre yapısal ve insan sermayesinden oluşmaktadır. Yapısal sermaye, örgütsel sermaye ve müşteri sermayesi olarak da ayrılabilirken, örgütsel sermaye de kendi içinde buluşçuluk sermayesi ve süreç sermayesi olarak ikiye ayrılmaktadır (Akmeşe, 2006: 91).

Skandia klavuzunun uygulamada karşımıza çıkan sorunlarını ise Bontis (2001) şöyle sıralamaktadır:

1. Bilanço usulü esas alındığı için entelektüel sermaye değerinin dinamik bir süreç olmadığı ve belli bir zaman dilimini kapsadığı,
2. Parasal olarak ifade edilmesinin zor olduğu,
3. Dünyaca kabul edilmiş bir ölçütünün belirlenemediği,
4. Çalışanlar tarafından yapısal sermayeye ilişkin ölçütlerin ne kadarının örgütsel varlığa dönüştürüleceğinin belirlenemediği gibi sorunları vardır (Bontis, 2001: 47).

1.4.1.2 Dengeli puan kartı (balanced scorecard-BSC)

Dengeli puan kartı yaklaşımı Robert S. Kaplan ve David P. Norton tarafından ortaya konulmuştur. Harward Business Review’de, 1992 yılında yayınladıkları bir makale ile ortaya atılan bu yaklaşımda, finansal olmayan ölçümlere dayanarak işletmenin performansı ölçülmek istenmiştir (Ertuğrul, 2000: 70).

Dengeli puan kartı yaklaşımı, örgütlerin performansını ölçerken finansal ve finansal olmayan boyutta değerlendirerek, bunu örgütün belirlemiş olduğu stratejisi ve vizyonu ile bütünleştiren, strateji odaklı performans ölçüm sistemidir. Yöntem firmaların rekabet avantajını uzun dönemde kazanmalarında, klasik muhasebe ve finans metotlarının yetersiz kalmasıyla ortaya çıkmıştır (Kaplan ve Norton, 1999: 9).

Yöntemde değerlendirilen performans belirleme ölçütleri birbirini tamamlayan dört farklı boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyut olan finansal boyut da satışlar, karlılık ve nakit akımlarını, ikinci boyut olan müşteri boyutunda işletmenin müşterilerce tanınması, müşterilere sunulan ürün ve hizmet karşılığı tatmin düzeyi, pazar payı ve müşteri ilişkileri incelenmektedir. Üçüncü boyut olan süreç boyutunda, dâhili iş süreçleri, kalite düzeyi ve verimlilik ele alınırken, son boyut olan öğrenme ve büyüme boyutunda ise, ar-ge faaliyetleri ile ürün geliştirme oranı gibi ölçütler dâhilinde değerlendirilmektedir (O’Brien, 2002: 17).

Finansal boyut da örgütün uzun dönemdeki finansal stratejisine önem vermek ile birlikte, firma ortaklarının beklentileri olan karlılık ve büyüme sağlamak için çalışılmaktadır. Bu çalışmalara finansal odak noktaları arasında gelir/çalışan, yeni müşteri gelirleri/toplam gelir ya da yeni işlerden kaynaklanan kazançları örnek gösterebiliriz (Gürol, 2005: 318).

Müşteri boyutunda, işletmenin rekabet içinde bulunacakları piyasanın ve müşterilerin özellikleri belirlenmektedir. Belirlenecek ölçütler müşterilerin memnuniyetini ve müşterilerin örgüte bağlılığını gösterecek niteliklerden seçilir.

Müşteri boyutu firmaların ellerindeki ürün ve hizmetleri ile müşterilerin ihtiyaçlarına nasıl cevap verildiğine ilişkin bir göstergedir. Müşteri boyutunun ölçülmesinde kullanılan kriterlere ise pazardaki pay, müşteri sayısı ve kaybı, müşteriye ulaşılması sonucu müşteri ile temasa geçildikten sonra satışın gerçekleşmesine kadar geçen ortalama süre gösterilebilir (Gürol, 2005: 318).

Süreç boyutu, firmanın iç süreçleri ile ilgili olduğu kadar, mal ve hizmet tekniklerinin ve yöntemlerinin geliştirilmesini sağlayan, mal ve hizmetlerin dağıtılması sürecini kapsamaktadır. Örnek olarak ISO 9000 gösterilebilir. Süreç boyutunda firmanın çalışmalarında etkin olup olmadığı incelenebilirken, firma içi bilgi akışını hızlandıran araçlar ile şirketin yatırımlarını ve örgütün iş yapma becerisini arttıracak sistemlerini içermektedir. Süreç odağının ölçülmesinde kullanılan kriterlere ise veri tabanına bağlı olan bireysel bilgisayarların sayısı ve veri tabanına başvuru sayısı örnek gösterilebilir (Gürol, 2005: 319).

Öğrenme ve büyüme boyutu ise işletme üzerine tescil edilmiş olan telif hakları, ticari markalar ya da yenilik sermayesi vs. ile işletmenin iştirgalinin devamını sağlayacak olan entelektüel varlıklarından oluşmaktadır. Öğrenme ve büyüme boyutunun ölçülmesinde kullanılan kriterlere ise eğitim harcaması/yönetim harcaması, ar-ge harcamaları/idari harcamalar, IT harcamaları/idari harcamalar, iş geliştirme harcamaları/idari harcamalar, patentlerin ortalama ömrü örnek olarak gösterilebilmektedir (Gürol, 2005: 319).

Geleneksel finans ölçütlerini, Dengeli Puan Kartı yöntemi, olduğu gibi korumaktadır. Yöntem işletmelerin geçmişte ortaya çıkardıkları performansın sonucu olan finansal ölçütlerin, gelecekte ortaya çıkaracakları performanslarına sağlayacağı etkenlere ait ölçütlerle bütünleştirmesini sağlamaktadır. İşletmenin ileriye dönük stratejisi göz önüne alınarak, Dengeli Puan Kartının hedef ve ölçüleri belirlenir. İşletme performansı, puan kartında yer alan hedef ve ölçülerle müşteri boyutu, büyüme boyutu, finansal boyut, süreç boyutu ve öğrenme boyutu gibi dört farklı boyuttan değerlendirilir (Şamiloğlu, 2002: 202).

Yöntem işletme performansına etki eden bileşenlerin sınıflandırılmasında sınırlı kalmakta ve işletme çalışanlarının işletme gelirleri üzerindeki etkilerini

dolaylı bir etken olarak görmektedir. Entelektüel sermaye kavramında temel kaynağın, çalışan personelin teknolojiyi kullanabilme kabiliyeti, bilgi ve becerileri olduğu düşünüldüğünde, Dengeli Puan Kartı yöntemi etkin bir entelektüel sermaye ölçümü yapmaktan uzaktır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 138-139).

1.4.1.3 Maddi olmayan varlık göstergesi (intangible assets monitor)

Maddi olmayan varlıklar göstergesi yöntemi, Karl Eric Sveiby tarafından geliştirilmiştir. Sveiby yöntemi ilk olarak Celemi adındaki işletmede uygulamıştır. Yöntemin amacı entelektüel sermayeyi ölçmek ve geliştirmektir. Yöntemi uygularken ölçüm için kullanılan ilişkili bileşenlerin seçimi, işletme stratejilerine bağlı olarak değişebilirken ayrıca ilişkili bileşenleri de gösteren bir sunu formatındadır (Ertuğrul, 2000: 73). Bu modelde maddi olmayan varlıkları, bireylerin yeterliliği, içsel yapı, dışsal yapı gibi üç grupta inceleriz (Sveiby, 1998: 4).

Maddi olmayan varlıklar göstergesi yöntemi, işletmenin hem içsel hem de dışsal boyutlarına odaklanarak, işletmenin genel stratejisi çerçevesinde performansını belirleyerek, Balanced Scorecard ve Skandia modeli ile benzerlik göstermektedir. Ancak maddi olmayan varlıklar göstergesi kapsamı açısından spesifik bilgiler gerektirirken, model hem sektörel olarak hem de işletmeler arası karşılaştırmalar yapılmasını engellemektedir (O'Brien, 2002: 20-21).

1.4.1.4 Entelektüel sermaye endeksi (IC- index)

Goran ve Johan Ross tarafından geliştirilen bir yöntemdir. Model Skandia Klavuzu'ndan adapte edilerek entelektüel sermaye ölçümünü dört boyutta ele almaktadır. Bunlar (Backhuijs ve Diğerleri, 1999: 38):

1. Birinci boyutta, ilişki sermayesinin ölçülmesi, ilişki sayısındaki gelişme, müşteri bağlılığı, güven düzeyi ve dağıtım kanallarının kalitesinin ölçülmesini hedeflenir.
2. İkinci boyutta çalışan başına yaratılan değer, çalışanların moral ve motivasyonları, insan sermayesi endeksi ile eğitim ve yetiştirme kalitesi hesaplanarak bir endeks haline getirilmesini içerir.

3. Üçüncü boyutta verimliliği arttırmaya yönelik ürünlerde, yenilik sermayesi endeksi, değişim ve yeni fikir geliştirme kabiliyetinin ölçülmesini hedeflemektedir.
4. Dördüncü boyutta ise altyapı sermaye endeksi, işletmenin iş yapmasını sağlayan maddi ve maddi olmayan varlıkların ölçülmesiyle olmaktadır.

Entelektüel sermaye endeksi, entelektüel sermaye bileşenlerinden çok, entelektüel sermaye dinamiklerine odaklanmaktadır. Endeksin geçmiş dönemlere ait olan performans değerlerini dikkate alması, genel bir bakış açısı altında işletmenin performansını ortaya koyması ve piyasa ile olan ilişkisi sebebiyle kendi kendini sürekli yenileyebilmesi, entelektüel sermaye endeksi yönteminin avantajlarını oluşturmaktadır (Rodov ve Leliaert, 2002: 327).

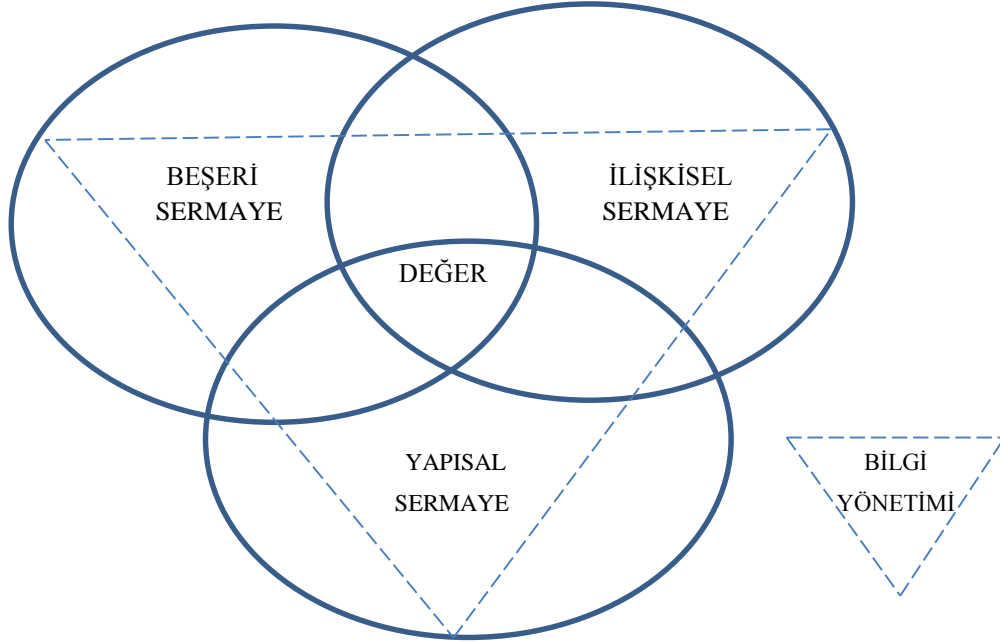
Entelektüel sermaye endeksinin dezavantajları ise türleri farklı olan parasal yatırımları nasıl ürünlere ve satışlara yönlendirdiğine dair farklılıklar bulunmaktadır (Akmeşe, 2006: 97). Bir diğer sınırlaması dış çevre faktörlerini tanımlamanın kolay olmamasıdır (Erkuş, 2006: 128). Yöntemin evrensel olarak kullanılmamasındaki diğer sorunlar ise; stratejik öncelikler, tanımlamalar ve göstergelerin seçilmesi gibi etkenlerin işletmeler arasında çeşitlilikler göstermesinden kaynaklanmaktadır (Bontis, 2001: 49).

1.4.1.5 Değer platformu raporlaması modeli

Değer Platformu Raporlaması modeli ortak bir çalışmanın ürünüdür. Bu çalışmada emeği geçenler ise Leif Edvinsson (Skandia), Hubert Saint-Onge (The Mutual Group) ve Gordon Petrash (Dow Chemical) dır. Bu çalışma grubunun 1996 yılında çabaları ile Değer Platformu Raporlaması Modeli geliştirilmiştir. L. Edvinsson, H. Saint-Onge, G.Petrash'a göre entelektüel sermayenin üç unsuru olup bunlar; insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermayenin toplamından oluşmaktadır. Şekil 1.2'de görüldüğü gibi, bu model entelektüel sermaye unsurları arasındaki karşılıklı ilişkileri tanımlamaktadır. Noktalı çizgilerle gösteren üçgen ise maddi olmayan varlıkların yönetilmesini ifade etmektedir. Değer Platformu Raporlaması Modelinde amaç, değer aralığını maksimize etmek için karşılıklı ilişkilerin sayısını artırmaktır (Brennan ve Connell, 2000: 220-221).

Dow Chemical işletmesinde dört yıl boyunca maddi olmayan varlıklar ile ilgili fonksiyonel sistem, değer yönetimine ilişkin yeni vizyon ve çeşitli araçlar

geliştirmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda ise Dow Chemical maddi olmayan varlıkların ölçülmesi ve bu varlıklardan maksimum değer yaratılması için bazı yetkinlikler geliştirmiştir (Petrash, 1996: 365).

Şekil 1.2: Entelektüel sermaye unsurları ve bilgi yönetimi (Petrash, 1996).

Değer Platformu Raporlaması Modelindeki anahtar değerleri maddeleyecek olursak (Petrash, 1996: 372):

1. Maddi olmayan varlıkların sağladığı satış yüzdeleri,
2. Maddi olmayan varlıkların sağladığı yeni iş önceliklerinin yüzdesi,
3. Rekabet yaratan maddi olmayan varlıkların yüzdesi (uygulama, üretim geliştirme, kıyaslama),
4. Maddi olmayan varlıklarla ilgili yönetim faaliyetleri,
5. Yeni buluşların değerlendirilme süresi,
6. İşlemlerin tamamlanma süresi boyunca yapılacak tahmini masraflar,
7. Tanımlanabilen sınıflandırmalar,
8. Önemli patentlerdir.

1.4.1.6 Teknoloji brokeri (technology broker)

Annie Brooking tarafından 1996 yılında, teknoloji broker danışmanlık şirketi entelektüel sermayenin ölçülmesi için bu metodu geliştirmiştir.

Brooking, entelektüel sermayeyi dört unsurdan meydana gelen kombine bir karışım olarak tanımlamaktadır. Bu dört unsur ise; insan merkezli varlıklar, piyasa varlıkları, entelektüel mülkiyet varlıkları ve işletmenin alt yapı sistemini oluşturan varlıklardır (Bontis, 1996: 41).

Brooking'e göre entelektüel sermayenin tanımlanması süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada işletmelere 20 soru yöneltilerek, entelektüel sermaye göstergeleri oluşturulur. 20 soru için aldığımız cevaplar karşılığında işletmenin entelektüel sermaye yapısının gücü belirlenir. Birinci aşamanın sonucuna göre işletme bu 20 soruya cevap vermede ne kadar çok zorluk çekerse, entelektüel sermaye yapısını o kadar güçlendirmesi gerekmektedir (Şamiloğlu, 2002: 198- 199). Brooking ikinci aşamada ise denetim sorularını sormaktadır. Pazarlama ile ilgili unsurlar için 47 soru, insan merkezli unsurlar için 51 soru, entelektüel mülkiyet varlıkları için 22 soru ve bilgi altyapısına ilişkin unsurlar için 58 olmak üzere toplam 178 soru sormaktadır. İkinci aşamanın sonunda 178 soru karşılığında aldığımız cevaplar, işletmenin entelektüel sermaye unsurunun, işletmenin toplam entelektüel sermayesine olan katkısını belirlemektedir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 148).

Son adım olan üçüncü aşamada ise, maddi olmayan varlıklara ilişkin denetim soruları neticesinde ortaya çıkan işletmeye ait entelektüel sermayenin parasal değeri; varlıkların yenileme maliyetlerinin baz alındığı maliyet yaklaşımı, değerlemenin piyasa göstergelerine göre yapıldığı piyasa yaklaşımı ve maddi olmayan varlıkların gelir yaratma kapasitesinin baz alındığı gelir yaklaşımı gibi yöntemlerle ölçülmektedir (Rodov ve Leliaert, 2002: 328).

Teknoloji Brokeri modelinin en belirgin eksikliği entelektüel varlıklara yönelik denetim sorularına verilen nitel cevaplardan, bu varlıklara ait parasal değerlere doğrudan ulaşılmasıdır. Örneğin, maliyet yaklaşımına göre yapılan bir değerlemede, varlığın rekabet avantajı yaratma çerçevesinde kendine özgü gerçek değerinin göz ardı edildiği ve buda yenileme maliyetinin o varlığın değeri olarak ele alınmakta olduğundan kaynaklanmaktadır. Piyasa yaklaşımında ise, entelektüel varlıkların değerlendirilmesinde kullanılacak etkin piyasa temelli fiyatların olmaması problem yaratmaktadır. Maliyet yaklaşımı ya da piyasa yaklaşımı gibi gelir yaklaşımında da benzer sorunlar yaşanmaktadır. Bu yaklaşımda, nakit akımları modellerinin

temelindeki belirsizlik olgusu elde edeceğimiz sonuçların güvenilirliğini etkilemektedir (O'Brien, 2002: 22).

1.4.1.7 İnsan kaynakları muhasebesi yöntemi

Hermonson'un 1962 yılında geliştirdiği bir entelektüel sermaye ölçüm yöntemidir. Hermonson'un insan varlığının ölçülebilir olduğunu düşünmesiyle insan kaynakları muhasebesi yöntemi ortaya çıkmıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda birçok araştırmacı çalışmaların ekonomik değerini hesaplamak için geleneksel muhasebeden yararlanarak araştırmalar yapmış ve insan kaynakları muhasebesi ölçümlerini oluşturmuşlardır (Bontis, 1998: 53). Yöntemin amacı beşeri sermayenin, sermayeye katkısını ölçmektir.

Yöntem geleneksel muhasebe yöntemlerinden yararlanmakta olup beşeri kaynaklar için uygulanmaktadır. Yöntem analiz yapmanın yanında, işletmelerin bu kaynakları nasıl yönetmesi gerektiğine de yardımcı olmaktadır. Yöntemin dört modeli olup şöyledir (Aslanoğlu ve Zor, 2006: 164):

1. İnsan kaynakları muhasebesi,
2. Grupların finansal değeri,
3. Çalışanların beklenen finansal değeri,
4. Personelin yenileme maliyetidir.

1.4.1.8 Sullivan'ın entelektüel sermaye ölçüm yöntemi

Klasik muhasebe değerlendirme yaklaşımı ile entelektüel sermaye değerlendirme yaklaşımı birbirinden farklıdır. Muhasebe yaklaşımında maddi varlıklar ön plana çıkarken, işlem fiyatları bulunmaktadır. Entelektüel sermaye yaklaşımı ise işletmede var olan entelektüel sermayeden kaynaklı nakit akımlarının bugünkü değeri ve yapısal sermayenin toplamından oluşmaktadır. Sullivan'ın yapısal sermayesi kolay bulunulabilen ve farklılaştırılma olanağı bulunmayan sıradan yapısal sermaye ile sektöre özgü işletmelerin kullandığı, piyasada kolaylıkla bulunamayan ve farklılaştırılabilen tamamlayıcı maddi varlıklarından oluşmaktadır.

Sullivan'ın modelinde, firmanın piyasa değeri; firmanın maddi duran varlıkları ile gelecekte gerçekleşmesini beklediği nakit akımlarının bugünkü toplamından oluşmakta olup aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

$$V_m = VTA + VDCF \quad \text{(Denklem: 1.1)}$$

V_m = Firmanın piyasa değerini,

VTA = Firmanın maddi duran varlıklarının değerini,

$VDCF$ = Gelecekte gerçekleşmesi beklenen nakit akımlarının bugünkü değerini göstermektedir.

Entelektüel sermaye değeri ise yapısal sermayenin (maddi duran varlıklar) değeri ile entelektüel sermayeden kaynaklanan indirgenmiş nakit akımlarının toplamından oluşmakta olup aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

$$V_m = VSC + VDCFIC \quad \text{(Denklem: 1.2)}$$

V_m = Firmanın piyasa değerini

VSC = Yapısal sermayenin değerini

$VDCFIC$ = Entelektüel sermayeden kaynaklanan indirgenmiş nakit akımlarının değerini göstermektedir.

Firmanın toplam değerini, mevcut olan maddi varlıkların değeri ile entelektüel sermayesinin değeri olarak değerlendirmede bulunmak hata içermektedir. Örneğin: bilgi üreten bir işletmede değerini hesaplarken, o işletmenin entelektüel sermayesi ve maddi varlıklarının değeri toplamı olarak değil, maddi varlıklarının değeri ile entelektüel sermayesi tarafından ortaya çıkarılan indirgenmiş nakit akımlarının toplamına eşit olmaktadır. Özellikle bilgi yoğun işletmelerde entelektüel sermaye nakit akımlarının ana yaratıcısıdır. Böyle bir durumda firma değerini tespit etmede yeni formülümüz aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

$V_m = VTA + \text{firmanın tamamlayıcı varlıklarından kaynaklanan indirgenmiş nakit akımları} + \text{firmanın entelektüel sermayesinden kaynaklanan indirgenmiş nakit akımları} + \text{firmanın sıradan yapısal sermayesinden kaynaklanan nakit akımları}$.

1.4.1.9 Katma değer entelektüel katsayısı (value added intellectual coefficient-VAIC)

Kellog İş İdaresi Okuluna bağlı Northwestern University Center Research isimli kuruluş ve A.B.D. Kuzeybatı Üniversitesi proje çalışanları tarafından, bir şirketin piyasa değerini belirleyen etmenlerin, maddi varlıkları yanında, maddi olmayan varlıklarından da kaynaklanabileceğine ilişkin bazı araştırmalar yapmışlardır (Arıkboğa, 2003: 121). Bu araştırmaların sonucu olarak ise, 1998 yılında Ante Pulic tarafından entelektüel sermayenin örgüt performansını ölçmek

üzere, entelektüel katma değer katsayısı metodu geliştirilmiştir (Şahin ve Alabay, 2011: 252). Katma değer entelektüel katsayısı işletme çalışanları, yatırımcıları, hissedarları gibi işletmenin toplam kaynakları tarafından ortaya çıkarılan katma değerinin etkinliğinin ölçülmesini sağlayan analitik bir yaklaşım içermektedir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003:160). Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yaklaşımına göre, maddi olmayan varlıkların değeri, benzerlik gösteren maddi varlıklara sahip ortalama bir işletmeden, daha yüksek performans göstermektedir (Arıkboğa, 2003: 121).

Katma Değer Entelektüel Katsayısı (Value Added Intellectual Capital-VAIC), entelektüel sermayenin insan, müşteri ve yapısal olmak üzere toplam üç temel bileşenin hem birbiriyle ilişkileri, hem de ayrı ayrı ne kadar etkili olabileceği ve yarattığı değeri ölçmeyi amaçlayan bir yöntemdir. Ayrıca entelektüel değer katsayısı finansal verilerden faydalanmakta olup yöntemin adımları aşağıda detaylı olarak açıklanmaktadır.

Entelektüel sermayenin ne kadar etkin olduğunun anlaşılması için yapılacak ilk işlem onun ölçülmesidir (Pulic, 2004: 64). Katma değer entelektüel katsayısı metodunda, değer yaratmak için sadece fiziksel sermayeye değil aynı zamanda entelektüel sermayeye de ihtiyaç duyulmaktadır. Yöntemde karmaşıklıktan uzak basit önermeler kullanılıp, beşeri kaynaklara yapılan yatırımların toplamı belirlenerek, fiziksel sermaye ile entelektüel sermayeye katma değer ilave edilmektedir (Uçar, 2008: 55). İşletme başarısının gösterilmesinde en uygun yöntem olarak ele alınan katma değer ise çıktılar ve girdiler arasındaki fark olarak belirlenmektedir (Pulic, 2004: 64).

Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) üç göstergenin toplamı olup bu göstergeler şunlardır; Kullanılan Sermaye Etkinliği (Capital Employed Efficiency-CEE), Yapısal Sermaye Etkinliği (Structural Capital Efficiency-SCE) ve İnsan Sermayesi Etkinliği (Human Capital Efficiency-HCE) bağımsız değişkenlerinin toplamından oluşmaktadır. Burada;

CEE = Kullanılan Sermayenin Katma Değer Yaratma Etkinliğinin Göstergesi,

HCE = İnsan Sermayesinin Katma Değer Yaratma Etkinliğinin Göstergesi,

SCE = Yapısal Sermayenin Katma Değer Yaratma Etkinliğinin Göstergesi olup aşağıdaki formül ile gösterilmektedir:

$$VAIC\dot{I} = CEE\dot{I} + HCE\dot{I} + SCE\dot{I} \quad \text{(Denklem: 1.3)}$$

VAIC \dot{I} = İ İşletmesinin Entelektüel Katma Değer Katsayısı,

CEE \dot{I} = İ İşletmesinin Kullanılan Sermaye Etkinliği Katsayısı,

HCE \dot{I} = İ İşletmesinin İnsan Sermayesi Etkinliği Katsayısı,

SCE \dot{I} = İ İşletmesinin Yapısal Sermaye Etkinliği Katsayısıdır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003:160-161).

Bu üç toplam değeri (CEE, SCE ve HCE) elde edebilmek için ilk olarak işletmenin yaratmış olduğu toplam katma değer (Value Added-VA) hesaplanması gerekmektedir. Toplam Katma Değer (Value Added-VA) formülize edilmiş hali ise şöyle bulunmaktadır:

$$VA\dot{I} = II + DP\dot{I} + D\dot{I} + T\dot{I} + M\dot{I} + R\dot{I} + WS\dot{I} \quad \text{(Denklem: 1.4)}$$

VA \dot{I} = İ İşletmesinin Oluşturduğu Toplam Katma Değer

II = İ İşletmesinin Faiz Giderleri

DP \dot{I} = İ İşletmesinin Amortisman Giderleri

D \dot{I} = İ İşletmesinin Temettü Tutarları

T \dot{I} = İ İşletmesinin Kurumlar Vergisi

M \dot{I} = İ İşletmesinin İştirak Kazançları

R \dot{I} = İ İşletmesinin Dağıtılmayan Karları

WS \dot{I} = İ İşletmesinin Toplam Maaş Ve Ücret Giderleri (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003:161-162).

Katma Değer Entelektüel Katsayısı (Value Added Intellectual Coefficient-VAIC) yönteminde kullanılan sermaye etkinliği katsayısı (CEE \dot{I}), Toplam Katma Değer (Value Added-VA), kullanılan sermayeye bölünmesi ile bulunmaktadır. Kullanılan sermaye etkinliği katsayısı (CEE \dot{I}), işletmenin varlıklarının defter değeri tutarı olup formülize edilmiş hali ise şöyle bulunmaktadır:

$$CEE\dot{I} = VA\dot{I} / CE\dot{I} \quad \text{(Denklem: 1.5)}$$

CEE \dot{I} = İ İşletmesinin Kullanılan Sermaye Etkinliği Katsayısı

VA \dot{I} = İ İşletmesinin Yarattığı Toplam Katma Değeri

CE \dot{I} = İ İşletmesinin Kullanılan Sermayesini (varlıkların defter değerini) göstermektedir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003:162).

Katma Değer Entelektüel Katsayısı (Value Added Intellectual Coefficient-VAIC) yönteminde örgütlerin insan sermayelerinin göstergelerinin çalışan personele ödenen toplam maaş ve ücretlerden oluştuğu ileri sürülmektedir. Bundan dolayı;

İnsan Sermaye Etkinliği Katsayısı (Human Capital Efficiency-HCE), Toplam Katma Değerin (Value Added-VA) işletmenin çalışanlarına ödediği toplam maaş ve ücretlere (WSİ) bölünmesi sonucu elde edilmekte olup formülize edilmiş hali ise şöyle bulunmaktadır:

$$HCEİ = VAI / HCI \quad \text{(Denklem: 1.6)}$$

HCEİ = İ İşletmesinin İnsan Sermayesi Etkinliği Katsayısı,

VAİ = İ İşletmesinin Yarattığı Toplam Katma Değeri,

HCI = İ İşletmenin İnsan Sermayesi (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 163).

Yapısal Sermaye Etkinliği (Structural Capital Efficiency-SCE) hesaplanması için ilk yapmamız gereken işletmenin yapısal sermaye değerinin tespitidir. Bu tespiti ise işletmenin yarattığı Toplam Katma Değerden (Value Added-VA), İnsan Sermayesi Etkinliğini (Human Capital Efficiency-HCE) çıkartarak hesaplayabiliriz;

$$SCI = VAI - HCI \quad \text{(Denklem: 1.7)}$$

SCi = İ İşletmesinin Yapısal Sermayesi,

VAİ = İ İşletmesinin Yarattığı Toplam Katma Değeri,

HCI = İ İşletmesinin Toplam Maaş Ve Ücret Giderleridir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 163).

Entelektüel sermaye bileşenlerinden yapısal sermaye ile beşeri sermaye arasındaki ters yönlü ilişkiden dolayı yapısal sermayenin entelektüel sermaye etkinliği farklı olarak hesaplanmaktadır. Bu durumda Yapısal Sermaye Etkinliği (Structural Capital Efficiency-SCE) işletmenin sahip olduğu yapısal sermaye toplamının, yine işletmenin yarattığı toplam katma değere bölünmesi ile elde edilmektedir. Entelektüel Katma Değer Katsayısının formülize edilmiş hali ise şöyledir:

$$SCEİ = SCI / VAI \quad \text{(Denklem: 1.8)}$$

SCEİ = İ İşletmesinin Yapısal Sermaye Etkinliği Katsayısıdır

SCi = İ İşletmesinin Yapısal Sermayesi,

VAi = İ İşletmesinin Yarattığı Toplam Katma Değeri (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 164).

Toplam katma değer hesaplanmasında (VA), menkul kıymetler borsalarında faaliyet gösteren işletmeler yaşadıkları problemler karşısında, bazı uygulamalarında daha basit olan aşağıdaki formülü uygulamaktadırlar;

$$VA = OP + DP + WS \quad \text{(Denklem: 1.9)}$$

OP = Faaliyet Karı,

DP = Amortisman Giderleri,

WS = Personel Giderleri (Şahin ve Alabay, 2011: 255).

Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC), yöntemini diğer yöntemlerden ayıran onu en avantajlı yapan özelliği basit, kolay anlaşılır ve işletmenin yıllık faaliyet raporlarında gözlemlemenin kolay olmasıdır. Yöntem örgüt içi ve dışı karşılaştırmalar yapılmasına imkân sunarken, entelektüel sermaye unsurları ile entelektüel sermaye faaliyetlerine ait verileri elde edip, bir rapor şeklinde yayımlanmasında ve anlaşılmasında kolaylıklar sağlamaktadır (Erkuş, 2006: 115).

Yöntemin işletmelere sağlamış olduğu diğer avantajları ise, kullanılan tüm verilerin daha öncesinde denetlenmiş bilgi olması yani kontrolden geçmesi, yapılan hesaplamaların objektif, doğrulanabilir, tutarlı bir ölçü sağlaması ve diğer entelektüel sermaye ölçüm yöntemlerinin aksine her işletme profiline uyması şeklinde sıralanabilir. Gerekli verilerin elde edilmesinin kolaylığının yanı sıra yöntemin matematiksel olarak hesaplanması da oldukça kolay ve farklı sektörlerin dahil edildiği büyük bir örneklem kitlesi hazırlanmasında dahi etkin ve karşılaştırılabilir analizler yapılmasına imkan sunmaktadır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 160-165).

Tüm bu olumlu özelliklerinin yanında bazı dezavantajları ise insan kaynaklarına yapılan yatırımların karşılaştırılarak hesaplanması sonucunda, entelektüel sermaye değerinin gerçek değer altında ve farklı çıkması söz konusu olabilirken, bir işletmenin insan kaynaklarını etkin olarak kullanıp kullanmadığının tespit edilememesidir (Erkuş, 2006: 115). Örneğin bazı girdilerin daha etkin kullanılması sonucunda, işletmelerin insan kaynakları etkin olmadığı halde etkinmiş gibi gösterebilirler (CIMA, 2003: 18). Diğer dikkat çekici nokta ise literatür taramalarında görülen, finansal tablolarda personel giderlerine ait kalemin net bir ifade ile belirtilmediği. VAIC yönteminin uygulanmasında engelleyici bir nokta olmasına rağmen, yapılan çalışmalarda firmaların bu problemi aşmada işletme iç raporlarını kullanmış olduğudur.

1.4.2 Entelektüel Sermayeyi İşletme Bazında Ölçen Yöntemler

Entelektüel sermayenin işletme bazında finansal açıdan tespit edilmesinin temel amaç olduğu bu yöntemler, entelektüel sermayenin işletmenin piyasa değeri içindeki payını gösterirken, dezavantajı ise entelektüel sermaye unsurlarının bu pay içerisindeki katkılarını belirlemede yetersiz kalmasıdır (Bradley, 1997: 34).

Klasik performans yönetim sistemlerinin başlangıcını oluşturan sermaye getirisi ve hisse başına kâr gibi temel ölçütler, günümüzde örgütlerin gerçek performanslarını göstermemektedir. Ayrıca bu yaklaşımlar muhasebe yönelimli oldukları için entelektüel sermayenin değer yaratma ve performans değerlendirme sistemi içerisindeki önemini vurgulayamamaktadır. Böyle bir durumda işletme yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu, sahip oldukları entelektüel sermayelerinin değerini tam olarak hesaplayamamakta ve işletmenin sahip olduğu kaynaklar yanlış algılanmaktadır. Bunun sonucunda ise entelektüel varlıklar etkin olarak yönetilememekte ve değer yaratılmadığı için süreç bundan olumsuz olarak etkilenmektedir. Entelektüel sermayenin ölçülmesinin başlıca sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 122):

1. İşletmelerin değer yaratan unsurlarının belirlenebilmesinde, yöneticilerin anlamasına kolaylık sağlamak
2. İşletme performansının belirlenebilmesinde, güvenilir bir değerlendirme aracı elde etmek,
3. İşletmelerin finansal kaynaklar bulma sürecinde ve ödeme güçlerinin belirlenebilmesinde güvenilir bir ölçüt elde etmektir.

Entelektüel sermayeyi işletme bazında ölçen yöntemler ise;

1. Piyasa Değeri Ve Defter Değeri Arasındaki Farklılıklar.
2. Tobin Q Oranı.
3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değerler Yöntemi (The Return On Assets Method- Roam).
4. Ekonomik Katma Değer Yöntemi (Economic Value Added-Eva).

1.4.2.1 Piyasa değeri ve defter değeri arasındaki farklılıklar

Entelektüel sermaye ölçümündeki en basit yöntem piyasa değeri ve defter değeri arasındaki farktır (Arıkboğa 2003: 17). En yaygın entelektüel sermaye ölçüm

modellerinden birisi olan yöntemde, işletmenin entelektüel sermayesinin bulunması, piyasa değeri ile defter değerinin birbirinden çıkarılmasına dayanmaktadır. Örneğin bir işletmenin piyasa değeri 5 milyar ve defter değeri 3 milyar ise, aradaki fark olan 2 milyar işletmenin maddi olmayan varlıklarını göstermektedir (Uçar, 2008: 39). Piyasa değerinden defter değeri indirildiği zaman kalan değer, tüm patentleri ve diğer maddi olmayan varlıkları kapsayan entelektüel bilgi ve piyasa sermayesidir (Şamiloğlu, 2002: 175). Entelektüel sermayenin işletme içindeki değeri oran olarak hesaplanmak istenirse de (Piyasa Değeri/Defter Değeri) yapılarak bulunabilir (Uçar, 2008: 40).

Entelektüel sermaye işletme üzerinde uygulamada, işletme hisselerinin pazar değeri ile defter değeri arasındaki marj olarak tanımlanmakta ve işletmelerin hisse senedi fiyatları, yatırımcıların entelektüel sermayeye ayırdıkları değerleri de göstermektedir (Uzay ve Savaş, 2003: 167).

$$\text{Piyasa Değeri (PD)} = \text{Hisse Senedi Fiyatı} \times \text{Toplam Hisse Senedi Sayısı} \quad \text{(Denklem: 1.10)}$$

$$\text{Defter Değeri (DD)} = \text{Aktif Toplamı} - \text{Borç Toplamı} = \text{Öz Kaynaklar} \quad \text{(Denklem: 1.11)}$$

$$\text{Entelektüel Sermaye} = \text{Piyasa Değeri} - \text{Defter Değeri} \quad \text{(Denklem: 1.12)}$$

$$\text{Entelektüel Sermaye Performansı} = \text{Piyasa Değeri} / \text{Defter Değeri} \quad \text{(Denklem: 1.13)}$$

Örneğin bir firmanın piyasada işlem görmekte olan hisselerinin toplam değeri 500,000.00 TL ve bu işletmenin defter değeri de 350,000.00 TL olsun. Bu işletmede var olan entelektüel sermaye tutarı $500,000.00 \text{ TL} - 350,000.00 \text{ TL} = 150,000.00 \text{ TL}$ 'dir. Ayrıca işletmemizin entelektüel sermaye performansını hesaplayacak olursak da $500,000.00 / 350,000.00 = 1.43$ 'dür. İşletmemizde sahip olduğu varlıklarının % 43'ü oranında entelektüel sermaye mevcuttur.

Piyasa değeri ve defter değeri arasındaki fark metodu kullanılırken başlıca üç temel sorunla karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki, hisse senedi piyasasının büyük bir çoğunluğunun hareketli olması ve işletme yönetiminin kontrolü dışındaki faktörlere güçlü olarak tepki göstermesidir. İkinci temel sorun ise hem defter değeri hem de piyasa değeri çoğu zaman olduklarından farklı gösterilmektedir. Örneğin Amerikan İç Gelirler İdaresi işletmelerin donanımlarını yenilenmeleri açısından gerçek aşınma için amortisman paylarıyla oynamakta ve olduklarından farklı göstermektedir. Üçüncü ve son temel sorun ise maddi olmayan varlıkların değerinin ötesinde bilgi vermemesidir (Stewart 1997: 228–229).

Piyasa değeri ve defter değeri arasındaki fark yöntemi sadece hisse senetleri işlem gören işletmeler için uygulanabilmekte ve payından daha hızlı amortisman payı düşürmelerine olanak vermektedir. Hisse senetleri borsada işlem gören işletmeler için tasfiye değerini bulma ve tamamen satın alınması hariç, herhangi bir tarihte piyasa değerini tespit etmek kolay değildir. Çünkü işletmeler kârı, düşük ya da yüksek göstermezler. Yöntemin en avantaj sağlayan özelliği hesaplanmasında kullanılacak verilerin kolay elde edilmesi, basitliği ve karşılaştırılmaya olanak sağlamasıdır. Dezavantajı ise işletmenin piyasa değerini işletme faaliyetlerinden bağımsız, sermaye piyasalarında büyük ve etkili spekülatif dalgalanmalarda olduğu gibi dış faktörler tarafından etkilenmesi oluşturmaktadır. Yöntemi kullanırken diğer karşılaştığımız problem ise amortisman ayırma ve kaydetme yöntemlerindeki farklılıklar sebebiyle, özellikle defter değerinin çoğu zaman olduğundan düşük gözükmesi gibi hususları dikkate almaması yöntemin sakıncalarını oluşturmaktadır (Çıkrıkcı ve Dastan 2002: 24).

Bazı spekülatif hareketleri saymamız gerekirse ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, sektörel sorunlar gösterilebilir. Defter değerinin belirlenmesinde ve muhasebe standartlarının uygulanmasında, amortisman hesapları yapılırken karşılaşılan problemler, entelektüel sermaye değeri belirlenmesinde yöntemin diğer dezavantajıdır (Emrem, 2003:609).

1.4.2.2 Tobin Q oranı

1981 Nobel ekonomi ödüllü ünlü iktisatçı James Tobin tarafından geliştirilen bir yöntemdir. Tobin Q Oranı entelektüel sermayenin ölçülmesi amacıyla geliştirilmemiş olmasına rağmen, entelektüel sermayenin hesaplanmasında kullanılmaktadır.

Tobin Q Oranının asıl kullanım amacı, yatırım kararlarının tahmininde kullanılmak üzere geliştirilmiş olup, işletmenin yatırım kararlarını tahmin etmek ve faiz oranlarından bağımsız olarak, işletme varlıklarının yerine koyma maliyetlerini kullanmaktır (Önce, 1999: 38).

Oran ilk olarak geliştirildiğinde yönetim kademelerinin işletme stratejilerini uygulayabilme yeteneklerini gösteren, uzun vadede işletme değeri yaratmanın belirlenmesinde bir ölçüt olarak alınmıştır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 131). Tobin'in Q Oranı diğer işletmelerin sahip olmadığı ancak işletmenin sahip

olduğu maddi olmayan varlıklar aracılığıyla yüksek karlar sağlayabilmeyi belirtmektedir (Önce, 1999: 39).

Tobin Q oranı ile Piyasa Değeri / Defter Değeri oranı yöntemi aynı piyasalara hizmet sunan, aynı sektörde işteğal eden ve benzer türde maddi varlıkları olan işletmeler için entelektüel sermayelerinin karşılaştırılma yapılmasında ve yıllar itibariyle işletmelerin gerçekleştirdiği entelektüel sermaye değişimlerinin karşılaştırılması için uygun yöntemlerdir. Tobin Q oranı işletme dışında oluşan spekülative ataklar karşısında hassas olduğu için sonuçların doğruluğu etkilenmektedir (Çıkrıkçı ve Dağtan, 2002: 25).

Yöntem pazar değeri / defter değeri oranı yöntemine benzemekle birlikte söz konusu yöntemden farkı, Tobin'in hesaplamalarda maddi varlıkların defter değeri yerine, yerine koyma maliyetini kullanmasıdır (Berg, 2003: 14). Tobin Q oranına ilişkin formül aşağıda verilmektedir. Tobin Q oranı, işletmenin sahip olduğu varlığın piyasa değerinin, işletmenin mevcut varlıklarının yerine koyma maliyetine oranıdır (Çelik ve Perçin, 2000:116-117).

$$Q = \frac{\text{İşletmenin Piyasa Değeri}}{\text{İşletme Varlıklarını Yerine Koyma Maliyeti}} \quad \text{(Denklem: 1.14)}$$

Tobin Q oranı değerlendirilirken birden küçük, bire eşit ve birden büyük olmak üzere üç farklı durumu vardır ve şöyle yorumlanmaktadır.

Oranın birden küçük çıkması durumunda başka bir ifadeyle, işletme varlıkları yerine koyma maliyetinden düşük ise, işletmenin böyle varlıklara ihtiyacının olmadığı ve daha fazla varlık satın almaması gerektiği anlaşılmaktadır. Oranın birden büyük çıkması durumunda yani işletme varlıkları yerine koyma maliyetinden yüksek ise işletmenin böyle varlıklara ihtiyacı olduğundan dolayı işletme yatırım yapma konusunda istekli olacaktır. Tobin Q oranının yüksek çıkmasındaki sebep ise işletmenin teknoloji ve insan sermayesine yapılan yatırımların değerini göstermektedir. Buda işletmenin özellikle entelektüel sermayesini etkin kullandığını göstermekte ve kâr oranlarını artırdığını belirtmektedir. (Stewart, 1997:300). Tobin Q oranının bire eşit çıkması halinde ise; getiri oranları yatırımlardan kaynaklandığı için, sermaye maliyetlerinin yatırımlara eşit olduğu ve yatırımcıların işletmenin büyüme fırsatlarına ilişkin herhangi bir beklentisinin olmadığı anlaşılmaktadır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 131).

Tobin'in Q Oranının dezavantajları ise varlıkların piyasa değerine dikkat edilmemesi, ortaya çıkarılan her entelektüel sermayenin ölçümlenememesi, piyasa değerinin defter değerini üstüne çıktığında ki kısımların finansal tablolarda tek bir kalem altında bulunması en belirgin olumsuz özellikleridir (Erkuş, 2006: 112). Ayrıca Tobin'in Q oranı özellikle teknoloji yoğun işletmeler de ve beşeri sermayeye yatırım yapan işletmelerde yüksek çıkmaktadır (Arıkboğa, 2003: 120).

1.4.2.3 Hesaplanmış maddi olmayan değerler yöntemi (the return on assets method- roam)

Hesaplanmış Maddi Olmayan Değerler Yöntemi işletmedeki maddi olmayan varlıkların gerçek değerlerinin ortaya konulması için NCI şirketi tarafından geliştirilen bir ölçüm yöntemidir. Tobin Q oranı ve Piyasa Değeri-Defter Değeri yöntemlerine göre, daha çok zaman alan ve hesaplama yönünden daha karmaşık olan bu yöntem, işletmelere hem sektör içinde hem de sektör dışında gerçeğe dayanan karşılaştırmalar yapılmasına imkân sunmaktadır. Uygulamasında finansal tablolardaki veriler esas alınmaktadır. Bu yöntemde öncelikli olarak maddi varlıkların getirisinin fazladan kısmı hesaplanarak ortaya çıkan tutar ile maddi olmayan varlıkların neler getirdiğinin hesaplaması hedeflenmektedir (Çelik ve Perçin, 2000: 116-117).

Hesaplanmış Maddi Olmayan Değerler Yönteminin geliştirilmesindeki amaç araştırma merkezlerince, bilgi yoğun olarak faaliyet gösteren işletmelerin maddi olmayan varlıklarının değerinin belirlenebilmesi durumunda, kredi konusunda bu işletmelere daha kolaylık sağlanacağı varsayımı ile bu yöntem geliştirilmiştir. Çünkü bankaların, sahip olunan maddi varlıklara göre hareket etmeleri, kredi talebinde bulunan bilgi yoğun işletmelerin, maddi varlıklar yönünden istenen düzeyde olmamaları kredi limitlerine, şartlarının belirlenmesine, teminat göstermesine ve bankalardan almak istedikleri krediye engel olmaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002: 25).

Yönteme göre hesaplanmış maddi olmayan değerler yönteminin hesaplanması yedi basamaktan oluşmaktadır ve bu basamakları hayali bir işletme örneği ile açıklayacak olursak:

Tablo 1.2: Maddi olmayan varlıkların değerlerinin hesaplanması (Kara, 2005).

Basamaklar	Yapılacak İşlemler	X A.Ş. Örneği
1. Basamak	Üç yıl için vergi öncesi ortalama karı bulunur.	100 Milyar TL
2. Basamak	Dönem sonu bilançodan maddi varlık değerlerinin ortalaması alınarak üç yılın ortalaması bulunur.	400 Milyar TL
3. Basamak	Kar ortalaması, maddi varlıkların ortalama değerine bölünerek maddi varlıkların getirisi bulunur	%25 100 Milyar/400Mily ar
4. Basamak	İşletmemiz hangi sektörde faaliyet gösteriyor ise o sektörün son üç yıl için gerçekleşmiş maddi varlıklar getirisi oranı bulunur. Bulunan sektör ortalaması işletmemizin maddi varlıklar getiri oranından üstünde ise yöntem kullanılmayacaktır.	Sektör ortalamasının %15 olduğu varsayılmıştır.
5. Basamak	Eğer işletmemizin getiri oranı sektör ortalamasının üstünde ise getiri fazlası hesaplanması gereklidir. Buda işletmenin içinde bulunduğu sektörün maddi varlıklar getiri oranıyla işletmenin maddi varlıklar getiri oranı çarpılarak bulunur. Bulunan değer sektördeki ortalama bir işletmenin bu büyüklükteki maddi duran varlıklarından elde edeceği miktarları göstermektedir ve bu değer işletmenin ilk adımda ortaya çıkan vergi öncesi karından çıkartılarak işletmenin ortalama bir işletmeden ne kadar fazla kar ettiğini gösterir.	40 Milyar TL $400 \times \%15 = 60$ $100 - 60 = 40$
6. Basamak	Ortalama vergi oranı üç yıl için hesaplanarak fazla elde edilen değerle çarpılır ve vergi sonrası büyüklüğe ulaşmak için getiri tutarından düşülür. Bu maddi olmayan değerlere ait primdir.	26.8 Milyar TL $40 \times \%33 = 13.2$ $40 - 13.2 = 26.8$
7. Basamak	Tüm bu işlemlerin sonunda firmanın sermaye maliyeti esas alınarak primin net bugünkü değeri hesaplanır. Bunun için işletmenin sermaye maliyeti esas alınarak bu orana bölünebilir. Hesaplama sonucunda bulduğumuz bu değer işletmenin maddi olmayan varlıklarının hesaplanmış değeridir ve bilançoda yer almamaktadır.	268 Milyar TL X A.Ş.'nin sermaye maliyetinin %10 olduğu varsayılmıştır.

Bu işlemler sonucunda bulunan rakam işletmenin entelektüel sermayesinden faydalanma gücünü göstermektedir. Bu rakamdan işletme yöneticileri faydalanabileceği gibi rakamın düşük ya da istenilen düzeyde olmaması ise araştırma-geliştirme faaliyetlerine, bilgi kaynaklarına veya entelektüel sermaye unsurlarına gerekli yatırımların yapılmadığını göstermektedir. Yüksek bir rakamın bulunması halinde ise işletmenin maddi olmayan varlıklarının kapasite yaratmadaki

gücünü göstermektedir. Finansal veriler işletmelerin entelektüel sermayelerinin değerini belirlemede ve diğer işletmelerle karşılaştırma fırsatlarını elde etmede yardımcı olmaktadır.

Yöntemin dezavantajı ise getiri fazlalığının ölçülmesinde kullanılan sektör ortalamasının uç değerlerle hesaplanmasından dolayı ya çok düşük ya da çok yüksek değerlerle işlem yapılabileceği ve maddi olmayan varlıkların net bugünkü değerinin sermaye maliyetince belirlenmesinin gerçeği yansıtmayacağı gibi sorunlardan dolayı yöntem eleştirilmektedir (Önce, 1999: 41). Diğer olumsuz yanları ise; diğer entelektüel sermaye ölçme yöntemlerine göre biraz daha uzun bir süreç alması, ölçüm yapabilmek için daha fazla veriden yararlanması sayılabilirken, yöntemin sonuçlarının kapsamlı olması ise kullanıcı açısından avantaj sağlamaktadır.

1.4.2.4 Ekonomik katma değer yöntemi (economic value added-EVA)

Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added–EVA), NewYork’lu Stern Stewart ve Co. Danışmanlık firması tarafından ortaya konulan performans odaklı entelektüel sermaye ölçüm yöntemidir. Yöntemde kullanılan değişkenler ile işletmenin kazanabileceği veya kaybedebileceği varlıklar birçok yoldan açıklanmaktadır. Bu yöntemlerden bazılarında ise; Performans ölçümü, Sermaye bütçesi, amaç oluşturma, finansal planlama, hissedar iletişimi, özendirici ücret sistemleri sayılabilir (Rodov ve Leliaert, 2000: 326).

Değere dayalı yönetim sistemi, başlangıçta işletme stratejisi ve hissedar değerinin fonksiyonel ve değer yaratan unsurlarının birleşmesini sağlayan detaylı bir yönetim ve performans ölçüm sistemi şeklinde, ekonomik katma değer çerçevesinde ortaya çıkmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise değere dayalı yönetim anlayışı büyük bir ivme yakalayarak, tek boyutlu bir finansal ölçüm aracı olmaktan ziyade, gerçek bir performans değerlendirme sistemi olmuştur (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 130).

Ekonomik Katma Değer Yöntemi hesaplanırken iki farklı formül kullanılmaktadır. Bu formüller ile ilgili açıklamalar şöyledir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 130):

$$(1) \text{EKD} = (\text{FK} - \text{DV}) - (k_0 \times \text{YS}) \quad (\text{Denklem: } 1.15)$$
$$= (\text{Faaliyet Kârı} - \text{Düzeltilmiş Vergiler}) - (\text{Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti} \times \text{Yatırılan Sermaye})$$

$$(2) \text{ EKD} = (\text{YSG} - k0) \times \text{YS} \quad (\text{Denklem: 1.16})$$

= (Yatırılan Sermayenin Getirisi – Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti) x
Yatırılan Sermayedir.

Yukarıdaki formülde kullandığımız Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti (k0), bulunurken her kaynağın toplam kaynaklara oranları ile kendi maliyetlerinin çarpımlarının toplamına eşittir (Usta, 2005: 92). Ekonomik Katma Değer Yönteminin dezavantajları ise, ortalama sermaye maliyetinin tayininde yaşanan problemler ve düzeltilen vergilerin sonuçları etkileyeceğinden dolayı, yöntemi uygularken bazı sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

1.5 Entelektüel Sermayenin Raporlanması

Entelektüel sermayenin ölçülmesi kadar raporlanması da günümüzde önem kazanmaya başlayan diğer bir çalışma alanıdır. Örgüt içindeki mevcut varlıkların raporlanmasıyla gerek firma ilgililerinin, gerek müşterilerin, gerekse örgütü ilgilendiren diğer bütün paydaşların bilgilendirilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Entelektüel sermayenin raporlanması konusunda ise, bazı örgütler yıllık faaliyet raporlarında açıklama gereği duyarken, bazı örgütler ise faaliyet raporlarından ayrı olarak entelektüel sermaye raporu yayınlamaktadırlar. Raporda entelektüel sermayeye ilişkin bilgilere yer verebilmek içinse, ancak entelektüel sermayenin ölçülmesi ve yıllık değişimlerin tespitinin yapılması gerekmektedir. Entelektüel sermayenin raporlanması için entelektüel sermayenin tanımlanması ve ölçülmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Entelektüel sermayeyi ölçmeye kalkan bir finansal analistin en acil ihtiyacı; bilgiyi ölçmeye yardımcı olacak göstergelerin belirlenmesi ve niteliksel tanımların yapılmasıdır. Ancak bunlar yapıldıktan sonra entelektüel sermaye raporunun içerik ve yapısı hakkında bilgi sahibi olunur (Alwert ve diğ., 2009: 365-366).

İşletme içinde entelektüel sermayenin raporlanmasının sebepleri ise şunlardır (Alagöz ve Özpeynirci, 2007: 175):

1. Entelektüel sermayenin yönetebilmesine destek olmasında,
2. İşletme için faydalı olan teşvik uygulamalarının belirlenebilmesinde,
3. Çalışan personelin motivasyonunun artırılmasında
4. Müşterilerin memnun kalmalarını sağlamada ve sadakatlerinin artırılması için politika geliştirmede,

5. İşletmenin sahip olduğu entelektüel sermaye kaynaklarını, işletmenin vizyon ve misyonu ile birleştirmede,
6. İşletme yöneticilerinin farkında olmadıkları değer ifade eden varlıklarının korunmasında ve geliştirilmesinde yardımcı olmada
7. İşletmenin geçmiş ve gelecek dönemlerine ait, entelektüel sermayelerinden kaynaklanan gelir tahminlerinin yapılmasına olanak tanınmasında,
8. İşletme çalışanlarının katkılarını, entelektüel sermaye ve karlarla ilişkilendirmede yardımcı olmaktadır.

İşletme dışında entelektüel sermayenin raporlanmasının sebepleri ise şunlardır (Alagöz ve Özpeynirci, 2007: 176):

1. İşletmenin stratejik pozisyon almasında,
2. İşletmenin hisse senetlerinin değerinin artırılması gibi kurumsal hedefler belirlemede,
3. Değişime odaklanmayı süreklilik haline getirmek ve bunu teşvik etmede,
4. Geçmiş ve gelecek gibi zaman kavramları arasında köprü görevi görmede,
5. Maddi olmayan varlıkların yönetimine ilişkin talebin artmasında,
6. Mevcut ve potansiyel yatırımcıların doğru bilgilendirilmesi için, işletme değerinin doğru bir biçimde yansıtılmasında,
7. İşletme farkındalığının artırılmasında yardımcı olmaktadır.

Literatüre bakıldığında zaman en yaygın olarak kullanılan entelektüel sermaye raporlama yaklaşımı, tamamlayıcı mali tablo yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda işletmeler, finansal tablolarında ve özellikle bilançolarında ek olarak entelektüel sermaye kaynakları ile değerlerini tablolar halinde göstermesi gerekmektedir. İlk olarak 1980'li yıllarda, İsveç'te Konrad adlı bir grup, böyle bir tablo hazırlamıştır. Tabloda işletmenin bilançosuna ek olarak, maddi olmayan 35 adet entelektüel sermaye göstergesi ve değerleri yer alırken, tablonun ismini ise "görünmeyen bilanço" olarak hazırlamış ve hazırlanan tabloda göstergeler dört ayrı bölümde toplanmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde tamamlayıcı mali tablo yaklaşımına ikinci bir örnek çıkmıştır. İkinci örnek Kaplan ve Norton tarafından geliştirilen dengeli puan kartı yöntemidir. Yöntemin temel amacı, performans yönetim sistemini ve stratejik uygulamaları işletme içerisinde etkili kılacak entelektüel sermaye varlıklarını raporlayabilmektir. Kaplan ve Norton sonrasında ise 1995 yılında Skandia Şirketler grubu tarafından

ortaya çıkarılan Skandia Modeli ile entelektüel sermaye bileşenlerinin raporlanması, üzerinde en çok durulan modellerden biridir (Yereli ve Gerşil, 2005: 25-26).

Entelektüel sermaye hesap raporunu okumak ile finansal hesap raporlarını okumak arasında fark vardır. Çünkü bir finansal hesap raporunda karlılık, likidite vb. olduğu gibi, entelektüel sermaye hesap raporunda bu özellikler bulunmamaktadır. İşte bu durum entelektüel sermaye hesap raporundaki göstergelerin, finansal hesap raporundaki gibi doğrudan ve kolaylıkla okunamamasının nedenidir (Şamiloğlu, 2002: 225).

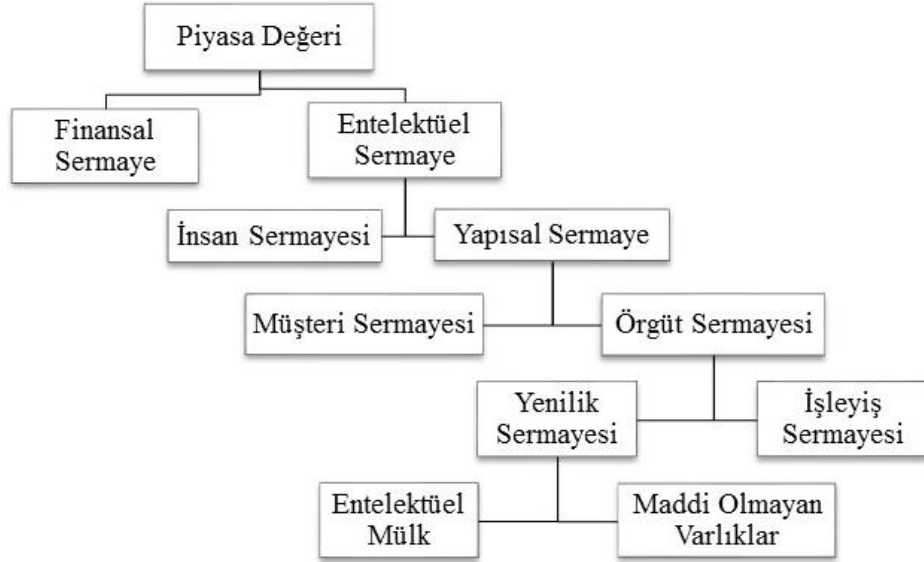
1.6 Entelektüel Sermaye Unsurları

Entelektüel sermayenin kapsam alanı itibariyle bilgi, bilim, kültür, inanışlar, düşünceler ve yenilikler gibi konuları içeren çok kapsamlı bir konu olmasından dolayı tanımlanmasında ve ölçülmesinde önemli problemlerle karşılaşılabilir. Bu problemlerin çözülmesinde izlenecek en uygun yaklaşım büyük ve belirsizliğini koruyan problemin, küçük ve kolay anlaşılabilir parçalara bölünmesi ve sonrasında bu parçaların ayrı ayrı tanımlanarak ölçülüp, planlanan bir sürecin izlenmesi olmaktadır. Bu sebeple, ilk aşamada entelektüel sermayeyi meydana getiren unsurların tanımlanması ve bu unsurların sınıflandırılması gerekmektedir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003:103).

Çalışmamızda yer verilen yazar, akademisyen ve araştırmacılardan da anlaşılacağı üzere tanımlamasındaki farklı görüş ayrılıkları, entelektüel sermayenin unsurlarını sınıflandırırken de devam etmektedir. Entelektüel sermayenin unsurları konusundaki, farklı görüşlere ise ilerleyen kısımlarda değinilmiştir.

Edvinsson ve Sullivan'a göre entelektüel sermaye kavramı insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesinden oluşmaktadır. İnsan sermayesi bireylerin zihnindeki bilgi, tecrübeler ve yeteneklerden oluşurken, buluşçuluğun ve yaratıcılığın odak noktası olarak ele alınmaktadır. Yapısal sermaye ise veri tabanları, örgütsel süreçler ve sistemlerinden oluşup, insan sermayesinin etkin ve verimli çalışması için gerekli alt yapıyı oluşturmaktadır. Ayrıca yapısal sermaye, çalışanların evine götüremedikleri sermaye olarak da tanımlanmaktadır. Müşteri sermayesi ise müşteri portföyü, müşterilerle ilişkiler ve müşteri potansiyeli gibi konuları içine almaktadır (Carroll ve Tansey, 2000: 306).

Ross (1997) ise, entelektüel sermayeyi insan sermayesi ve yapısal sermaye olmak üzere ikiye ayırarak "düşünen" ve "düşünmeyen" varlıklar şeklinde sınıflandırıp, insan sermayesinin yapısal sermayeden farklı yönetim metotlarına ihtiyaç duyacağını özellikle vurgulamaktadır (Brennan ve Connell, 2000: 209).

Şekil 1.3: Edvinsson entelektüel sermaye unsurları (Kara, 2007).

Edvinsson ve Malone ise entelektüel sermayeyi insan sermayesi ve yapısal sermaye olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmada yapısal sermaye ilk aşamada ilişkisel (müşteri) sermayesi ve örgütsel sermaye olarak iki farklı boyutta incelenmekte, örgütsel sermaye de süreç (işleyiş) sermayesi ve yenilik sermayesi olarak iki alt boyutta ele alınmaktadır. En son olarak yenilik sermayesi de maddi olmayan varlıklar ve entelektüel mülk olmak üzere iki unsurla açıklanmaktadır (Mouritsen, 1998: 474).

Tablo 1.3: Sveiby entelektüel sermaye unsurları (Edvinsson ve Malone, 1998, Kara, 2007).

Görünen Hisse Değeri	Maddi Varlıklar (Borsa Fiyat Getirisi)		
	Dışsal Yapı	İç Yapı	Bireysel Yeterlilik
Defter Değeri	Markalar Müşteriler Tedarikçi İlişkileri	Örgüt: Yönetim Hukuki Yapı İşleyiş Sistemleri Yaklaşımlar	Eğitim Deneyim
Maddi Varlıklar Eksi Görünür Borç		Ar-Ge Yazılım	

Entelektüel sermaye ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarla önemli bir yere sahip olan Sveiby ise entelektüel sermayeyi içsel yapı, dışsal yapı, bireysel yetenekler olmak üzere üç boyutta ele almaktadır. İçsel yapıda yönetim, ar-ge çalışmaları, iş süreçleri, örgütsel yapı ve yazılım gibi konuları, dışsal yapıda marka, örgütün ünü veya imajı, müşteriler ve tedarikçileri incelerken son olarak bireysel yetenekler boyutunda ise eğitim düzeyi, tecrübe, yetenekler ve sosyal ilişkiler gibi konular incelenmektedir (Sveiby, 1998).

Entelektüel sermayenin unsurlarını inceleyen Thomas A. Stewart ise entelektüel sermayeyi üç boyutta ele almaktadır. İnsan sermayesi örgüt çalışanları ile ilgiliyken, ikinci boyutunda yapısal sermaye kavramında bilgi teknolojileri, patentler, telif hakları gibi konuları oluşturmaktadır. Son boyut ise müşteri sermayesidir ve müşterileri elde etmek için kullanılan pazar bilgisi, müşteri sermayesi içinde değerlendirilir (Stewart, 1997: 120-125).

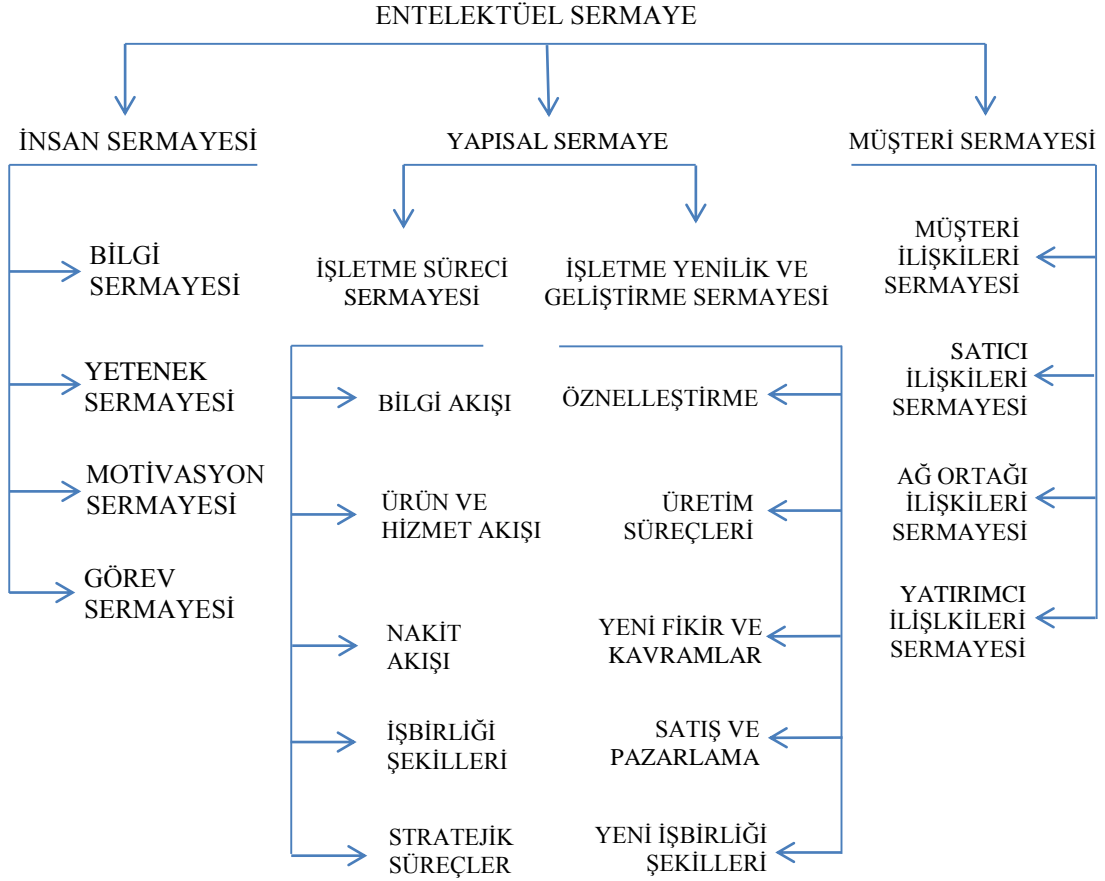
İŞLETME HEDEFLERİ ENTELEKTÜEL SERMAYE			
PİYASAYA İLİŞKİN VARLIKLAR	İNSAN MERKEZLİ VARLIKLAR	ENTELEKTÜEL MÜLKİYETE İLİŞKİN VARLIKLAR	ALTYAPI VARLIKLARI
<ul style="list-style-type: none"> - Markalar, - Müşteriler ve müşteri bağlılığı, - Dağıtım kanalları, - Sipariş tekrarları, - Lisans, franchising gibi çeşitli sözleşme ve anlaşma. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kolektif uzmanlık, - Problem çözme yeteneği ve yaratıcılık, - Girişimcilik, - Yönetimsel yetenekler. 	<ul style="list-style-type: none"> - Know-how, - Ticari sırlar, - Telif hakları, - Patentler, - Değişik dizayn hakları. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yönetim felsefesi, - Örgüt kültürü, - Üretim yöntemleri ve süreçleri, - Piyasa verilerine ait veri tabanı, - İletişim sistemleri.

Şekil 1.4: Brooking entelektüel sermaye unsurları (Brooking, 1996: 13; Kara, 2007: 32).

Başka bir sınıflandırmada ise Brooking entelektüel sermayenin pazar varlıkları, insan merkezli varlıklar, alt yapı varlıkları ve entelektüel mülkiyete ilişkin varlıklar olarak dört unsuru olduğunu belirtmektedir. Pazar varlıkları; marka, müşteri bağlılığı, reklam, franchising, sipariş ve dağıtım kanalları gibi işletmenin pazarla ilgili bütün ilişkilerini içine almaktadır. İnsan merkezli varlıklar ise çalışanların içinde bulunan kolektif uzmanlık, problem çözme yeteneği, yaratıcılık, liderlik,

girişimcilik, yönetsel yetenekler olarak değerlendirilmektedir. Örgüt faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlayan üretim süreç ve yöntemleri, teknolojiler, iletişim sistemleri, örgüt kültürü, risk değerlendirmesi, veri tabanları, gibi konular da alt yapı varlıkları içerisinde tanımlanmaktadır. Son unsur olarak entelektüel mülkiyet ise değer yaratan bilgi, telif hakları, isim hakları, know-how ve tasarım hakları bu unsur içerisinde ele alınır (Brooking, 1996: 13-16).

Ross & Ross ise entelektüel sermayenin unsurlarını daha çok detaylandırarak incelemiş ve kategorilerize etmiştir (Ross ve Ross, 1997: 416). Şekil 1.5'de entelektüel sermaye üç kısımdan oluşmakta olup insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olarak sınıflandırılmış ve kendi alt kategorilerine ayrılmıştır.

Şekil 1.5: Ross ve ross entelektüel sermaye unsurları (Ross ve Ross, 1997, Kara, 2007).

Entelektüel sermayenin unsurları ile ilgili diğer bir sınıflamada Kaplan ve Norton tarafından yapılmış olup entelektüel sermaye açısından önemli bir sınıflandırma olarak kabul edilmiştir.

Kaplan ve Norton'un modelini diğer unsurlara yönelik tanımlamalardan farklı yapan özelliği, entelektüel sermaye unsurları arasındaki dönüşümün vurgulanmasıdır. Bu dönüşüm entelektüel sermayenin örgüte dinamik bir süreç olarak devamlı katkıda bulunmasıyla ilgilidir ve dönüşümün başlangıç noktası insan sermayesidir. Modelde insan sermayesine yapılan yatırımlarla, yapısal sermayenin geliştirilmesi sağlanırken, örgütsel faydanın da en üst seviyeye çıkartılması amaçlanmaktadır. Geliştirilen her iki sermaye ile de müşteri sermayesi en üst düzeye çıkartılmakta, böylece müşteri için değer yaratacak ürün ve hizmetlerin elde edilmesi sağlanmaktadır. Modelde diğer önemli özellik ise entelektüel sermaye unsurları sayesinde, finansal performansın artırılması amaçlanmaktadır (Çetin, 2005: 10).

Tablo 1.4: Entelektüel sermaye sınıflandırmaları (Kaufmann ve Schneider, 2004).

GELİŞTİREN	SINIFLANDIRMA
Brooking (1996)	Pazar varlıkları, insan merkezli varlıklar, alt yapı varlıkları, entelektüel mülkiyet
Petrash (1996)	İnsan, örgütsel ve müşteri sermayesi
Edvinsson ve Sullivan (1997)	İnsan, yapısal ve müşteri sermayesi
Ross (1997)	Düşünen varlıklar, düşünmeyen varlıklar
Sveiby (1997)	İçsel yapı, dışsal yapı, bireysel yetenekler
Stewart (1997)	İnsan, yapısal sermaye, müşteri sermayesi
Haanes ve Lowendahl (1997)	Maddi ve maddi olmayan unsurlar
Edvinsson ve Malone (1997)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye
Granstrand (1999)	Yaratıcılık, bilgi, bireylerin nitelikleri
Bontis, Dragonetti, Jacobsen, ve Roos (1999)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye
Michalisin, Kline ve Smith (2000)	İşletme itibarı, know-how, örgüt kültürü
Brennan ve Connell (2000)	İçsel yapı, dışsal yapı, insan sermayesi
Harrison ve Sullivan (2000)	İnsan sermayesi, entelektüel varlıklar, entelektüel mülkiyet
Danimarka Rehberi (2000)	Çalışanlar, müşteriler, süreçler, teknoloji
Sanchez, Chaminade ve Olea (2000)	İnsan, yapısal ve ilişkisel sermaye
Andriessen ve Tissen (2001)	Yetenekler ve ortaya konmamış bilgi, ortak değerler ve normlar, teknoloji ve açıkta bulunan bilgi, özel yetenekler, yönetim süreçleri

Tablo 1.4 (Devam): Entelektüel sermaye sınıflandırmaları (Kaufmann ve Schneider, 2004).

Kaplan ve Norton (2001)	Finans boyutu, müşteri boyutu, süreç boyutu, öğrenme, büyüme boyutu
Meritum Rehberi (2001)	İnsan, yapısal ve ilişkisel sermaye
Lev (2001)	Kesif, örgütsel uygulamalar, insan kaynakları
Schmalenbach Topluluğu, Maddi Olmayan Varlıklar Çalışma Grubu, Almanya (2001)	Buluşçuluk sermayesi, insan sermayesi, müşteri sermayesi, tedarikçi sermayesi, yatırımcı sermayesi, süreç sermayesi, konum sermayesi
Günther (2001)	Çalışan yetenekleri, içsel ve dışsal yapı
McElroy (2002)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, sosyal sermaye (dahili sosyal sermaye, harici sosyal sermaye, sosyal yenilikçilik sermayesi)
Mouritsen, Bukh, Larsen ve Johansen, (2002)	İnsan, örgütsel ve müşteri sermayesi
Petty ve Guthrie (2002)	Örgütsel sermaye, insan sermayesi
Marr (2003)	Paydaş kaynakları ve yapısal kaynaklar
Pablos (2003)	İnsan, yapısal ve ilişkisel sermaye
Seetharaman, Low ve Saravanan (2004)	İnsan, yapısal ve ilişkisel sermaye

1.6.1 İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi konusuyla ilgili ilk düşüncelerin 17'nci yüzyılda ekonomi alanındaki düşüncelerle, ortaya çıkmaya başladığı bilinmektedir. William Petty, çalışanların değerlerinden ve çalışanların niteliklerinden ilk olarak bahseden ekonomisttir. Daha sonra 18'nci yüzyılda İsveçli ekonomist Adam Smith ise "Milletlerin Zenginliği" isimli eserinde, çalışanların nitelik ve bilgilerinin, üretim süreçlerine ve üretim çıktılarına olan etkisinden bahsetmektedir. Ayrıca çalışanların görevlerini yerine getirirken ihtiyaç duyacakları yetenekleri kazanmaları için, para ve çaba harcamaları gerektiğini vurgularken, ücretlerin zaman esasına göre ödenmesinden bahsetmiştir. Diğer çalışanlara göre yetenekli ve bilgili çalışanların, daha etkili olduğunu, açıkça öğrenmenin ve eğitimin insana yapılan yatırım olduğunu belirtmektedir (Nerdrum ve Erikson, 2001: 128).

Günümüzde, işletmelerin kopyalanamaz rekabet avantajını sağlamasındaki en önemli etkenin, söz konusu işletmelerin sahip olduğu insan sermayesi olduğu bir gerçektir. Hangi sektörde işteğal ederse etsin, farklılığı oluşturacak unsurun, işletmenin entelektüel sermayesi olduğu için, işletmelerin entelektüel sermayesine katkı sağlayacak, beceri düzeyi yüksek, düşüncesi ve hayal gücünden yararlanacağı özgün bir şey ortaya koyan, çalışanları kendilerine çekmeye ve onları işletmelerinde tutmaya çalışmaktadırlar (Çırpan, 2001:1).

İnsan sermayesi; işletme çalışanlarının bireysel olarak kendilerine verilen görevleri yerine getirebilmeleri için, sahip oldukları ve dolayısıyla da kullandıkları bilgilerin, yeteneklerin ve görülmeyen yeni bir şey ortaya koyucu özelliklerinin bir arada toplanmış haline denilmektedir. Ayrıca bu sermaye türü işletmelerin sahip oldukları değerleri, işletme kültürünü ve felsefesini de içine alır (Bontis, 2001: 41).

İnsan sermayesi, entelektüel sermaye unsurları içerisinde tanımlanması en zor sermaye türüdür. İnsan sermayesi, işletme çalışanlarının sahip oldukları bilgilerin, kabiliyetlerin ve tecrübelerin toplamı olup, organizasyonel yenilik ve yenileme sürecinin temel çıkış noktasını teşkil etmektedir (Agor, 1997: 176).

Günümüz işletmelerinde değışim olgusunun ve küreselleşmenin çok hızlı yaşandığı görülürken, rekabet koşullarının da gittikçe zorlaştığı bir ortamda, mevcut paylarını koruyabilmelerinin, kabul edilebilir bir kâr oranıyla faaliyetlerini sürdürebilmelerinin, çağı yakalamalarının ve doğru kararlar alabilmelerinin anahtarını insan ve insan odaklı yönetim anlayışı oluşturmaktadır (Yılmaz ve diğlerleri, 2000: 771).

Özçelik'e (2000) göre bilgi çağında, insan faktörüne verilen önem giderek artmakta ve insan sermayesi işletmeler için en kıymetli sermaye olarak kabul görmektedir. Bir örgütün başarısı, hem maddi hem de insan kaynaklarına yeteri derecede sahip olmasına ve bunları etkin bir şekilde kullanabilmesine bağlıdır (Özçelik, 2000: 801).

İnsan sermayesi, ar-ge faaliyetlerinden, karşılıklı müşteri ilişkilerine kadar bir işletmenin yaratıcılık kaynağıdır. İnsan sermayesi, entelektüel sermayenin sadece bir dalı değil, aynı zamanda onun deposu, kapasite kaynağı, sınırlayıcı faktörü olacak kadar önemlidir. Birçok fütürolog yani gelecek bilimci, beşeri sermaye sıkıntısının, girişim gelişiminin gelecek yüzyıldaki en büyük sınırlayıcı olacağına inanmaktadır (Grantham, 1997: 2).

İşletmeler açısından çalışanlarını ücretli köleler veya varlıklar olarak değil de yatırımcılar olarak görmek daha doğru olacaktır. Çünkü hissedarlar bir işleme para yatırdıkları zaman, çalışanlar da zaman, enerji, düşünce ve zekâlarını yatırırlar. Çalışanlar yatırımcılardır ve onların yatırdığı da kendi kişisel ve beşeri sermayeleridir (Stewart, 1991: 5-6).

İnsan sermayesi işletme açısından önem ifade etmekte ve diğer entelektüel sermaye unsurları ile karşılaştırıldığında, kalıcılığın sağlanması açısından en zor olan unsur özelliğini taşımaktadır.

İnsan sermayesi değer verilmediğinde, motive edilmediğinde, daha iyi imkânlar elde edeceği yere gider; çünkü insan sermayesi işletmelerin malı değildir. Charles Handy: “İnsanları şirkete bağlı kılmak için süreklilik ve aidiyet duygusunun çalışanlarda var olması gerektiğini söylemektedir” (Stewart, 1997: 101).

İnsan sermayesinin, şirket kültüründen bir gün gidebileceğini düşünerek, insan sermayesinde bulunan örtülü bilginin, açık bilgiye dönüştürülmesini desteklemek suretiyle, bilgiyi çalışanın tekelinden kurtararak, işletmenin yapısal sermayesinin bir unsuru haline yani şirket kültürüne dâhil etmek gerekir. Böylece çalışan işletmeden ayrılrsa dahi, bilgi işletmede kalacaktır. Araştırmalar, insan sermayesine yapılan yatırımlarla, şirket hisse değerleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Pfau, 2001: 17).

Bilgiye sahip olan tarafından, bilgi paylaşılmadıkça bilgiye sahip olanın dışında faydalı olacağı söylenemez. Çalışanın, bilgi ve tecrübe birikimi şirkete kendi şahsı adına bir artı değer oluştursa da, işletmeler açısından asıl önemli olan, var olan bilginin paylaşılarak işletme kültürüne dâhil edilmesidir. Bunun yapılmasındaki amaç; çalışan işletmeden ayrılrsa dahi bilgileri işletmede kalacaktır. Bunu sağlamak ise, kalıcılığın sağlanması açısından gerçekten çok zordur. Eğer bu şekilde bilgi işletme kültürüne iletilemezse bilgi paylaşımı, şirket kültürü haline gelmeyip, hiçbir girişimin bir anlamı olmayacaktır (Edvinsson, 1997: 123). Ayrıca işletme personelinin sahip olduğu bilgileri aktarması, işletme içerisinde artı değer yaratması veya yaratmış olduğu değerle kalıcı bir değer haline getirmesinin, tamamen söz konusu çalışana bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Lynn’a (1998) göre işletmelerin, kişilerin sahip oldukları bilgi, yetenek ve becerilerden yararlanabilmeleri önemlidir. Bunu işletme varlıklarına dâhil edebilmeleri gerekmekte olup bunun içinde insan sermayesinin yapısal sermayeye

dönüştürülmesi gerekmektedir. Yani bireye ait bilgi, örgütsel değer yaratmak için kullanıldığında, katma değer yaratan bir unsur olarak entelektüel sermayenin bir parçası olmaktadır (Lynn, 1998: 11).

İnsan sermayesinin unsurlarını ise, teknik bilgi (know-how), mesleki yeterlilik, yetenek / beceri oluşturmaya yönelik çalışmalar, eğitim, bilgi üretimine yönelik çalışmalar, girişimcilik coşkusu, buluşçuluk, kabullenici ve reddedici yetenekler, değişimcilik olarak sıralanabilir (Guthrie, 2001: 35).

1.6.2 İnsan Sermayesi Bileşenleri

Leif Edvinsson entelektüel sermayeyi bir ağaç olarak kabul etmiş ve insanları bunun yetişmesini sağlayan bitki özleri olarak görmüştür. Bu noktada paranın düşünemediği ama konuştuğu, makinaların yeni icatlarda bulunamadığı ama her defasında insanoğlundan daha iyi iş yapabildiğini belirtmiştir (Stewart, 1997: 94).

Leif Edvinsson'ın açıklamasından da anlaşılacağı üzere beşeri sermaye ya da diğer adıyla insan sermayesi firmada çalışan personelin bilgi, görüş, önsezi ve düşünce gibi bileşenlerinin öneminden oluşmaktadır. Dolayısıyla entelektüel sermaye kavramının firmalarda iyi bir şekilde yönetilebilmesi için ilk önce firma çapında detaylı bir incelenmesi ve analiz edilerek ortaya çıkarılması gerekmektedir. İşte tam bu noktada beşeri sermaye kavramının daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi için bileşenlerinin bilinmesinde, değişen toplum yapısına daha iyi hizmet edebilmesi ve çağın işletmeleri için önem taşımaktadır. Beşeri sermaye bileşenleri ise; teknik bilgi ve yetenek, ilişkiler, değerler ve kültür, motivasyon, inovasyon, eğitim olarak sıralayabiliriz.

1.6.2.1 Teknik bilgi ve yetenek

Günümüzde bilgi üreten işletmelerin yapması gereken üç önemli işlem zinciri bulunmaktadır. Bunlardan ilki firmaya yüksek değer katabilecek, yerine konması zor olan kıymetli bilgi işçilerinin belirlenmesidir. İkinci önemli noktamız ise beşeri sermayenin nasıl geliştirileceğinin planlamasının yapılmasıdır. İşlem zincirimizin üçüncü ve son aşaması ise ikinci aşamada geliştirilen sermayeden nasıl yararlanacaklarıdır. Beşeri sermaye kavramının temel hedefi buluşçuluk olması nedeniyle firmada çalışan personelin zaman ve yeteneklerini buluşçuluk

faaliyetlerinde kullandıklarında insan sermayesi hem yaratılmış hem bizzat değerlendirilmiş olmaktadır. Firmalar çalışanlarının bildikleri şeyleri daha fazla kullanabilir ve işletme içinde çalışan personel daha fazla faydalı şey öğrendiğinde; beşeri sermayenin gelişmesine katkı sunulmuş olacaktır. İnsan sermayesinin bir noktaya yığılması ve yoğunlaştırılması sağlanırsa zarar olmasının da önüne geçilmiş olacaktır (Stewart, 1997: 98). Beşeri sermayenin daha etkin işletme içinde kullanılabilmesi için buluşçuluk faaliyetleri üzerinde daha çok durulması ve bunun sonucu olarak da gelişen teknik bilgi ve yetenek kavramının beşeri sermaye üzerinde önemli bir etkisi olduğu unutulmamalıdır.

1.6.2.2 İlişkiler

Bilginin örgüt faaliyetlerine dahil edilmesinde, bilginin çalışanlar arasında paylaşılması ve kişisel çabalar önemli rol oynamaktadır. Ayrıca çalışanların karşılıklı iletişimleri, kendi aralarında grup içi benimsenmesini ve daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır (Arıkboga 2003: 86).

Bilgi paylaşılması sırasında farklılık yaratabilecek, önem teşkil eden dört durum tespit edilmiştir. Bunlar sırasıyla şöyledir (Arıkboga 2003: 87):

1. Rekabete dayanan düşmanca ilişkiler ve yardımlaşmaya dayalı kardeşçe ilişkiler,
2. Sosyal duygusal, informel münasebetler ile göreve odaklanmış ilişkiler arasındadır,
3. Yoğun ve sık ilişkilerle ortaya çıkan paylaşımlar,
4. Denkler arası veya statü farklı bulunan şahıslar arasındaki ilişkiler.

Yukarıda sayılan önem teşkil eden dört farklı durum şahısların informel ve duygusal ilişkilerle, formel ve iş ilişkilerini birbirinden ayırt ettiklerini göstermektedir (Arıkboga 2003: 87).

1.6.2.3 Değerler ve kültür

Beşeri sermayenin önemli bileşenlerinden diğeri ise kişilerin sahip oldukları değerler ile işletmenin sahip olduğu işletme kültürüdür.

Değerler ve işletme kültürü kişiler arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörlerden olup, bireylerin o faaliyeti anlayıp anlamadıklarını kişisel değerlerden görebiliriz.

Bunun için değerler bireylerin derin ya da sığ ilişkiler kurmalarında önem teşkil etmektedir. Bireylerin sahip oldukları kişilik nasıl ise işletmeler, gruplar yahut toplum için kültürde onu ifade etmektedir. Kültür herhangi bir grup tarafından iç çevreyle bütünleşmenin sağlanması ve dış çevreye uyumun gerçekleştirilmesinde, yaşanabilecek sorunları çözmek için geliştirilmiş geçerli olan bir nedenle, bu sorun ile karşılaştıklarında doğru düşünebilmeleri için yeni üyelere öğretilmesi gereken ana varsayımlar toplamıdır. Dar anlamıyla kültür ise şahısların görüşleri, paylaştıkları düşünceleri, değerleri ve normlarının birleştirilerek toplamını oluşturmaktadır. Yapısal sermaye unsurlarından biri olarak görülen kültür, kişilerin davranışları üzerinde etkili olduğu için insan sermayesini de belirleyen bir unsurdur (Arıkboga 2003: 88).

1.6.2.4 Motivasyon

Motivasyonu genel kabul görmüş en temel tanımıyla düşünürsek; bir şeyleri yapma arzusu olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Motivasyonda hedef temelli davranışlar önemli olduğundan dolayı, bir insanın ya da işletmenin bir şeyi neden yaptığı önemlidir.

Hedef temelli davranışta izlenen işlem zincirinde öncelikli olarak ilk harekete geçme, ikinci aşama karşılaşılabilecek engellere karşı devamlılık gösterebilme ve işlem zincirimizin son aşaması ise istenilen şeye odaklanıp yoğunlaşmadır. İşte bu noktada işletmeler beşeri sermayelerinden yani çalıştırılan personelden daha etkin ve verimli bir şekilde yararlanabilmesi için onların işletme içinden motivasyonunun sağlanması gereklidir.

Personel üzerinde motivasyon sağlanmak istenilirken, yaratılan gücün etkisinin, pozitif yada negatif olmasında motivasyon sağlama açısından bir farklılık olmayıp, kişiler üzerinde olumlu yada olumsuz bir etki yapabilecektir. Tüm bu noktada bilgiden değer elde edilmesi ve harekete geçirilebilmesi için işletme içinde çalışan personelin motivasyonu sağlanmalı ve işletme içi ilişkilerin sağlaştırılmasına dikkat edilmelidir.

1.6.2.5 İnovasyon

Günümüz bilgi toplumlarında entelektüel sermayenin önemi her geçen gün belirginleşmekte ve yaşanan rekabet ortamında firmaların iştigallerine devam edebilmesi için, işletme içi ya da işletme dışı sunmuş oldukları ürünlerini, hizmetlerini yahut üretim süreçlerini sürekli olarak yenilemeleri gerekmektedir. Yapılan bu yenilemelere ya da değişimlere ise inovasyon denilmektedir.

İnovasyon işletme içindeki tüm faaliyetleri kapsadığı için bütünsel bir faaliyet olarak düşünülmelidir.

Entelektüel sermaye kavramı inovasyonu içerisinde barındırmakta olup, araştırma ve geliştirme ile buluşçuluk unsuruna bağlıdır. Bu noktada entelektüel sermaye unsurlarından buluşçuluk yeteneklerini inovasyon sürecinde etkili olarak kullanabilen işletmeler, iştigallerinin devamını sağlayabilecek ve rekabetçi yapılarını sürdürebileceklerdir (Sullivan, 1998: 176).

1.6.2.6 Eğitim

Bilgi toplumlarında beşeri sermayenin işletmeler üzerinde öneminin değeri belirginleştikçe, işletmelerin yaratacağı katma değeri yüksek ürünleri eğitilmiş, bilgili ve gelişime açık olan insanların artıracacağı şüphesiz bir gerçektir.

İşletme için önem teşkil eden, katma değer yaratabilen, çalışan personelin işletmeden ayrılması; işletme için çok değerli olan bilgi, beceri, tecrübe yahut o personel için harcanan eğitim maliyetlerinin de ayrılması demektir. Ayrılan personelin yerini dolduracak olan kişinin en baştan yetiştirilmesi ve eğitim maliyetlerinin yüksek tutarlar oluşu, işletme personelinin önemini ve o personelin aldığı eğitimin önemini vurgulamaktadır. Özellikle beşeri sermayenin yüksek olduğu teknoloji yoğun işletmelerde bu tür personellerin önemi daha belirgindir. Bu durum işletmelerin çalışanlarına yatırım yapıp eğittiğini ve karşılığında ise o personelden daha çok katma değer elde ettiğini göstermektedir.

Artık işletmelerde çalışan personel, yaptığı iş üzerine uzmanlaşmaya gitmekte ve işletmeler ise alanlarında uzman kişilerle çalışmak için kaliteli ve sürekli eğitim sağlamaktadır. Bu şekilde işletmeler beşeri sermayelerinden daha etkin ve verimli faydalanabilecek ve en önemlisi daha çok katma değer üretmelerini sağlayacaktır.

1.6.3 Yapısal Sermaye

Yapısal sermaye; örgütün sahip olduğu telif hakları, markalar, patentler ve ticari markalar gibi entelektüel mülkler ile örgüt kültürü, iletişim ve bilgi teknolojileri ile süreç kapasitesi gibi sahip olduğu alt yapılardır. Bilginin elde edilmesi, örgütsel süreçlerle, kültürle ve örgütsel yapıyla bütünleştirilerek, kurumsallaştırılması da yapısal sermayeyle gerçekleştirilmektedir. Bilgi yapısal sermaye içinde değerlendirilmekte ve bireysel bilginin, örgütsel bilgiye dönüşümü ve paylaşımı sürecinde, örgütsel yapı içindeki bilgisayarlar, iletişim teknolojileri, ağ bağlantıları gibi yapısal varlıklar, yapısal sermaye içinde tanımlanmaktadır (Rodgers, 2002: 6).

Bilginin işletmeye alınıp, işletmenin malı haline gelmesinde en önemli görev işletme yöneticilerine düşmektedir. Yöneticiler bu görevleri yerine getirdikleri zaman işletme açısından bilginin sürekli olarak geliştirilmesi ve işletmede kalması sağlanacaktır. Zaten işletmelerde kalıcı bilgiye sahip olunabilir ise yapısal sermayeye de sahip olunmuş olur (Karacan, 2007: 29).

Beşeri sermaye ve ilişkisel sermaye bileşenlerinin yapısal sermayeye dönüştürülemediği işletmelerde, entelektüel sermaye kavramı üç bileşenden sadece insan sermayesine ibaret olarak kalacaktır (Arıkboğa, 2003: 95). Bu durum ise işletmenin entelektüel sermaye kavramının oluşmayacağına bir göstergesidir.

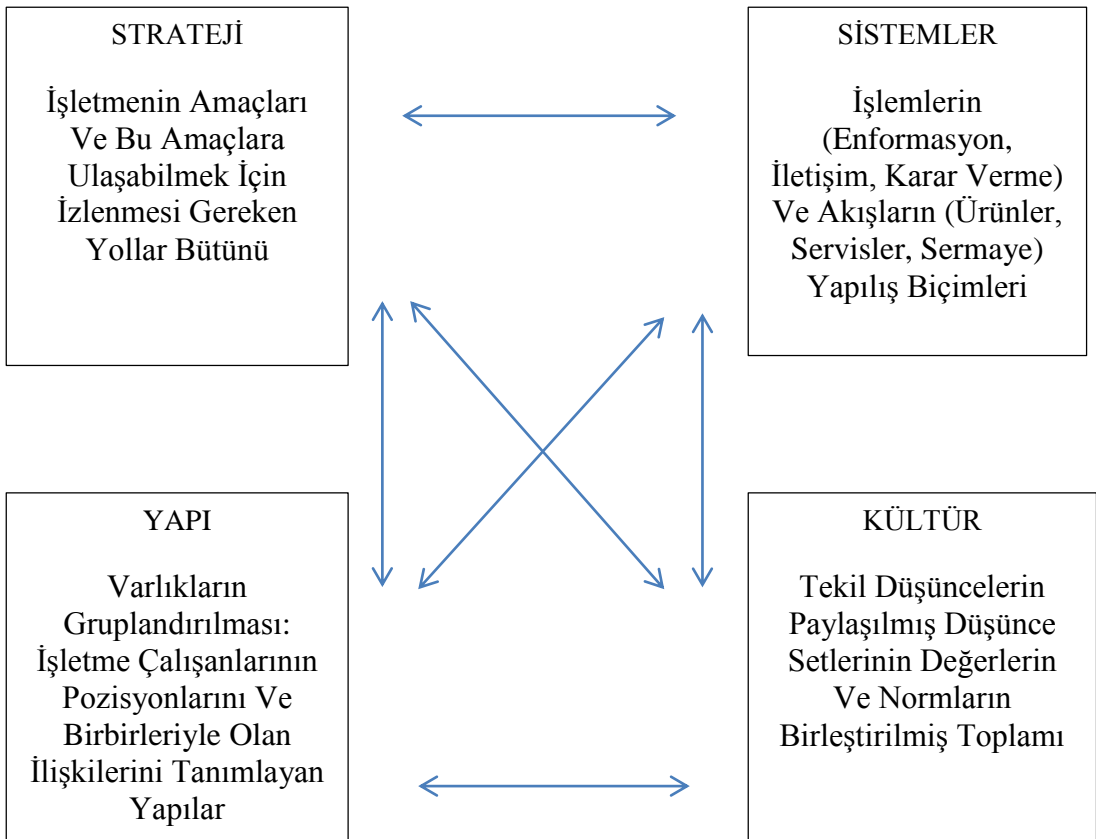
Yapısal sermaye, işletme örgütü içinde insan dışında kalan bilgidir. Bu kapsamda Edvinsson ve Malone yapısal sermayeyi, yazılım, donanım, veri tabanları, örgütsel yapı, patent, marka hakları ve çalışan verimliliğini destekleyen motivasyonlar, bütün örgütsel yetenekler olarak tanımlamaktadır (Engstrom, Westnes ve Westnes, 2003: 289).

Allee, bilgi ve iletişim teknolojileriyle örgütün veri tabanlarının, dokümanlarının, patent haklarının, telif haklarının ve diğer kanunlarla korunmuş bilginin nasıl ve hangi yöntemlerle yönetileceğini yapısal sermaye içerisinde ele almakta ve yapısal sermayeyi rekabet sürecinde örgüte destek sağlayacak sistemler ve iş yapma süreçleri olarak tanımlamaktadır (Allee, 2000: 18-19).

İşletmeler, yapısal sermaye unsurları açısından kendine özgü yani, değer açısından her işletmede farklı olabilmekte ve sürecin işleyişi de buna orantılı olarak farklı olabilmektedir. İşletmeden işletmeye farklılık göstermekle birlikte, örgüt içerisindeki yapısal sermayeyi oluşturan unsurları sıralayacak olursak bunlar:

Entelektüel mülkiyete ilişkin olarak; patentler, dizayn hakları, ticari amblemler, ticari sırlar, telif hakları, hizmetle ilgili amblemlerdir. Altyapı varlıklarına ilişkin olarak ise, yönetim felsefesi, yönetim süreçleri, finansal ilişkiler, örgüt kültürü, bilgi sistemleri, ağ sistemleridir (Önce, 1999: 29).

Yapısal sermaye, işletme çalışanlarının mesailerinin bittikten sonra arkalarında bıraktıkları, işletme çalışanlarının verimliliğini destekleyen, donanım, yazılım, veri tabanları, organizasyonel yapı, patentler, markalar ve diğer benzer şeylerdir (Bontis, 2004: 41-60). Başka bir ifadeyle organizasyonun pazar ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için sahip olması gereken örgütsel yetenekler toplamıdır ve bu örgütsel yetenekler şekil 1.6'da verilmiştir (Saint ve Onge, 1996: 16).

Şekil 1.6: Örgütsel yeteneğin bileşenleri (Saint ve Onge, 1996, Kara, 2007).

1.6.4 Yapısal Sermaye Bileşenleri

Yapısal sermaye organizasyon yapısı, yazılım, donanım, veri tabanları, marka patent gibi üretkenliği artıran stratejiler, sistem, yapı ve süreçlerin tümü olarak tanımlanabilir. Genel hatlarıyla yapısal sermaye incelendiğinde işletmenin sahip

olduğu yöntem ve politikalar biçiminde kurumsallaştırılan bilgi teknolojilerine, veri tabanları ve çeşitli biçimdeki belgelemeye, yönetim felsefesine, finansal ilişkilerden örgüt kültürüne kadar bütün bileşenleri içermektedir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002: 20). Ancak her işletmenin yapısının farklı olmasından dolayı işletmelere ait olan veri tabanları, donanımları, yazılımları, işletme organizasyon yapısı sistem ve süreçleri farklılık teşkil etmektedir.

Yapısal sermaye işletmeye ait olup yeniden üretilebilir ve paylaşılabilir olduğu gibi yapısal sermaye unsurları patentler ve telif haklarıyla güvence altına alınabilir. Yapısal sermayenin diğer bölümü ise yapı ve sistemler, örgütsel rutin ve prosedürler, strateji, kültürden oluşmaktadır (Arıkboğa, 2003: 94).

Örgüt seviyesinde entelektüel sermayenin ölçülmesine, yapısal sermaye imkân sunmaktadır. Yapısal sermaye diğer entelektüel sermaye unsurlarına oranla ölçülmesi daha kolay olup, yapısı itibarıyla işletme etkinliğinin bir göstergesidir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 76). Yapısal sermayenin pek çok bileşeni olmakla birlikte ön plana çıkan bileşenlerimiz; kurum imajı ve kimliği, araştırma-geliştirme, entelektüel mülkiyettir.

1.6.4.1 Kurum imajı ve kimliği

Örgütlerin kendi içlerinde entelektüel sermayelerini destekleyecek bir kurum imajına ve kimliğine ihtiyaçları vardır. İşletme içi ya da dışı bilgi paylaşımının sağlanması, iletişimin sağlıklı ve kolay olması, bireylerin motivasyonunun sağlanıp teşvik edilmesi, gerekiyorsa ödül ve ceza verilmesi, entelektüel sermayenin işletme içinde daha etkin olmasını sağlayacak önem teşkil eden gayretlerdendir. Bu gayretlerin etkili olmasında ve örgüt içindeki kültürün desteklenmesinde kurumun imajı ve kimliği önemlidir.

Kurum imaj ve kimliğinin entelektüel sermaye unsurları arasında sistemin devamını sağlayan, ilişkilerin niteliğini ve başarısını belirleyecek kadar önemli bir işlevi vardır. Örgüt içinde entelektüel sermaye anlayışının yerleşmesi ve yerleştikten sonra kabul görüp uygulanması, uygulanması sonucunda başarı elde edilmesi için işletmeye uygun bir kurum imaj ve kimliği yaratılmasıyla mümkün olacaktır.

Örgüt kültürü, işletme içi veya işletme dışı faktörlerin etkisiyle oluşmaktadır. Örgüt kültürünün oluşmasında işletme yöneticilerinin planlı ve bilinçli bir şekilde hareket ederek, işletmenin sahip olduğu mevcut kültürünü, örgütsel olarak gelişime

ve değişime uygun yönlendirmesi önem teşkil etmektedir. Örgüt kültürünün yapısal sermayeye etkilerini şöyle sıralayabiliriz (Okay, 2000: 226):

1. Çalışanlar ile yöneticiler arasında uyumlu bir ortam ve işbirliği,
2. Örgütsel faaliyetlerin topluma aktarılması,
3. Herkese açık iletişim ile örgüt sistemi ve bilgi akış felsefesi,
4. Merkeziyetçilikten uzaklaşma ve eski yapıların kaldırılması,
5. İşletme çalışanlarının kazanç ve sermayeye katılımın sağlanması,
6. İşletme çalışanların örgütsel kararlara katılmasıdır.

1.6.4.2 Araştırma-geliştirme

Günümüz yöneticileri içinde yaşadığımız çağa ayak uydurabilmeli ve değişim hızı ile sürekliliğini takip edip önemle üzerinde durmalıdırlar. Bunun için, örgüt içinde sürekli olarak gelişimin sağlanması adına araştırma-geliştirme faaliyetleri merkezi oluşturulmalı ve yapısal sermayenin daha etkili katma değere sahip olması için çabalamalıdırlar.

Ar-ge faaliyetleri, ürün ve süreç geliştirme dahil olmak üzere, buluşçuluk, yenilik, var olana revizyon yada geliştirme potansiyeline sahip ve teknolojiyle alakadar her türlü iştiğal alanlarını kapsamaktadır. Araştırma-geliştirme faaliyetleri bir varlık olduğu için entelektüel sermayenin üretime ve gelire dönüştürüldüğü yatırımdır. Ar-ge yatırımları firmaların maddi varlıklarını etkilediği gibi piyasa değerini de etkilemektedir (Emrem, 2003: 498).

Günümüz firmalarının çok büyük kaynaklar ayırdığı ve entelektüel sermaye varlıklarının en önemli unsuru; yeni ürün, fikir ve hizmet geliştirme merkezleri olan, firmanın beyni konumundaki araştırma-geliştirme merkezleri tarafından ortaya çıkarılan patentler ve yeni buluşlar firmaların hisse fiyatlarını da etkilemektedir. Yapılan araştırmalara göre işletmelerin araştırma-geliştirme merkezlerine ayırdıkları bütçe ile araştırma-geliştirme merkezlerinin hisse fiyatları arasında artı bir ilişkisinin olduğunu ortaya koymuştur (Yıldız ve Tenekecioglu, 2004: 582).

1.6.4.3 Entelektüel mülkiyet

Entelektüel mülkiyet kavramı yapısal sermaye içerisinde değerlendirilen ve firmaların sahip oldukları entelektüel varlıklarının tamamını kapsamaktadır. İşletmelerin sahip oldukları entelektüel varlıkları ise:

1. Patent Hakları,
2. Ticari Markalar,
3. Telif Hakları,
4. Ticari Sırlardır.

Entelektüel mülkiyet, işletmelerin entelektüel sermaye içerisinde parasal olarak belirlenebilen ve sahipliği belirli olan sermayesidir. İşletmelerde entelektüel mülkiyet kavramının oluşturulmasında en büyük etken, işletmeye özgün değer katan bilginin, rakiplerin eline geçmesinin engellenmesidir. İşletmeler ticari sırları diğer işletmelere karşı saklamanın zor olduğunu bildiği için, bilmesi gereken prensibine göre bu tür bilgi ve süreçleri koruma altına almaya çalışırlar. Buna verilebilecek en güzel örnek ise Coca-Cola firmasının sahip olduğu formül gösterilebilir.

1.6.5 İlişkisel Sermaye

Entelektüel sermaye kavramına önem verilen ve kavram üzerinde çalışılan işletmelerde, müşteriye karşı izlenen politika ve yaklaşım geleneksel işletmelerden daha farklı olmaktadır. Örneğin, Skandia'da müşteriye bakış açısı geçici ilişki kurulan kişiler ya da kuruluşlar olarak görülmemekte, hatta karşılıklı ilişkilerde değer yaratabilecek yatırım olarak görülmektedir. Bunun için müşteri sermayesi, müşteri ilişkilerinde işletmelerin muvaffakiyetinde, değerlendirilmesinde ve kazançlarında müşteri ilişkisinin değer yaratıcı bir unsuru olduğu unutulmamalıdır (Arıkboğa, 2003: 105).

Müşteri sermayesi işletme dışında yer alan; ancak işletme ile menfaat birliği kuran binevi çıkar grupları olarak da tanımlayabileceğimiz kamu kuruluşları, müşteriler, tedarik kaynakları gibi işletme ile yakından ilgili gruplar olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir tanımlama ile müşteri ilişkilerini ifade edecek olursak işletmenin ilişkileri çevresinde, farklı araçlar ile devam ettirdiği ilişkilerin değeri olarak ifade edilebilir (Marr, 2004: 560).

Müşteri sermayesinin kapsamı işletme ile işletme dışı menfaat birliği içinde olan herhangi bir işletme, kişi, örgüt ya da kurum arasındaki karşılıklı ilişkiden meydana gelmektedir. İşletme dışındaki kişi, örgüt ya da kurumları ise sayacak olursak müşteriler, iş görenler, satıcılar, aracılar, anlaşma ortakları, düzenleyiciler, baskı grupları, kredi verenler, yatırımcılar ve halktan oluşmaktadır. Bunu işletme ile işletme dışı ilişkiler olarak ikiye ayırabiliriz. Müşteriler, ortaklar ve satıcılarla yapılan anlaşma yükümlülükleri gibi resmi iken, bazıları gayri resmidir (Marr, 2004: 561). Dolayısıyla işletmeler gerek iç paydaş, gerekse dış paydaş ilişkilerinde, ilişkisel sermayeye büyük önem vermektedir.

1990'lı yıllar, bir yandan hizmet sektörlerinin ekonomide ağırlık kazanıp yavaş yavaş pay almasına, bir yandan küreselleşmenin tüm dünyayı hızla birbirine yakınlaştırması, öte yandan da yerel ve küresel ölçekte rekabetin oldukça yoğunlaşması sonucunda, pazarlama paradigmasında yeniden pazar ve müşteri yönlü değişimlerin hızlanmasına neden olmuştur. Başka bir ifadeyle, müşterinin yeniden keşfedilmesi ve bu keşfi kolaylaştırmada ilişkisel pazarlama ile müşteri veri tabanlarının öneminin arttığı yıllar olmuştur (Yüksel, 1999: 29).

Sistematik ilişkiler bütünü oluşturulmasında, ilişkisel sermaye önemlidir. Entelektüel sermayelerini, sistematik olarak kullanan ve bundan değer elde eden çok az sayıda işletme olmasına karşılık, her işletmenin arzusu entelektüel sermayelerinden değer elde etmektir. Ancak işletmelerin entelektüel sermayelerini yönetme konusunda, nereden ve nasıl başlayacaklarını dair neyin yapılması gerektiği hakkında ya hiç ya da çok az bilgi sahibi olmaları, onları bu amaca ulaşmaktan alıkoymaktadır. Entelektüel sermaye bir işletmenin itici gücü olurken, hem geleceğe yönelik güçlü bir aracı hem de işletmenin gizli değerlerini kullanma yeteneğini açıklayan bir varlık olarak dikkate alınır. İşletmelerin yapması gereken entelektüel sermaye bileşenlerini görünür hale getirmek ve değer yaratacak şekilde yönetebilmektir (Öge, 2002: 191). Bunu yapabilmek içinse işletmelerin sahip oldukları entelektüel sermaye bileşenleri ile örgütsel bileşenler arasındaki bağı iyi bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir.

İşletme içerisinde, entelektüel sermaye unsurları arasındaki koordinasyonda, ilişkisel sermaye büyük bir belirleyicidir. Bu belirleyicinin iyi bir şekilde yönetilmesi entelektüel sermaye unsurlarının daha etkili değerlendirilmesini

sağlamaktadır. Müşteri (ilişkisel) sermayesini oluşturan unsurları şöyle sıralamak mümkündür (Guthrie, 2001: 35):

1. İşletme adı
2. Franchising anlaşmalar
3. Lisans anlaşmaları
4. Dağıtım kanalları
5. Müşteriler
6. İşle ilgili işbirliği
7. Markalar
8. Müşteri sadakati
9. İstenilen nitelikteki sözleşmelerdir.

İşletmeler, insan sermayesinde olduğu gibi, müşteri sermayesinin mülkiyetine de asla sahip olamazlar ve çalışanlarda olduğu gibi, müşteriler de işletmeyi her an terk edebilirler. Bu açıdan çalışanlarda olduğu gibi müşterilerin sadakatının devamı sağlanmalı ve bu sadakat düzeyinin maksimum seviyeye çıkarılarak yapısal sermaye değerine dönüştürülmesi, işletme için önem taşımaktadır. Entelektüel sermayede asıl değer yaratan olgu, insan sermayesinin ve müşteri sermayesinin toplam değerlerinin yapısal sermayeye dönüştürülebilmesidir (Edvinsson, 1997: 368).

1.6.6 İlişkisel Sermaye Bileşenleri

Entelektüel sermaye bileşenlerinden biri olan ilişkisel sermaye unsurlarını genel olarak kategorize etmek mümkün olmasa da, ana hatlarıyla tanımlayacak olursak; markalar, müşteriler, pazarlama, sosyal sorumluluk, dağıtım kanallarından oluştuğunu söylemek mümkündür. Çalışmamızın bu bölümünde bu bileşenlerin incelenmesine yer verilmiştir.

İlişkisel sermayeyi veya diğer adıyla müşteri sermayesini oluşturan yukarıda sayılan ve bunun gibi birçok değer yaratıcı etkiye sahip olan bu öğelerin tamamı işletmeler üzerinde ilgili gruplarla birlikte, değer yaratıcı bir etki etmekte olup, ilişkisel sermaye entelektüel sermaye kavramının en önemli bileşenlerinden biridir. Bu nedenle ilişkisel sermayenin işletmeler üzerinde değeri dikkatli bir şekilde değeri belirginleştirilerek yönetilmelidir.

1.6.6.1 Markalar

Marka; üretici ve satıcıların mallarının tanıtımında yardımcı olan, malın diğer mallardan ayrılmasında kolaylık sağlayan, şekil, sembol yahut bunların birleşimidir. Markalar ürünleri tanımada en basit yol olurken, aynı zamanda ürünler hakkında müşteriye bilgi verip, beğenilen bir ürünün hatırlanmasında ve satın almada yardımcı olmaktadır (Çavus veYılmaz 2005: 42–43).

İşletmeler tarafından güçlü markalara sahip olmak ve markayı sermayeye dönüştürmenin işletmelere faydasını şöyle sıralayabiliriz (David, 2002: 352-353):

1. Güçlü markalar işletmelerin pazar payını ve fiyatlarını artırır,
2. Yetenekli çalışanların örgüte çekilebileceği gibi, mevcut çalışanlarda marka sayesinde elde tutulabilir,
3. Markalar işletmelere müşteri bağlılığı sağlarlar,
4. Markalar hakkında pozitif tecrübelerle sahip müşteriler, aldıkları mallarda karşılaşılabilecekleri sorunlara karşı hoşgörü ile bakarlar,
5. İşletmelerin yeni ürünlerinin müşteriler tarafından algılanması ve satın alınmasında markalar kolaylık sağlar,
6. Güçlü markalar örgüt hakkında açık bir bakış açısı verir,
7. Güçlü markalar değerli, temiz ve elde edilebilir farklılığın göstergesidir.

Yukarıda sayılan maddelerden de anlaşılacağı üzere işletmenin sahip olduğu marka değeri firmalara çok önemli katkılar sunmakta olup, firmaların maddi olmayan varlıklarıdır. Markalar firmalar açısından çok önemli bir katma değere sahip olup bazı firmalar için marka değerinin parasal olarak tanımlanması imkânsızdır. Örnek vermek gerekirse Coca-Cola, Adidas, Sony gibi markaların değerlerini tespit etmek kolay olmayıp, piyasada bu değerleri yakalayabilecek kalitede ürün ve markanın sunulması da imkânsızdır. Bunun için marka değeri işletmelerin en önemli yapısal sermaye unsurlarından bir tanesidir.

1.6.6.2 Müşteriler

İnsan sermayesi ve müşteri sermayesi birçok bakımdan benzerlik göstermektedir. İşletmeler nasıl insan sermayesine sahip olamıyorlarsa müşteri sermayesine de sahip olmazlar. Ancak örgütler beşeri sermayelerine değerlerini artırmaları için nasıl yatırım yapıyorlarsa, örgüt namına bilgi varlıkları yaratmaları

suretiyle, örgütün yapısal sermayesini artırmaları için, müşterilerine de yatırım yapmalı ve böylece müşterileri ile entelektüel sermayeyi geliştirebilirler (Stewart, 1997).

Entelektüel sermaye unsurları arasında değer en belirgin olarak öne çıktığı unsur müşteri sermayesidir. İşletmelerin temel hedeflerinden birisi olan kâr edebilmelerinde, entelektüel sermayenin değere dönüştüğü kısmı olarak adlandırabileceğimiz yeri müşteri sermayesidir (Yörük ve Erdem, 2008: 339).

Günümüzde yeni müşteri edinme maliyetleri, eski müşterilerimizi elimizde tutma maliyetlerine göre daha yüksektir. Bunun için işletmeye müşteri bağlılığının sağlanması ve bu bağlılığın sürdürülebilir olması işletmeler için önemlidir. Ayrıca elimizdeki mevcut müşterilerin tutulması yani bağlılıklarının sağlanması, yeni müşterileri işletmeye çekmede yardımcı olacaktır (Tekin ve Çiçek, 2003).

1.6.6.3 Dağıtım kanalları

Yapısal sermayenin müşteri ve markalar dışında diğer bir önemli olan noktası da sundukları mal ve hizmetlerin nasıl dağıtılacağıdır. Müşterilerin, işletmenin sunmuş olduğu mal ve hizmetlerine olan talepleri doğrultusunda işletmeler dağıtım kanallarını şekillendirmektedir.

Müşterilerin işletmede tutulabilmesi, bağlılıklarının sağlanması ve tatmin düzeylerinin en üst seviyede bırakılması sonucu bunun değere dönüşmesi dağıtım kanalları sayesinde olacaktır. Dağıtım kanallarını pazar varlıkları içerisinde en önemli paya sahiptir.

Dağıtım kanalları hem müşteriler hem tedarikçiler açısından değerlendirilebilir. Müşteriler ile işletme arasındaki memnuniyet sonucunda oluşan değerler dağıtım kanallarının kalitesine bağlıdır. Bu kalite ise dağıtım ilişkileri ile müşteri servisini içermektedir.

1.6.6.4 Sosyal sorumluluk

Sosyal sorumluluk kavramı örgütlerin işletme içi ya da dışı unsurlarını kapsamaktadır. Bunlar müşteriler ve tüketiciler, çalışanlar, hissedarlar, tedarikçiler, rakipler, yerel halk, ulusal ya da uluslararası toplum olabileceği gibi kamu kurum ve kuruluşları da olabilmektedir.

Çağımız işletmelerinden özellikle sosyal sorumluluk anlayışı içinde hareket etmeleri ve bazı faaliyetlerinden kâr beklemeden bir takım çalışmalarda bulunmaları beklenmektedir.

Sosyal sorumluluk, örgüt yöneticilerinin kurumlarını yönlendirirken toplumun sahip olduğu değer yargılarına göre hareket etmesi ve sosyal ihtiyaçların farkında olarak örgütlerin yönetilmesi olarak tanımlamak mümkündür (Yaman, 2003; 84). Sosyal sorumluluk kavramı içerisinde örgütlerin elde edeceği faydaları ise şöyle sıralamak mümkündür (Tatari, 2003; 5):

1. Örgütün piyasa ve marka değerinde artış sağlaması,
2. Nitelikli personelin işletmeye kazandırılması ve elde tutulmasında,
3. Örgütsel yaratıcılığın geliştirilmesi ve öğrenme,
4. Yatırımcılara ulaşmak ve iletişime geçmek imkânları,
5. Yeni pazarlara girişte kolaylık ve müşteri sadakatinin devamlılığı,
6. Risk yönetiminde etkinlik,
7. Toplum yapısının ve kural koyucuların örgütün uygulamalarına ve görüşlerine önem verir hale gelmesidir.

1.6.6.5 Pazarlama

Pazarlama, işletmenin pazardaki mevcut durumu ve potansiyel durumunun tespiti ile isteklerin belirlenmesi sonucunda hizmet ve ürünlerin istekleri karşılması için yapılan faaliyet çalışmaları olarak açıklanabilir (Tek, 1997;7).

Entelektüel sermaye kavramı ile pazarlama kavramı yakından ilişkili kavramlardır. Beşeri sermaye ve yapısal sermaye kullanılarak ortaya çıkarılan hizmet veya ürün ilişkisel sermayenin unsuru olan pazarlama faaliyeti ile alıcısına sunulur. Bunun için işletmenin içinde başlayan ve işletme dışına doğru uzanan faaliyetler zincirine sahip olan pazarlama ögesi ilişkisel sermaye bileşeni içinde değerlendirilmekte olan önemli bir unsurdur.

Sonuç olarak pazarlama faaliyetleri sonucunda işletmenin pazardaki payının artırılması, sahip olunan müşterilerin korunması ve yeni müşterilerin işletmeye kazandırılması, satış sonrası hizmetler ile müşterilerin memnuniyetinin artırılması gibi birçok konuyu içine almakta olduğundan, işletmelerin detaylı bir incelemesi ve üzerinde durması gereken konulardandır.

1.6.7 Sosyal Sermaye

Bu teori sosyal ilişkilerden meydana gelen bir oluşumun işletmeler için değerli bir kaynak olacağını belirtmektedir. Sosyal sermaye üretken bir sermaye türü olup, işletmelerde olmadığı zaman işletme hedeflerine ulaşmayı imkansız kılmaktadır. Sosyal sermayenin diğer bir önemli noktası ise farklı alanlarda yapılan yatırımların getiri oranlarının belirlenmesinde önemli bir ölçüttür. Kavram için spesifik bir tanımlama olmasada genel itibariyle bireyler yada sosyal birimler arasında kurulan ilişkiler bütünü veya bu ilişkilerden yararlanılarak elde edilen mevcut kaynaklar olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal sermaye, müşteri sermayesindeki işletme ile işletme müşterini ya da ilişki sermayesindeki işletme dışındaki grup ya da bireyleri kapsamayan bunlardan daha geniş bir kavramdır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 114).

1.6.8 Rekabetçi Sermaye

Rakiplere yönelik bilgilerin elde edilmesi, rakiplere karşı rekabet avantajı elde etmede kullanılması sonucunda ortaya çıkan entelektüel sermaye bileşenidir. Konusu rakiplerin davranış modelleri, izledikleri stratejiler, pazarlama çalışmaları ve faaliyetleri ile ilgili alanları kapsamaktadır. Rekabetçi sermaye türü bazen ilişki sermaye içinde işlenebilmektedir. Ancak günümüz toplumlarında rekabetin giderek dahada önem kazanması ve işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajını sağlamak amacıyla olduğu düşünüldüğünde rekabetçi sermayenin, ilişki sermayesinden ayrılması ve daha kapsamlı olarak incelenmesi gerekmektedir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 115).

1.6.9 Diğer Unsurlar

Bilgi ekonomisinin farklı değişken yapılanmalar içinde olması ve teknolojik yeniliklere bağlı olarak finansal piyasaları geliştirmesi etkilemektedir. Bu doğrultuda işletmelerin organizasyonel ve finansal yapı bağlamında sürekli bir değişim ve gelişim göstermeleri sonucunda entelektüel sermaye bileşenlerinde çeşitlilik hergeçen gün artmaktadır. Bunun için entelektüel sermaye unsurlarını belirli bir statik yapı içerisinde veya belirlenen kalıplara sokarak değerlendirmek yanlış olmaktadır. Çalışmamızda belirtmiş olduğumuz entelektüel sermaye bileşenleri

dışında pek çok entelektüel sermaye unsuru mevcut olabilmektedir. Örneğin: Edvinsson ve Malone'un entelektüel sermaye modelinde yenilik sermayesi ve süreç sermayesi bulunurken; McElroy'un modelinde ise, sosyo-merkezli sosyal sermaye, birey-merkezli sosyal sermaye ve sosyal yenilik sermayesi gibi bileşenler bulunmaktadır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 115).

1.7 Entelektüel Sermayenin Yönetilmesi

Firmaların sahip oldukları entelektüel sermayelerini daha etkin kullanabilmelerinin yolu, entelektüel sermayeyi etkili yönetmekten geçmektedir. Etkili bir yönetim için ise entelektüel sermaye bileşenlerinden insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişki sermayesinin firmalara uygun olarak yönetilmesi ve belirlenmesi gerekir.

Entelektüel sermayenin hareketlilik kazanması ve mevcut bilginin daha verimli bir şekilde yönetilmesinin sağlanması amacıyla, son zamanlarda entelektüel sermaye yönetim modelleri geliştirilmektedir. Geliştirilen modellerin temel amacı, mevcut bilginin yani işletmenin sahip olduğu entelektüel sermayesinin, işletmenin ürettiği ürünler, sunduğu servisler ve hizmet verdiği alıcılar ile ilgili bilgilerin, işletmenin rekabet gücünü artırarak, pazardaki payını devamlı ve kalıcı üstünlüğe dönüştürmektir. Geliştirilen bazı modeller bilgi üretimi ve teknoloji kullanımı gibi iki unsur üzerine önem verirken, bazılarının da ise on iki unsura kadar genişlettiği görülmektedir (Şanal, 2006: 167).

Tüm bu yapılan modellere rağmen entelektüel sermayenin yönetilmesinde firmaların karşılaşılabilecekleri aksaklıklar bulunmaktadır.

Şamiloğlu (2002)'e göre entelektüel sermayenin yönetilmesini etkileyen unsurlar aşağıda maddelenmiş olduğumuz, soruların olası cevaplarından oluşmaktadır (Şamiloğlu, 2002: 101-102):

1. Entelektüel sermaye ile muvaffakiyeti istenilen gaye nedir?
2. Entelektüel sermaye etkinliklerinin iş stratejisi ile birleşme noktası nedir?
3. Entelektüel sermaye faaliyetleri firma için ne kadar uyumludur?
4. Kimler entelektüel sermaye etkinliklerine katılmalıdır?
5. Entelektüel sermaye yönetilmesinde sorumluluklar nasıl bölüşülecek ve etkinlikler ne derecede merkezileşecektir?
6. Entelektüel sermayenin yönetilmesinde, kaynakların düzeyi nedir?

7. Entelektüel sermayenin işletmede değer yaratmasından kim sorumludur?
8. Entelektüel sermayenin işletmede değer yaratmasından sorumlu olan kişinin, işletmede sorumluluğu nereye karşı olacaktır?

İşletmeler tüm bu sorulara cevap verilebildiği zaman, entelektüel sermayelerini yönetmeleri ve geliştirmeleri daha kolay olacaktır.

Entelektüel sermayenin yönetilmesine dair on ana maddeyi geliştirerek Stewart, aşağıdaki gibi sıralamaktadır Stewart (1997: 132):

Örgütler insan (beşeri) sermayelerini çalışanlar, ilişkisel (müşterisel) sermayelerini ise müşteri ve tedarikçileriyle paylaşarak, bu varlıkların sahibi olmadıklarını ve müşterek mülkiyetin kabul edilmesi gerekir.

Örgütlerin insan sermayesini yaratabilmeleri için, ekip çalışması ve öğrenmenin sosyal biçimleri desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Örgütlerin disiplinler arası, kabiliyetlerini yakalamalı, formülize etmeli ve sermayeye katarak, bireye daha az bağlı olunmalıdır.

Tüm akıllı ve kabiliyetli çalışanlar varlık niteliği taşımadıkları için, kurumsal değere katkı sunan çalışanlar ile stratejik yeteneklere sahip çalışanlara yatırım yapılmalıdır.

Yapısal sermaye örgütlerde mevcut olduğu için kontrolü kolay ve müşteriler tarafından az değer gören bir yetenektir. Bunun için müşterilerin işletme çalışanları ile kolay işbirliği yapmasını sağlayacak şekilde yönetilmesi önemlidir.

Yapısal sermaye, müşterilerin ihtiyaç duyabilecekleri bilgi stoklarını yığmak ve enformasyonun işletme içinde olan akışı hızlandırılmak için vardır. Bunun için ihtiyaç duyulan şeyler kullanıma hazır bekletilirken, ihtiyaç duyabilecekleri şeylere ise kolaylıkla ulaşılabilmelidir.

Örgütlerin sahip oldukları pahalı finansal ve fiziki varlıkların yerini artık enformasyon ve bilgi almalıdır.

Bilginin seri üretilmesi örgüte yüksek karlar sunmazken, kişiye özel olması daha önemlidir.

Örgütler hangi sektör içinde iştirigal ediyorsa değer zincirini hammaddeden son kullanıcıya kadar sürekli yeniden analiz etmelidir.

Yöneticiler mal akışından ziyade, enformasyon akışına odaklanmalıdır; çünkü enformasyon günümüzde işin kendisini oluşturmaktadır.

Entelektüel sermaye kavramı insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermayeyi kapsadığı için bir bütün halinde çalışmaktadır. Bunlara ayrı ayrı yatırım yapmak iyi bir yaklaşım değildir. Bu bileşenler birbirini olumlu veya olumsuz etkileyebileceği için, etkileşimin yönü ve büyüklüğü iyi analiz edilmelidir.

Eğer etkin ve verimli bir entelektüel sermaye yönetimi hedefleniyorsa yukarıda sayılan on ana madde kullanılmalı ve bu maddeler çerçevesinde bir sistem oluşturulmalıdır. Örgütlerde bu ilkeler çerçevesinde uygulanabilirliklerin yapılabilmesi için ise entelektüel sermayenin yönetiminde bileşenlerin; insan sermayesinin, yapısal sermayenin ve ilişkisel sermayenin örgüt içinde tanımlanması gerekmektedir.

1.7.1 İnsan Sermayesinin Yönetilmesi

İşletme çalışanlarının, kurum içinde yaratmış oldukları bilgi her işletme için artı bir değerdir. Yaratılan artı değerın korunulabilmesi ise beşeri sermayenin etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesiyle mümkün olmaktadır.

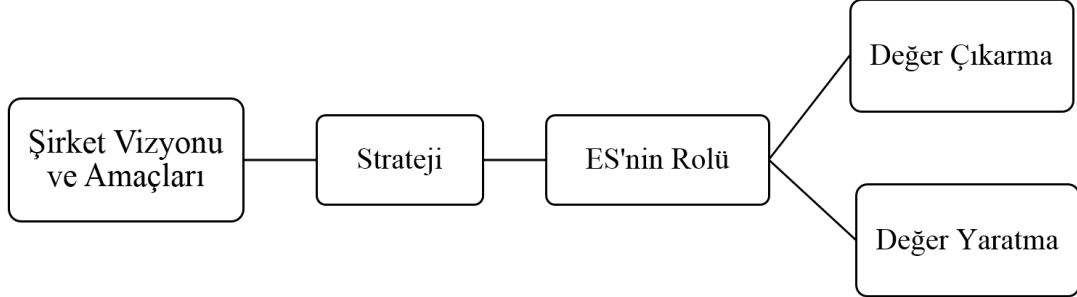
Yapılan incelemeler işletmelerde yaratılan değerın büyük ölçüde entelektüel sermaye yönetimiyle oluşturulduğunu gösterirken, geleneksel maddi ve finansal varlık yönetiminin ise ufak bir etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır (Dzinkowski, 2000: 32).

Bunun içindir ki insan sermayesini daha etkin kullanmak için örgütler yeni stratejiler geliştirmektedir. Geliştirilen stratejiler içerisinde en önemli nokta insan sermayesinin yapısal sermayeye aktarılabilmesidir. Bunu yapabilmek için örtülü bulunan bilgi açık bilgi halini almalıdır. Bu şekilde örgüt içindeki bir bilgi akışı sayesinde insan sermayesi işletmeden ayrılmış olsa dahi sunmuş olduğu bilgi işletmede kalmış olacaktır (Görmüş, 2009: 39).

1.7.2 Yapısal Sermayenin Yönetilmesi

Entelektüel sermayenin yönetilmesi işletmeler için önem arz eden yönetsel bir sorumluluktur (Ölçer ve Şanal, 2007: 481). Son on yılda entelektüel sermaye ve bilgi kavramlarının, üzerinde daha çok düşünülmesi ve etkin kullanılması için yöntemler aranılmakta ve yönetim yapıları geliştirilmeye çalışılan konuları oluşturmaktadır. Örgüte uygun bir yapının kurulması zor olmakla birlikte, farklı örgütler için, farklı

özellikler taşıması entelektüel sermayenin etkin olarak yönetilmesinde önemlidir (Arıkboğa, 2003: 108). Şekil 1.7’de entelektüel sermayenin stratejik uyumu gösterilmiştir.

Şekil 1.7: Entelektüel sermayenin stratejik uyumu (Sullivan, 1998: 168-216).

Şekil 1.7’de görüleceği üzere şirketin vizyon ve amaçlarının belirlenip, korunarak, işletmenin gelişmesine uygun stratejik değerlerini geliştirip yönetim felsefesinin benimsetilmesi ise, şirket içindeki entelektüel sermayenin değer yaratmasında etkin bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla etkin ve verimli bir yapısal sermayenin oluşturulabilmesi için, stratejik bir yönetim planının oluşturulması, bilgi odaklı olunması gerekir.

1.7.3 İlişkisel Sermayenin Yönetilmesi

İşletmelerin artık müşteri ilişkilerini yeni bir anlayışla yönetmesi ciddi bir önem arz etmektedir. Bunun için işletmeler yapılarına ve elemanlarına yatırım yaptıkları gibi müşterilerine de yatırım yapmak zorundadırlar. Müşteri sermayesi ile beşeri sermaye benzerlik göstermektedir. İşletmeler beşeri sermayeye sahip olamayacakları gibi müşterilere de sahip olamazlar. Müşteri sermayesinde mantıklı yatırımlarda bulunulursa aynı beşeri sermayede olduğu gibi, yapılan doğru yatırımların sonucu olarak çalışanların yanı sıra hissedara da değer yaratmasında olduğu gibi bir getiri sağlanır. Bunun için müşteri sermayesine yatırım yapmanın yolları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özbaşar, 2006: 644-645):

1. Yenilikleri müşteriler ile birlikte yaratma,
2. Yetkiyi müşterilere verme,
3. Müşterileri bireyler olarak düşünme,
4. Müşterilerle kazanımları paylaşma,

5. Müşterilerin işini öğrenirken, ona kendi işini öğretme,
6. Vazgeçilmez bir konum elde etmedir.

Müşteri sermayesi işletmeler tarafından, işletme için bir geri dönüş, bir kazanç elde edilmesi beklentisi ile yapılmış gerçek yatırımlar olup, müşteriye verilen önemin bir işaretidir. Müşteri sermayesi önceki kısımlarda da değinildiği gibi işletme içinden ve dışından bütün şahıs ya da kuruluş fark etmeksizin ilgilendirdiğinden dolayı önem taşımaktadır. Bu çevre ile etkileşim sonucu ortaya çıkan güçlü değerler, ihtiyaca uygun hizmet, dengeli yaklaşımlar ve bunların sonucu getiri süreci ile müşteriler sayesinde rekabet üstünlüğünü sağlayabilmeleri alenen ortadadır. Bunun için ilişkisel sermayenin yönetilmesi, entelektüel sermayenin bir bütün olarak yönetilmesinde etkin bir rol üstlenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN BİST'DE İŞLEM GÖREN SİGORTA ŞİRKETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN VALUE ADDED INTELLECTUAL COEFFICIENT-VAIC YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

2.1 Katma Değer Entelektüel Katsayısı (VAIC) Kapsamında Yapılmış Ampirik Çalışmaların Literatür Taraması

Entelektüel sermayenin tanımı, bileşenleri ve ölçüm yöntemleri ile ilgili olarak yurtiçinde ve yurtdışında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri, kavram ile ilgili makaleler, bildiriler detaylı bir araştırma sonucunda incelenmiştir. İnceleme sonucunda ise araştırmaların hangi doğrultuda hazırlandıkları, ne tür çalışmalara yer verildiği detaylandırılarak Katma Değer Entelektüel Katsayısı (VAIC) kapsamında yapılmış ampirik çalışmaların literatür taraması hazırlanmıştır.

İncelememiz sırasında, entelektüel sermaye konusu üzerinde en çok çalışmalar yapan akademisyen, yazar ya da araştırmacılar olarak ise; Thomas A. Stewart, Patrick Sullivan, Laurence Prusak, Leif Edvinsson, Annie Brooking, David A. Klein, Hubert Saint-Onge ve Jan Mouritsen, Nick Bontis, Karl-Erik Sveiby, Göran Roos, Ante Pulic, yer almaktadır.

John Kenneth Galbraith, 1969 yılında entelektüel sermaye kavramını ilk olarak kullanandır. Galbraith entelektüel sermaye konusunu ele alırken konunun entelektüel bir faaliyet olarak değerlendirilmesi gerektiğini, sadece akıl veya zihin olarak anlaşılmamasının yanlış olduğunun önemini vurgulamaktadır (Bontis, 1998; 67).

Williams (2001) araştırmasında, entelektüel sermayenin ölçülmesiyle entelektüel sermayenin açıklanması (Intellectual Capital Disclosure-ICD) arasında karşılık bir bağlantı oluşturmuştur. Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) ile ölçülen entelektüel sermaye ile entelektüel sermayenin açıklanması (Intellectual Capital Disclosure-ICD) arasında negatif bir bağlantı olduğunu belirtmektedir.

Ayrıca çalışmacı entelektüel sermaye performansının daha çok olduğu zaman ICD nin düşeceğini vurgulamaktadır. Bu durumun sebebi olarak ise bu gibi durumlarda yönetim tarafından ‘yüksek’ entelektüel sermaye performans seviyelerinin isteklilere ve rakiplere olası piyasa değeri fırsatları oluşturmak için bir işaret verebileceğinin düşünülmesi ya da algılanmasıdır.

Firer ve Williams (2003) Güney Afrika’da halka açık 75 şirketin verilerini inceleyerek; entelektüel sermaye ile firma performansı arasındaki bağlantıyı araştırmışlardır. Bu araştırmayı yaparken ise Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemini kullanmışlardır. Çalışmacılar araştırmalarının sonucunda ise yapısal sermaye etkinlik katsayısı dışındaki entelektüel sermaye bileşenleri ile performans göstergeleri arasında olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Chen, Cheng ve Hwang (2005) ise, araştırmalarında Tayvan’ın sermaye piyasalarına kote olan şirketlerin verilerinden yararlanarak entelektüel sermaye ve insan sermayesinin etkinlik ölçüsü olarak Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanmışlardır. Araştırmacılar inceledikleri şirketlerde kurumsal değer oluşturma kimliği ile işletmelerin piyasa değeri/defter değeri oranı arasındaki ilişkiyi araştırabilmek için regresyon modeli oluşturmuşlardır. Ayrıca entelektüel sermaye ile işletmelerin hem güncel hemde gelecekteki finansal performansı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmacılar araştırmalarının sonunda işletmelerin entelektüel sermayesinin piyasa değeri ve finansal performansında artı bir etki yarattığı ve gelecekteki finansal performans için bir gösterge olabileceği saptanmıştır. Ayrıca yatırımcıların değer oluşturma etkinliğinin fiziksel sermaye, insan sermayesi, yapısal sermaye olmak üzere üç unsurunda farklı değerler olabileceği, ar-ge harcamalarının yapısal sermaye ile alakalı ek bilgi sağlayabileceği ve bu harcamaların firma değeri ve karlılık üzerinde artı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

El-Bannany (2008) entelektüel sermaye performans göstergelerini araştırmak amacıyla 1999-2005 yılları arasında İngiltere bankacılık sektörü verilerini araştırmıştır. Araştırmacı çalışmasında Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanmış ve çalışmanın sonucunda firma karlılığı ve risk ile entelektüel sermaye performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar olduğunu tespit etmiştir.

Ghosh ve Mondal (2009) yaptıkları araştırmada Hindistan'daki yazılım ve ilaç şirketlerinin 2002 - 2006 yılları arasındaki beş yıllık verilerini analiz etmişlerdir. Araştırmalarında entelektüel sermaye ile kurumsal mali performans ölçütleri arasındaki ilişkiyi tahmin etmek ve analiz yapabilmek için mevcut verilere şirketlerin değer bazlı performanslarının ölçülmesi için Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanmış ve regresyon analizi uygulamışlardır. Çalışmacılar analizlerinin sonucunda şirketlerin entelektüel sermaye performansı ile geleneksel performans göstergeleri yani karlılık, verimlilik ve piyasa değeri arasındaki ilişkinin çeşitli ve entelektüel sermaye karlılığının olumlu belirteci olduğu sonucuna varmışlardır.

Diez ve ark. (2010) şirket değeri oluşturulurken insan sermayesi ve yapısal sermayeyi temsil eden değişkenlerin etkisini açıklamak için çalışmalarında açıklayıcı (exploratory) analiz yapmışlardır. Yaptıkları analizi dahada etkinleştirmek için Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanmışlardır. Araştırmacılar analizlerinin sonucunda yüksek değerli Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) seviyelerinin, özellikle yapısal sermaye ve insan sermayesi katsayısı toplamına atıf yapılan unsur için, satış rakamlarındaki bir artışın rekabete yansıyan iyileşmelerle alakadar olduğu sonucuna varmışlardır.

Laing ve ark. (2010) araştırmalarında entelektüel sermaye bileşenlerini belirlemek için Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanmışlardır. Çalışmalarının sonucunda ise Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunun entelektüel sermayenin etkin kullanımını değerlendirmede güvenilir bir araç olduğunu ve yönetimin sektör standartlarına bağlı kalmadan şirketin performansını değerlendirmede bu metodu uygulayabileceklerini vurgulamaktadır.

Zeghal ve Maaloul (2010), entelektüel sermaye belirteci olan katma değerin rolü ve bu değerin işletmelerin ekonomik, finansal ve sermaye piyasası performansı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. İncelemeyi yaparken Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanarak regresyon modeli oluşturmuşlardır. Çalışmalarında ingilteredeki 300 şirketi incelemiş ve şirketleride ileri teknoloji, geleneksel ve hizmet olarak üç gruba ayırmışlardır. Araştırmacılar yaptıkları analiz sonucunda entelektüel sermayenin şirketlerin ekonomik ve finansal performansı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu görmüşlerdir. Ayrıca,

entelektüel sermaye ile sermaye piyasası performansı arasındaki ilişki sadece ileri teknoloji sektörü için anlamlı olurken, çalışan sermayesinin ekonomik performans üzerinde negatif etkisi olmasına karşılık, sermaye piyasası ve finansal performansın belirteci olduğuna çalışmanın sonucunda varmışlardır.

Chu ve ark. (2011) yaptıkları araştırmanın amacı, entelektüel sermayenin firma performansı üzerinde mali boyutta etkisi olup olmadığının araştırılmasıdır. Ayrıca örgütün büyüme sinyali olan kurumsal mali performans göstergeleri ile ilişkili entelektüel sermaye unsurlarını belirlemektir. Bunları belirleyebilmek için 2001-2009 yılları arasındaki Hong Kong Menkul Kıymetler Borsası'nın HangSeng Endeksi'nde yer alan şirketlerin yıllık raporlarından elde ettikleri finansal verileri incelemişlerdir. İncelemeyi yaparken Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanarak regresyon modeli oluşturmuşlardır. Araştırmacılar çalışmalarının sonucunda Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodu ile hesaplanan entelektüel sermayenin işletmenin karlılığı ile pozitif bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermiştir. Özellikle yapısal sermayenin şirket karlılığını arttırmada önemli bir rolü olduğu ve yapısal sermayenin öneminin artan bir eğilim gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmaları sırasında yapmış oldukları liner regresyon VE kolerasyon analizine dayanan ampirik bulgular Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodu unsurlarının, karlılık ve sermaye getirisi gibi kurumsal mali performansın güçlü belirteçleri olduğunu göstermektedir.

Maditinos ve ark. (2011) yaptıkları çalışmada entelektüel sermayenin işletmelerin piyasa değeri ve finansal performansları üzerinde bir etkisinin olup olmadığını incelemişlerdir. Yaptıkları çalışmada Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) metodunu kullanmışlardır. Ayrıca analizi yaparken regresyon modelide oluşturmuşlardır. Çalışmacılar yaptıkları analiz sonucunda finansal performans ile insan sermayesi arasında istatistiksel açıdan olumlu bir ilişkinin olduğu sonucuna varmışlardır.

Entelektüel sermaye kavramının başlangıcı ile günümüzdeki çalışmalar karşılaştırıldığı zaman önemli bir yol alındığı tartışmasız bir gerçektir. Özellikle entelektüel sermayenin ölçümünde ve yönetimindeki çalışmalar dikkat çekmektedir. Entelektüel sermayenin literatür çalışmasında dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise birçok yazar, akademisyen yada araştırmacı tarafından kavramın üzerinde çalışılmış olmasına rağmen, ortak bir sonucun olmaması ve entelektüel sermaye ile maddi

olmayan varlık kavramlarının hem farklı hem de aynı anlamlarda yorumlanmasıdır. Entelektüel sermaye kavramı üzerine yapılan yerli çalışmalar ise şöyledir.

Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, (2003) “Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye” adlı ortak eserde işletme değeri belirlenirken, entelektüel sermayenin buna ne kadar etki edeceğini araştırmışlardır. Bu araştırmaları sırasında ise literatüre Ante Public tarafından katılan Value Added Intellectual Coefficient türkçe ismiyle Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemi kullanılarak faaliyeti Türkiye’de olan bankalara yönelik bir uygulama çalışması yapmışlardır.

Ertaş ve Coşkun’un (2005) çalışmalarında ise Türkiye’de faaliyet gösteren turizm sektöründeki işletmelerin kaynaklarını oluşturan temel unsurlardan kaynaklanan katma değer etkinliği ile işletme performansını değerlendirmede karlılık, verimlilik, piyasa değeri arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Çalışma sırasında Entelektüel Katma Değer Katsayısı-VAIC yöntemi kullanılmış olup, istatistiki olarak firma performans ölçümlerinin yanında kolerasyon ve çoklu regresyon analizleri ile incelenmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda ise; entelektüel sermaye unsurlarına turizm sektöründe işteğal eden firmaların gereken önemi verdiği; ancak turizm sektöründeki işletmelerin performansını etkileyen temel öğenin, yapısal sermaye olduğu anlaşılmıştır.

Şamiloğlu, (2005) yılında “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Fiziksel Sermayelerinin ve Entelektüel Potansiyellerinin Etkinlik Performansının Ölçümü” isimli çalışmayı yapmıştır. Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 1998-2000 yılları arasındaki finansal tabloları üzerinde bir inceleme yapılmıştır. Bu incelemeyi yaparken Ante Public’in Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemini ve Piyasa Değeri / Özkaynaklar Defter Değeri yöntemini kullanmıştır. Çalışma sırasında ise istatistiki olarak firma performans ölçümlerinin yanında kolerasyon ve çoklu regresyon analizleri kullanılmıştır. Bu çalışmanın yapılmasındaki temel amaç ise fiziksel ve finansal potansiyel ile entelektüel potansiyelin, toplam katma değer ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ise VAIC yönteminin parametreleri olan VAHU, STVA ve VACA ile PD/ÖDD arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Yalama (2005) yaptığı araştırmada entelektüel sermayeyi ante public’e ait Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemi ile ölçerek, entelektüel sermayenin karlılığa etkisini Veri Zarflama Analizi (DEA)

yöntemi ile incelemiştir. İncelemesi sırasında modelde kullanmış olduğu verileri İMKB'ye kote bankaların 1995-2004 yılları arasındaki alınan mali tablolar oluşturmaktadır. Ayrıca entelektüel sermayenin karlılık üzerindeki etkisinin ölçülmesi amacıyla araştırmada; entelektüel sermaye, maddi duran varlıklar, fiyat kazanç oranı gibi üç farklı girdi bileşenine yer verilerek üç farklı portföy oluşturulmuştur. Araştırmanın sonucunda ise İMKB'ye kote bankacılık sektörünün entelektüel sermayeyi karlılığa dönüştürme oranı ortalaması 61,3 olarak bulunmuştur. Ayrıca entelektüel sermayeyi girdi olarak kullanan portföy en fazla getiriyi sağlamıştır.

Tan ve ark. (2007) araştırmalarında Singapur Borsası'nda listelenen 150 şirketin verilerinden faydalanarak entelektüel sermaye ve hisse senedi getirileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma metodu olarak ise Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemini kullanmışlar. İncelemelerinin sonucunda ise bir işletmenin entelektüel sermayesi ile hisse senedi getirileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca entelektüel sermayede meydana gelecek olan bir artışın işletmenin gelecek finansal performansını istatistiki olarak olumlu etkileyeceği tespit edilmiştir.

Kayalı v.d., (2007), yapmış oldukları araştırmada İMKB'de işlem gören teknoloji firmalarının entelektüel sermayeye verdikleri önemi Ante Pulic'in VAIC yöntemi ile araştırmışlardır. Çalışma sırasında ise istatistiki olarak firma performans ölçümlerinin yanında kolerasyon ve çoklu regresyon analizleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ise ülkemizde entelektüel sermayeye bilgi yoğun firmalarda dahi gerekli önemin verilmediği anlaşılmıştır.

Öztürk ve Demirgüneş (2007) yaptıkları incelemede entelektüel sermayenin firma değeri üzerindeki etkisini ortaya çıkarabilmek amacıyla, finansal performans değerlendirme ölçütlerinden karlılık, verimlilik ve firmanın piyasa değeri/defter değeri oranı arasındaki ilişkileri Ante Public'e ait olan VAIC yöntemi ile regresyon analizi yaparak araştırmışlardır. Araştırmaları sırasında BIST'de işlem gören 2000-2002 dönemlerine ait 30 üretim işletmesinin mali verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonunda ise finansal performans değerlendirme ölçütlerinden karlılık, verimlilik ve firmanın piyasa değeri üzerinde etkin olan bağımsız değişkenlerin, yapısal sermaye etkinliği ile kullanılan sermaye etkinliği olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca diğer

bileşenimiz olan insan sermayesi etkinliğinin ise firmada yalnızca piyasa değeri/defter değeri oranı üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Kayalı ve ark. (2007) araştırmalarında BIST’de işlem görmekte olan teknoloji şirketlerine ait toplam kaynakların ve bu kaynakların ana unsurlarının şirket için ortaya koyduğu toplam katma değer hesaplanarak, bulunan katma değer etkinlik katsayısını, finansal performansın değerlendirilmesinde kullanılan temel ölçütlerden karlılık, verimlilik ve piyasa değeri ölçütleri ile karşılaştırmışlardır. Yaptıkları çalışmada entelektüel sermaye ölçümünde Ante Public’e ait VAIC yöntemini kullanmışlardır. Yapılan araştırmanın sonucunda ise insan sermayesinin teknoloji şirketlerinin verimliliği üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu ve sermaye maliyetindeki artışın bu olumlu etkiyi azalttığı sonucuna varılmıştır.

Yörük ve Erdem (2008) araştırmalarında; Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemini kullanmışlar ve otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların entelektüel sermayelerini hesaplamışlardır. Hesaplamalarını yaparken, istatistiki olarak firma performans ölçümlerinin yanında kolerasyon ve çoklu regresyon analizlerine ver vermişlerdir. Bu hesaplamalar sırasında ise karlılık, verimlilik ve piyasa değerlemesi gibi işletme performansının değerlemesinde kullanılan temel ölçüler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İncelemeler sonucunda ise ulaşılan sonuç; otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların performanslarına etki eden temel öğenin, hala fiziksel varlıklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Uçar (2008) yaptığı araştırmasında İMKB’de işlem gören turizm ve bilişim sektörlerindeki firmaları, Ante Public’in Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemiyle, entelektüel sermayelerini ölçerek sektörler arasındaki entelektüel sermaye unsurlarının dağılım ve ağırlıkları arasındaki bağlantıyı incelemiştir.

Kerimov yaptığı çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren ve İMKB’de işlem gören teknoloji şirketlerine ait toplam kaynakların temel bileşenlerini oluşturan katma değer etkinliği ile işletmelerin temel finansal performans değerlendirme ölçütleri olan kârlılık ve verimlilik arasındaki ilişkileri incelemiştir. Kerimov Ante Public’in Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemine çalışmasında yer vermiş olup korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizlerini kullanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda ise, İMKB’de işlem gören teknoloji şirketlerinin entelektüel sermaye değerlerinde yıllar itibarı ile artış olduğu gözlemlense de işletme performansına etki eden temel unsurun hâlâ fiziksel varlıklar olduğu söylenebilir.

İncelemelerde, maddi varlıkların maddi olmayan varlıklardan çok daha fazla değere sahip olduğu ve işletmelerin faaliyetlerini daha çok fiziksel varlıklara dayandırdıkları görülmektedir. Fakat uygulama sonuçlarına etki eden bütün bu olumsuzluklara rağmen, araştırmada entelektüel sermaye ve işletme performansı arasındaki ilişki hakkında önemli sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir.

Karacaer ve Aygün (2009) Türk Sermaye Piyasası'nda entelektüel sermaye ve firma performansı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmaları sırasında ölçüm metodu olarak ise entelektüel sermaye ölçümünde Ante Public'e ait olan VAIC yöntemini kullanmışlardır. İncelemelerinin sonucunda ise entelektüel sermaye katsayıları ile firma performans göstergeleri arasında istatistiki olarak olumlu sonuçların olduğu ve yapısal sermaye etkinliği katsayısının bunun dışında kaldığı sonucuna varmışlardır.

Karacaer ve Kapusuzoğlu (2010), entelektüel sermaye bileşenlerinin turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin firma değeri üzerindeki etkisini incelemek için 2004-2007 yılları arasındaki İMKB turizm sektöründe işlem görmekte olan firmaları Entelektüel Katma Değer Katsayısı-VAIC yöntemini kullanarak incelemişlerdir. İstatistiki olarak bağımlı ve bağımsız değişkenler ile birlikte kontrol değişkenleri de kullanılmıştır. Oluşturulan regresyon modelleri sonucunda; değişkenler arasındaki benzerlik ve farklılıkların tespiti amacıyla çok boyutlu ölçekleme modelide kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ise entelektüel sermaye bileşenlerinin turizm işletmelerinin karlılıkları, verimlilikleri ve sahip oldukları firma değeri üzerinde önemli etkilere sahip oldukları sonucuna varılmıştır

Çalışır ve ark. (2010) araştırmalarında BIST'e kote olan iletişim şirketleri ve bilgi teknolojileri şirketlerini entelektüel sermaye verimliliği açısından araştırmışlardır. Araştırmaları sırasında ölçüm metodu olarak ise entelektüel sermaye ölçümünde Ante Public'e ait olan VAIC yöntemini kullanarak karşılaştırmışlardır. İstatistiki olarak araştırmalarında ve bileşenlerinin şirket performansına etkisini araştırmak amacıyla regresyon analizi yapmışlardır. Yapılan araştırmanın sonucunda ise bir bütün halinde değerlendirme yapılmış ve insan sermayesi etkinliğinin yapısal sermaye etkinliğinden daha çok olduğu sonucuna varılmıştır. Çıkan sonuçlar insan sermayesi etkinliği, işletme büyüklüğü ve işletme kaldırıcı gibi etmenlerin karlılığı verimli bir şekilde öngördüğünü ortaya çıkarmıştır.

Fayez ve ark. (2011) yaptıkları incelemede 1996 - 2006 yılları arasındaki Kuveyt Bankaları'nın entelektüel sermaye etkinliklerini ölçmüşlerdir. Ölçüm metodu olarak ise Yaptıkları çalışmada entelektüel sermaye ölçümünde Ante Public'e ait olan VAIC yöntemini kullanmışlardır. İncelemede Kuveyt Bankaları'nı iki gruba ayırarak ticari bankalar ve ticari olmayan bankalar şeklinde sınıflandırılmış olup, performansları değerlendirilmiştir.

Güney (2011) İMKB'de işlem gören 12 bilişim sektörü işletmenin 2005-2009 yılları arasındaki mali tablolarından SPSS istatistiksel programla analiz ederek, değişkenleri korelasyon analizi ve çoklu regresyon analiziyle, entelektüel sermayenin ölçümü ile ilgili yaklaşımların aynı doğrultuda sonuç verip vermediği araştırmıştır. Çalışmasının sonucunda ise Türkiye'de finansal raporlarda personel gideri ne ait kalem çok açık gösterilmediği için Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemi, entelektüel sermayenin tutar olarak değerini vermemiştir.

Şahin ve Alabay (2011), 2008-2010 yılları arasında İMKB'ye kayıtlı olan kobilerin entelektüel sermayelerinin firma performansı üzerine bir araştırma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada entelektüel sermaye ölçümünde olarak Ante Public'e ait VAIC yöntemini kullanmışlardır. Firma performans ölçümü için; firma piyasa değeri (MB), verimlilik ölçüsü, olarak varlık devir hızı (ATO), kârlılık ölçüleri olarak varlık kârlılığı (ROA) ve öz sermaye kârlılığı (ROE) kabul edilmiştir. İstatistiksel metot olarak çoklu regresyon ve korelasyon kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ise yeterli firma büyüklüğüne sahip ve borç kullanarak kaynak sıkıntısını giderebilen şirketlerin kârlılıklarını daha iyi arttırabildikleri ve kobi'lerin başarı performanslarını arttırmak için entelektüel sermaye kavramının önemli olduğu bilgiye dayalı yönetim anlayışını benimsemeleri sonucuna varmışlardır.

Demirsoy (2012) ise entelektüel sermayenin bileşenlerinden beşeri sermayenin, kamu örgütlerinde ölçülmesine yönelik bir araştırma yapmıştır. Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemiyle beşeri sermayenin net finansal değeri hesaplandıktan sonra ise Değer Platformu Raporlaması Modeli ile beşeri sermayenin yönetici ve iş görenlerce nasıl algılandığı ölçülerek niteliksel ve niceliksel olarak sonuçlar karşılaştırılmıştır.

Bayraktaroğlu, Çalışır Ve Baskak'ın yaptıkları çalışmanın amacı Kimya, Petrol, Plastik sektöründe, entelektüel sermaye kullanım etkinliğinin belirlenmesi, farklı pazar yapılarına tabi veya büyüklüklerdeki firmalardan entelektüel sermaye

kullanım etkinliği ve pazar değerliliği farklılıklarının test edilmesidir. Yaptıkları çalışmada entelektüel sermaye ölçümünde Ante Public'e ait VAIC yöntemini kullanmışlardır. İstatistiki olarak firma performans ölçümlerinin yanında kolerasyon ve çoklu regresyon analizleri kullanılmıştır. Çalışmada, BİST'de listelenmiş firmaların 2006-2012 yılları entelektüel sermaye kullanım performansı hesaplanmış olup, sonucunda ise sektöründeki farklı grupların entelektüel sermaye kullanım etkinliği arasında bir fark bulunamamıştır. Farklı gruplar için, firmaların pazar performansı ile ilişkili olan entelektüel sermaye bileşenleri arasında farklılık gözlenmiştir.

2.2 Sigortacılığın Tarihçesi

Bundan 4000 yıl önce günümüzdeki sigortacılığa benzer uygulamalara dünyada ilk Babil'de rastlanmaktadır. Kara taşımacılığının ilk örneği olarak Babil'de kervanların soyulması ve fidyeye ödeme durumunun olması halinde sermayedarlar kervanların borcunu silerken, kervanların sorunsuz bir şekilde gideceği yere ulaşması halinde ise taşıdıkları riskin karşılığı olarak ana borç miktarı üzerinden bir miktar para alarak sigortacılık faaliyetleri başlamıştır. Hinduların M.Ö. 600 yıllarında sigorta niteliğinde olan kredi anlaşmaları yapmaya başlaması, toplumsal anlamda sigorta düşüncesini geliştirerek sigortacılık faaliyetlerinin ortaya çıkmasında önemli olup ortaçağda bu anlaşmalar gelişerek deniz ödöncü ile nakliyat sigortalarının temeli olmuşlardır. Sonralarında ise deniz ticaretinin geliştiği, İlk denizci uluslardan Kartacalılar, Romalılar, Yunanlılar arasında ise geminin taşımış olduğu yüke göre geminin limana varamaması ya da geminin salimen limana varması durumunda, hem verdiği borç miktarını, hem de taşıdığı riziko karşılığı faiz niteliğinde önemli paylar alınmaktaydı. Bu riziko karşılığı alınan faizler daha sonrasında kilise tarafından yasaklanmış olsa da geminin karşılaşılabileceği herhangi bir tehlikeye karşı önceden bir prim alma biçimine, dolayısıyla da sigorta fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Venedik, Floransa ve Cenova şehirlerinde yaklaşık M.S. 1250 yıllarında prim esaslı sigorta yaklaşımı görölmeye başlanmıştır. Ancak yaşanan ekonomik gelişmeler 14.Yy'da bugünkü anlamda sigortacılık faaliyetlerinden söz edilebilmesi için önemli olmuştur. Deniz ticaretinde önemli bir ülke olan İtalya'da deniz sigortası kavramı ilk defa burada ortaya çıkmıştır. İlk sigorta poliçesi mukavelesi 23 Ekim 1347 tarihinde İtalya'nın Cenova Limanı'ndan Mayorka'ya "Santa Clara" adlı geminin yükünü temin etmek amacıyla düzenlenmiş

ve ilk sigorta şirketi de 1424 yılında, yine Cenova şehrinde kurulmuştur. İlk sigortacılık alanındaki kanuni mevzuat ise 1435 tarihinde yayınlanan Barselona Fermanı'dır. İtalya'daki bu gelişmelerden sonra 18. Yy'da deniz sigortalarının İngiltere'de gelişme gösterdiği gözlemlenmektedir. Sigortacılık faaliyetleri denizcilik kavramı ile gelişme gösterse de daha sonralarında gemi ve yükünün sigorta edilebilmesi, kaptan, yolcular ve tayfaların da sigorta edilebilmesi fikrini getirmiş ve hayat sigortası fikri doğmuştur. İtalyan Banker Tonti 17. Yy 'da 'Tontines' denilen sistemi getirerek hayat sigortası fikrini uygulamıştır. Sistemde, belirli kişiler bir araya gelerek, belirlenen bir süre için ortaya belirli bir para koymakta, süre sonunda hayatta kalanlar parayı aralarında paylaşmaktaydı. 17. Yy 'da rağbet gören bu sisteme öngörülen süreden erken ölenler için, ölüm rizikosu karşılığı prim ödenmesi öngörülmüş ve hayat sigortalarına geçiş de bu şekilde başlamıştır (www.tsb.org.tr/sigortanın-tarihi.aspx?pageID=438).

17. Yy'da sigortacılık faaliyetlerinin gelişmesinde iki önemli olay ortaya çıkmıştır. Bunlardan birinci önemli olay sigortacılıkta istatistik metot ve tekniğinin uygulanmaya başlaması yani ihtimal hesaplarının yapılması, ikinci önemli olay ise Londra'da meydana gelen 2 Eylül 1666 tarihinde 13.000 ev ile 100 kilisenin kül olmasına yol açan büyük yangındır. Yaşanan bu üzücü olaylar kara sigortalarının doğmasına ve böyle felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alınmasına sebebiyet vererek, 1667 yılında 'Fire Office' (Yangın Bürosu) kurulmasına, 1684 yılında ilk yangın sigorta şirketi 'Friendly Society' faaliyete geçmiştir. İngiltere'de 1688 yılında Edward Lloyd sigortacılıkta yeni bir dönem başlatarak işlettiği kahvehanede, gemi sahipleri, iş adamları ve tüccarların deniz ticaretine ilişkin bilgi alışverişinde buldukları bir mekân kurmuş ve burada sefere çıkan bir gemi veya geminin yükü üzerine teminat veren kişiler, 'Underwriter' sıfatıyla belgeler düzenleyerek faaliyette bulunmuşlardır. Bu kişiler Edward Lloyd'un ölümünden sonra, kendi aralarında Lloyd's adında bir topluluk kurmuşlar ve 1871 yılında İngiltere Parlamentosu'nun çıkardığı bir kanunla Lloyd's birlik olmuştur. Lloyd's, dünyada başka benzeri olmayan, her türlü sigortanın yapılabilirdiği bir kuruluştur. Lloyd's en dikkat çekici özelliği Lloyd's üyelerinin bütün varlıklarıyla sorumluluk taşımaları ve broker denilen araçlar kullanıldığı için hiç bir zaman sigortalı ile doğrudan temas etmemeleridir. Modern sigortacılığın doğuşuna deniz, kara sigortacılığına yangın, kaza sigortacılığına tren ve bireysel kazalar sebebiyet verirken, yaşanan büyük çaplı hasarlar da mühendislik sigortalarının gelişimine yol açmış ve 20. yüzyılın

başlarında sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek durumu gelmiştir (www.tsb.org.tr/sigortanın-tarihi.aspx?pageID=438).

2.3 Dünya’da ve Avrupa Birliği’de Sigortacılık Sektörü

Dünyadaki toplam prim büyüklüğü, 2013 yılı sonu itibarıyla 4,6 trilyon dolar olmuştur. Dünyada toplam prim üretiminin dağılımına bakıldığında ise gelişmiş ülkelerdeki prim üretiminin 3,9 trilyon dolarken, gelişmekte olan ya da başka bir ifadeyle sigorta bilincinin tam olarak yerleşmediği ülkelerde miktarı 788 milyar dolar olup, gelişmiş ülkelerde daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Ancak dünyadaki prim üretimlerin dağılımları ise gelişmiş ülkelerde bir önceki yıla göre % 0,3 artış gösterirken, gelişmekte olan ülkelerde % 7,4 oranında artmıştır (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 20).

Tablo 2.1: Dünya sigorta sektörü (2013) (Türkiye sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri birliği faaliyet raporu, 2013).

	Prim Üretimi (Milyon \$)	2012 Yılına Göre Reel Prim Artışı (%)	Dünyadaki Payı (%)	Primlerin GSYİH'ya Oranı (%)	Kişi Başı Prim (\$)
Amerika	1.568.399	-0,8	33,79	6,42	1.627
Avrupa	1.631.699	2,2	35,16	6,82	1.833
Asya	1.278.780	2,4	27,55	5,37	303
Okyanusya	89.638	7,1	1,93	5,19	2.429
Afrika	72.745	10,2	1,56	3,5	66
Dünya	4.640.941	1,4	100	6,28	652
Sanayileşmiş Ülkeler	3.853.267	0,3	83,03	8,27	3.621
Gelişmekte Olan Ülkeler	787.674	7,4	16,97	2,72	129

Toplam prim büyüklüğü içinde ilk sırada Avrupa kıtası % 35'lik pay ile yer bulurken, Amerika % 34 ve Asya % 28 ile takip etmektedir. 2013 yılındaki prim üretimleri ise Avrupa’da % 2,2 artış gösterirken, Amerika kıtasında reel olarak % 0,8 azalma olmuştur. Asya kıtasında artış oranı % 2,4’ü bulurken, Afrika kıtasında ise % 10,2 artış görülmüştür. Hayat dışı branşlar da prim üretim öncüsü Amerika kıtası olurken, hayat branşında Avrupa kıtası en büyük paya sahiptir. 2013 yılındaki prim üretimleri, ülkeler açısından değerlendirildiği zaman ise 1.3 trilyon dolar ile en yüksek prim üretimi ABD’de olup, 532 milyar dolar ile Japonya ve 330 milyar dolar

ile İngiltere izlemiştir. Kişi başına düşen prim büyüklüğü ortalaması 2013 yılında Dünyada 652 dolardır. Gelişmiş ülkelerde 3.621 dolarken, gelişmekte olan ülkelerde 129 dolardır. Kişi başına en yüksek prim üretilen yer dünyada 7.701 dolarla İsviçre'dir.

Dünyada sigorta sektörünün ekonomideki yerini gösteren primlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) oranı 2013 yılında % 6,3 iken, gelişmekte olan ülkelerde %2,7 ve sanayileşmiş ülkelerde %8,3 tür. Bu primlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya oranının en yüksek olduğu ülke %17,6 ile Tayvandır. Sırasıyla Tayvan'ı Güney Afrika, Hong Kong ve Hollanda takip etmektedir (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 20).

2013 yılında Avrupa Birliği'nde sigorta sektörünün prim büyüklüğü 1.49 trilyon dolara yükselmiş ve % 2,1 reel artış göstermiştir. Hayat primlerindeki artış % 4 ile 891 milyar dolar olurken, hayat-dışı primlerde % 0,6 oranında düşüş ise 603 milyar dolar olmuştur. Avrupa Birliği'nde Toplam prim hacmi Dünya prim hacminin %32,2'sine denk gelmektedir. 2013 yılındaki prim üretimleri, ülkeler açısından değerlendirildiği zaman ise en yüksek prim hacmi 330 milyar dolar ile İngiltere'de olurken, 255 ve 247 milyar dolarla Fransa ve Almanya izlemektedir (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 21).

Tablo 2.2: Avrupa birliği sigorta sektörü (2013) (Türkiye sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri birliği faaliyet raporu, 2013).

	Prim Üretimi (Milyon \$)	2012 Yılına Göre Reel Prim Artışı (%)	Dünyadaki Payı (%)	Primlerin GSYİH'ya Oranı (%)	Kişi Başı Prim (\$)
İngiltere	329.643	1,16	7,1	11,5	4.561
Fransa	254.754	2,84	5,49	9,0	3.736
Almanya	247.162	1,32	5,33	6,7	2.977
Hollanda	101.140	-0,42	2,18	12,6	6.012
Polonya	18.084	-8,43	0,39	3,4	469
Macaristan	3.504	3,46	0,08	2,6	354
AB 28	1.494.318	2,10	30,4	7,82	2.680
Türkiye	12.700	13,18	0,27	1,5	166

Hayat prim üretimine sahip en büyük ülke 223 milyar dolarla İngiltere olurken, hayat-dışı prim büyüklüğüne sahip en büyük ülke ise 133 milyar dolarla Almanya'dır. Kişi başına düşen prim üretimi Avrupa Birliği'nde 2013 yılında 2.680 dolarken, diğer euro kullanan üye ülkelerde bu ortalama 3.278 dolara kadar yükselmektedir. Üye ülkelerden olan Hollanda'da kişi başı prim üretimi 6.012 dolarken bu miktar İngiltere'de 4.561, Fransa'da 3.736, Polonya'da 469 ve Macaristan'da 354 dolardır. Avrupa Birliği sigorta sektörünün 2013 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla içindeki payı %7,82'dir. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla içindeki en yüksek prim üreten ülke % 12,6 ile Hollanda'dır. Hollanda, İngiltere, Finlandiya, Danimarka Fransa, Portekiz ve İrlanda'da sigorta sektörünün GSYH içindeki payı % 7,82 olan AB ortalamasının üzerindedir. Çek Cumhuriyeti, Polonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Macaristan gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bu oran ortalamanın oldukça altında kalmaktadır (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 21).

2.4 Türkiye'de Sigortacılık Sektörü

Türkiye'de sigortacılık sektörünün faaliyetlerine ve hizmetlerine başlaması ise 1870'lerden sonra, daha çok yabancı sigorta şirketleri tarafından başlatılmıştır. Daha sonra sigorta şirketleri, aralarında 'meslek kuruluşu' olarak 1900 yılında "İstanbul'da Faaliyette Bulunan Yangın Sigorta Şirketlerinin Sendikası" adıyla ilk meslek örgütü kurulmuştur. Sendika daha sonra 1916 yılında 'Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti'ne dönüştürülmüştür. 1923 yılına gelindiğinde ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte bu cemiyet kaldırılarak, yerine 'Sigortacılar Kulübü' kurulmuştur. 1927 yılında kulüp 'Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkezîyesi' olmuş ve daha sonra 1959 yılında Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında 7397 Sayılı Kanunla "Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" ve takiben, 1975 yılında da ana tüzüğü ile "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" unvanını almıştır (www.tsb.org.tr/hakkimizda.aspx?pageID=657).

1987 yılında yayınlanan ve 7397 sayılı Kanunda yapılan değişiklikler ile 3379 sayılı kanun eklenerek Birliğe "Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşu" hüviyeti kazandırılmış ve birliğin organ seçimlerinin yargı gözetimi altında, yani hâkim nezaretinde yapılması esası getirilmiştir. 14 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu ile yeni düzenlemeler eklenmiş ve 5684 sayılı

Sigortacılık Kanununda 29 Haziran 2012 tarihinde yapılan değişiklik ile emeklilik şirketleri de birlik çatısı altına alınarak “Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği” olarak unvanı ve logosu değiştirilmiştir. Logo ile birlikte “Türkiye Sigorta Birliği” ibaresinin kullanılması uygun görülmüştür (www.tsb.org.tr/hakkimizda.aspx?pageID=657).

2013 sonunda Türkiye’de iştigallerine devam eden 61 sigorta, reasürans ve emeklilik şirketinden, bir tanesi kooperatif şirket, iki tanesi şube ve 58 tanesi anonim şirket şeklinde kurulmuştur.2013 yılında sektörde iştigallerine devam eden 61 şirketin 6 tanesi hayat sigortalarında, 18 tanesi hayat ve emeklilikte,1 tanesi reasürans alanında ve 36 tanesinde hayat dışı sigortalarsa ruhsatı bulunmaktadır. Ancak ruhsatı bulunan ancak faaliyetine fal olarak devam etmeyen 3 hayat dışı, 2 hayat ve 1 reasürans şirketi olup faaliyette olmayan şirketleride dahil ettiğimizde sayı 67 olmaktadır. Aşağıdaki tabloda şirketlerin son 3 yıldaki prim ve katkı payı üretiminde bulunup bulunmadıklarına göre sayıları gösterilmiştir (T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013:12).

Tablo 2.3: Ruhsat sahibi ve faal şirket sayıları (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013).

Şirket Türü	2011		2012		2013	
	Faal	Faal Değil	Faal	Faal Değil	Faal	Faal Değil
Hayat Dışı Sig.Şirketi	35	3	35	3	36	3
Hayat Sigorta Şirketi	9	2	6	2	6	2
Emeklilik Şirketi	14	-	17	-	18	-
Reasürans Şirketi	1	1	1	1	1	1
Toplam	59	6	59	6	61	6

31.12.2013 tarihi itibariyle ruhsatları bulunan ancak prim üretiminde bulunmayan şirketlerin iştigallerine devam etmeme nedenleri ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablodanda görüldüğü üzere 1 tane şirket kendi isteği ile iştigaline devam etmezken, diğer şirketlerin yetkileri kamu otoritesi tarafından kaldırılmıştır (T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013: 13).

Tablo 2.4: Faal olmayan şirketlere ilişkin bilgiler (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013).

Şirket Adı	Tarih	Faaliyetini Durdurma Sebebi
Magdeburger	01.06.1999	Kendi İsteği İle Sözleşme Akdetmeme
Merkez	03.04.2003	Yeni Sözleşme Yapma Yetkisi Kaldırıldı
New Life	19.06.2010	Yeni Sözleşme Yapma Yetkisi Kaldırıldı
Rumeli	24.10.2003	Yeni Sözleşme Yapma Yetkisi Kaldırıldı
Rumeli Hayat	19.09.2003	Yeni Sözleşme Yapma Yetkisi Kaldırıldı
Artı re	01.11.2001	Yeni Sözleşme Yapma Yetkisi Kaldırıldı

Ülkemizde sigortalılık oranının düşük ancak potansiyelin yüksek olması küresel yatırımcıların Türk sigortacılık piyasasına olan ilgisini artırmaktadır. 2001 yılında 15 olan uluslararası sermayeli şirket sayısı, 2008 yılından itibaren yakalamış olduğu artış trendi ile 2013 yılı sonu itibariyle sayı 44 olmuştur (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013: 13).

Tablo 2.5: Uluslararası sermayeli şirket sayısı (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013).

Yıl	Şirket Sayısı	Uluslararası Ortaklı Şirket Sayısı	Uluslararası Ortak Payı					Uluslararası Sermaye Payı >%50
			% 100	% 90- % 100	% 50- % 90	% 20- % 50	<% 20	
2001	58	15	2	4	2	4	3	8
2002	52	14	2	4	2	3	3	8
2003	48	14	2	3	1	4	4	6
2004	47	16	2	3	2	4	5	7
2005	50	20	2	5	2	6	5	9
2006	51	24	5	4	6	8	1	15
2007	53	27	11	3	5	7	1	19
2008	54	39	15	10	7	6	1	32
2009	57	41	17	10	6	7	1	33
2010	58	43	20	13	3	6	1	36
2011	59	44	21	14	1	7	1	36
2012	59	43	21	13	1	7	1	35
2013	61	44	21	17	1	4	1	39

Yukarıdaki tablodanda anlaşılacağı üzere 31.12.2013 tarihi itibarıyla 36 hayat dışı sigorta şirketinden 26 tanesi, 24 hayat ve emeklilik şirketinden ise 18 tanesi uluslararası sermayelidir. 39 adet şirkette uluslararası sermayenin payı %50 ve daha fazlasıdır. 2013 yılında Sektörde meydana gelen uluslararası sermayenin payının artışın en temel sebebi, pazar payı yüksek iki sigorta ve emeklilik şirketinin 2013 yılı içerisinde uluslararası sermayeli bir grup tarafından satın alınmasıdır (T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013: 14).

Tablo 2.6: Sektörün istihdam durumu (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013).

	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam Şirket Sayısı	57	58	59	59	61
Hayat Dışı Sigorta Şirketi	33	34	35	35	36
Hayat Sigorta Şirketi	10	10	9	6	6
Emeklilik Şirketi	13	13	14	17	18
Reasürans Şirketi	1	1	1	1	1
Personel Sayısı	15.602	16.029	16.783	17.521	18.511
Hayat Dışı Sigorta Şirketi	8.701	9.046	9.241	9.526	9.866
Hayat Sigorta Şirketi	752	740	775	473	442
Emeklilik Şirketi	5.939	6.024	6.549	7.305	7.989
Reasürans Şirketi	210	219	218	217	214
Broker Sayısı	72	81	92	98	111
Sigorta Acenta Sayısı	15.579	16.205	16.616	16.827	15.494
Bireysel Emeklilik Aracısı	15.666	16.716	17.868	20.176	26.639
Eksper Sayısı	908	1.095	1.343	1.396	1.379
Tarım Eksperi Sayısı	1.154	1.318	1.649	1.926	1.953

Ülkemizde sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörü 2013 yılı sonu itibarıyla toplam 18.511 kişi istihdam etmektedir. Diğer yandan 61 adet şirketin faaliyetine aracılık etmek üzere kurmuş ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği nezdinde tutulan Levha'ya kayıt yaptırmış acente sayısı 15.494 olup, EGM'ye kayıtlı bireysel emeklilik aracısı sayısı ise 26.639'dur. 2013 sonu itibarıyla ruhsat sahibi 111 brokerin 79'u sigorta ve reasürans, 29'u sadece sigorta, 3'ü ise sadece reasürans

alanındadır. Sektörde mevcut bulunan 1.379 adet gerçek kişi sigorta eksperinden 540 tanesi tek başına, 839 tanesi ise bir tüzel kişi sigorta eksperisiyle çalışmakta olup ayrıca 1.953 tane tarım eksperisi vardır. Aktüerler siciline kayıtlı 120 aktüerin ise 42 tanesi şirketlerle anlaşmalı olarak çalışmaktadır. Yukarıdaki tablodanda anlaşılacağı üzere sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörlerinin 2013 yılı sonu itibariyle 80 binden fazla kişiye direkt istihdam yarattığı görünmektedir (T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013: 16).

Tablo 2.7: Branşlara göre sigorta şirketleri sayısı (Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği faaliyet raporu, 2013).

Branş / Branches	2009	2010	2011	2012	2013
Kaza - Casualty	51	56	57	56	58
Hastalık / Sağlık – Sickness /Health	33	32	33	34	34
Kara Araçları - Land Vehicles	28	28	30	31	31
Raylı Araçlar – Railway Rolling Stock	-	3	3	1	1
Hava Araçları - Aviation	16	15	18	16	16
Su Araçları - Ships	26	26	26	27	27
Nakliyat - Goods On Transit	29	29	31	31	31
Yangın Ve Doğal Afetler – Fire And Allied Perils	29	29	31	32	33
Genel Zararlar – Otherlines Related To Property	29	29	31	31	34
Kara Araçları Sorumluluk – Motor Third Party Liability	28	28	30	31	31
Hava Araçları Sorumluluk – Aviation Liability	14	14	14	16	16
Su Araçları Sorumluluk – Marine Liability	-	4	3	3	3
Genel Sorumluluk - General Liability	29	29	31	32	33
Kredi- Credit	8	8	8	9	9
Emniyet Suistimal - Fidelity	-	14	16	18	22
Finansal Kayıplar – Miscellaneous Financial Losses	15	21	22	23	25
Hukuksal Koruma – Legal Protection	18	20	23	24	25
Destek - Assistance	0	1	2	2	3
Hayat - Life	26	26	26	26	27

31.12.2013 tarihi itibariyle sigorta şirketlerinin brüt pım üretimleri 2012 yılına göre %22,18 oranında artış göstererek 24.226.919.272 TL olmuştur. Kişi başına prim üretimi 2012 yılına göre %20,43 oranında artarak 316 TL olurken, dolar bazında 146 \$'dan 166 \$'a yükselmiştir. Primlerin toplamı ise GSYİH içinde %1,40'tan %1,55'e çıkmıştır. Toplam aktifler 2013 yılında %22,79'luk bir artış göstererek 62.424.104.967 TL, toplam özkaynaklar %24,66'lık bir artışla 10.687.797.565 TL, toplam kar ise -1.230.318.153 TL olarak gerçekleşmiştir. Teknik karlılık branş olarak incelendiğinde ise; hava araçları, kara ve hava araçları sorumluluk, su araçları, kredi, raylı araçlar, genel sorumluluk, emniyeti suiistimal ve sermaye itfa branşlarında teknik karlılığın olmadığı ve zarar kaydedilmiştir. Ödenen hasar toplamı ise brüt olarak geçen yıla göre %5,38 oranında artış göstererek 11.805.658.475 TL tespit edilmiştir (www.hazine.gov.tr/tr-TR/Rapor-Sunum-Sayfasi?mid=247&cid=28&nm=43).

2013 yılında Türk sigortacılık sektöründe hayat dışı branşlar da 20,8 milyar TL, hayat grubu branşlarında ise 3,4 milyar TL olmak üzere genel toplamda 24,2 milyar TL prim üretimi olurken, üretilen primin 23,7 milyar TL'lik kısmı direkt prim üretimi, 507 milyon TL lik kısmı ise sigorta şirketleri tarafından reasürans yoluyla elde edilmiştir. Tüm bu primlerin karşılığı olarak sigortalılara verilen toplam teminat tutarı, 6111 sayılı kanunla sosyal güvenlik kurumu'na devredilen tedavi giderleri teminatı dâhil olup, hastalık/sağlık hariç 62,8 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Aşağıdaki tabloda 2009-2013 yılları arasındaki toplam prim üretimi ile teminat tutarları gösterilmiştir. Aşağıdaki tablodanda anlaşılacağı üzere hayat dışı sigorta dallarında prim üretimi daha yüksek olup 2013 yılında hayat dışı sigorta dallarının toplam üretimdeki payı %86 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 2.8: Toplam prim üretimi ve teminat tutarlarının seyri.

MİLYON	2009	2010	2011	2012	2013
Prim Üretimi					
Hayat dışı prim üretimi	10.614	11.949	14.479	17.118	20.832
Hayat prim üretimi	1.822	2.181	2.685	2.710	3.395
Toplam Prim	12.436	14.130	17.164	19.829	24.227
Hayat dışı payı (%)	85,35	84,57	84,36	86,33	85,99
Hayat payı (%)	14,65	15,43	15,64	13,67	14,01
Teminat Tutarı					
Hayat dışı teminat (*)	24.722.284	30.402.210	38.822.439	49.326.172	62.334.348
Hayat teminatı	215.594	259,525	340.612	387,781	485,712
Toplam Teminat	24.937.878	30.661.735	39.163.051	49.713.953	62.820.060

(*) Hastalık/Sağlık Branşı Hariç - Excluded Health and Sickness Branch.

2.5 Türkiyede 2013 Yılıının Temel Sosyo-Ekonomik Göstergeleri

İncelemiş olduğumuz Borsa İstanbul A.Ş.'de işlem görmekte olan altı adet sigorta firmasının, entelektüel sermaye değerleri karşılaştırılması yapılırken, Türkiye'deki mevcut sosyolojik durumunda göz önüne alınarak ve 1 Ocak-31 Aralık 2013 hesap dönemine ait ekonomik etkilerinde değerlendirilmesi çalışmamız da aydınlatıcı olacaktır. Sosyo-ekonomik veriler tablo 2.9'da aşağıda verilmiştir.

2013 yılında % 10,2 artarak Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH), 1.56 trilyon TL olmuş ve ABD doları cinsinden kişi başına düşen GSYH ise 10.782 dolara çıkmıştır. 2013 yılında tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) % 7,40 ve üretici fiyatları endeksi (ÜFE) % 6,97 oranında artış göstermiştir. Yaşanan finansal krizler sistemi etkilerken, dış ticaret hacmi 2013 yılında 403 milyar dolara yükselmiştir ve dağılımı ise İhracat (FOB) 151,8 milyar dolar, ithalat (CİF) ise 251,7 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. 2013 yılında ülkemizde yerli ve yabancı toplam turizm geliri 32,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Cari işlemler açığının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'ya oranı 7,9 olurken, 19 milyar TL gerileyen bütçe açığının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'ya oranı % 1,22 olarak gerçekleşmiştir. 13,2 milyar dolar

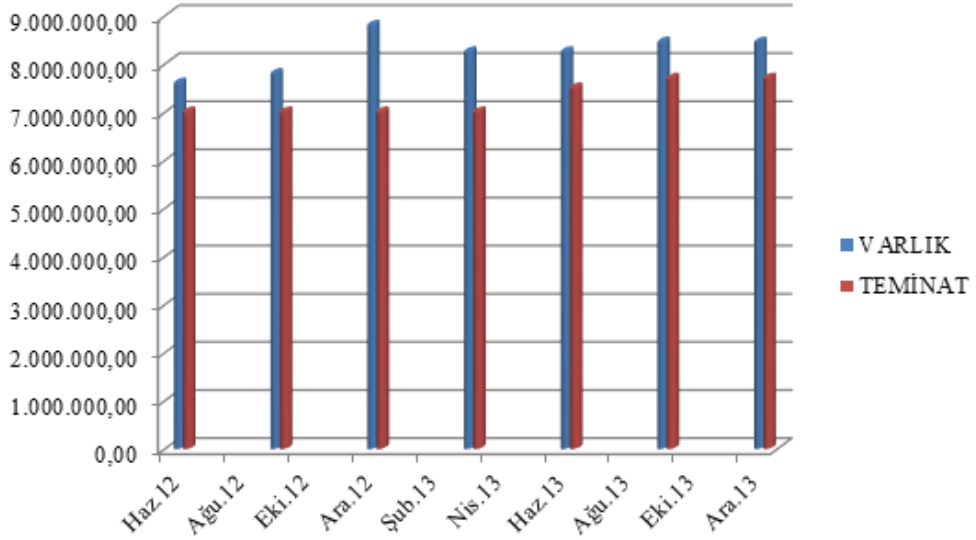
doğrudan yatırım girişi olurken, 9,8 milyar dolarını net doğrudan yabancı sermaye girişlerinden oluşmuş ve cari işlemler dengesi 64,9 milyar dolar açık vermiştir. (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 16). Verilerin detaylandırılmış şekli tablo 3.9'de verilmiştir.

Tablo 2.9: 2013 yılının temel sosyo-ekonomik göstergeleri (Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği faaliyet raporu, 2013).

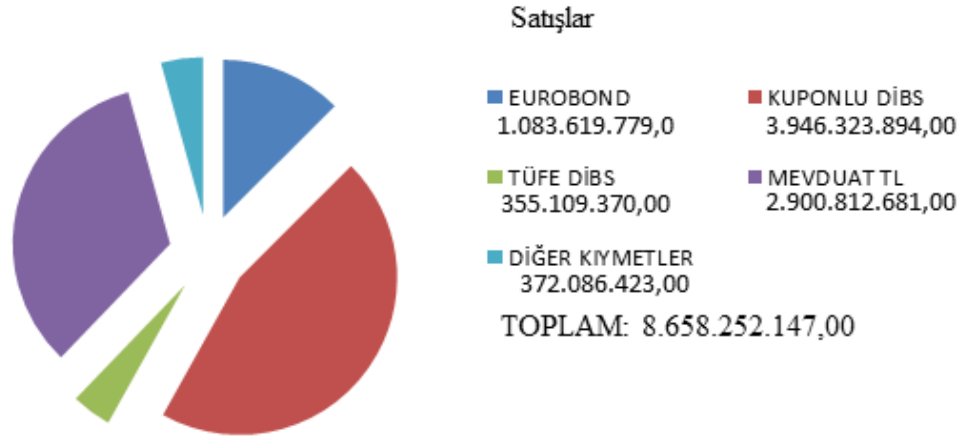
Nüfus (2013 Yıl Sonu)	76.667.864
Kentsel Nüfus (%)	91,3
İstihdam (15+Yaş)	25.524.000
İşsizlik Oranı (%)	9,7
10.000 Kişiye Düşen Hekim Sayısı (2012 yılsonu)	17
10.000 Kişiye Düşen Yatak (2012 yılsonu)	27
Okul Öncesi Eğitim Okullaşma Oranı-2012/2013 (%)	
3-5 yaş	31,93
4-5 yaş	44,04
5 yaş	64,47
İlköğretim Okullaşma Oranı -2012/2013 (%)	98,86
Ortaöğretim Okullaşma Oranı-2012/2013 (%)	70,06
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla-Cari Fiyatlarla (Milyar TL)	1.561
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla- (Milyar ABD Doları)	820
GSYH Büyüme Oranı (%)	4,3
Kişi Başına GSYH-Cari Fiyatlarla (ABD Doları)	10.782
İthalat (Milyar ABD Doları)	251.7
İhracat (Milyar ABD Doları)	151.8
Turizm Gelirleri (Milyar ABD Doları)	32.308
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (Milyar TL)	389
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (Milyar TL)	408
Bütçe Açığının GSYH'ye Oranı (%)	1,2
TÜFE (%)	7,4
ÜFE (%)	6,97
Sigorta Prim Geliri (TL)	24.227.730.226
Sigorta Prim Geliri/GSYH (%)	1,55

31 Aralık 2013 tarihi itibarıyla Türkiye'nin nüfusu 76.667.864 kişi olup, yıllık nüfus artış hızı %1.37'dir. Nüfusun % 91,3'ü il ve ilçe merkezlerin de yaşamaktadır. Nüfusun yarısının yaşı 30,4 ten küçük ve toplam nüfusun % 67,7'si 15-64 yaş grubunda yer almaktadır (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 16). 2013 yılında Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, % 50,8 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam edilenlerin sayısı, 25 milyon 262 bin kişiye olup, dağılımı ise % 23,6'sı tarım, % 19,4'ü sanayi, % 7,0'si inşaat, % 50,'si ise hizmetler sektöründedir. Hizmetler sektörünün 0,6 puan, sanayi sektörünün 0,3 ve inşaat sektörünün istihdam edilenler içindeki payının 0,1 puan geçen yıla göre arttığı görülürken, buna karşılık tarım sektörünün payının 1,0 puan azaldığı görülmektedir. 2013 yılında işsizlik oranı % 9,7, tarım dışı işsizlik oranı % 12,0' olup, işsiz sayısı ise 2 milyon 747 bin kişidir (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 17). 2013 yılında sosyal sigorta programlarından yararlanan nüfusun oranı % 81,9'dur. Aktif toplam sigortalı sayısı 18,9 milyon iken aktif-pasif sigortalı oranı 1,90'dır. 2013 yılında cari prim gelirleri artarken ve Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamında prim ödeme gücü olmayanlarının primlerinin dönem içerisinde tahsil edilmesi ise SGK dengesini olumlu etkilemiştir. (Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği Faaliyet Raporu, 2013; 18).

Tüm bu olumlu etkilere karşın; emekli aylıkları için intibak düzenlemelerindeki artış, Genel Sağlık Sigortası primleri için yapılan transferlerdeki artış, tedavi harcamalarının artması ile devlet katkısı ve teşviklerden kaynaklanan transferlerin artması nedeniyle Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan bütçe transferlerinin GSYH içindeki oranını artırmıştır. Tüm bu uygulamaların sonucunda ise sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik 2013 yılında bütçe transferlerinin GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak yüzde 4,6 seviyesine ulaşmıştır.

Şekil 2.1: Tüm sigorta şirketlerinin toplam teminat ve varlıkları (01.12.2013) (www.hazine.gov.tr).

Şekil 2.2: Tüm sigorta şirketlerinin toplam varlık dağılımı (01.12.2013) (www.hazine.gov.tr).

2.6 Araştırmanın Amacı

Yapmış olduğumuz bu çalışmamızdaki temel amaç entelektüel sermayenin işletmeler üzerindeki etkisinin incelenmesi ve entelektüel sermayenin işletmenin değerinde ortaya çıkardığı başka bir ifadeyle yaratmış olduğu artı değeri ortaya çıkarmaktır. Bunun için Borsa İstanbul A.Ş.'ne kayıtlı sigorta şirketlerinin entelektüel sermaye değerleri "Entelektüel Katma Değer katsayısı Yöntemi - VAİC" ile tespit edilmiş ve sigortacılık sektöründeki durumları açısından, altı adet sigorta şirketi karşılaştırılmıştır. Araştırmamızda entelektüel sermayelerinin, ar-ge ve insan gücünün yüksek olmasından dolayı sigorta şirketleri seçilmiştir. Entelektüel sermayelerini işletme bazında hesaplamak ve yapılan hesaplamalar sonucunda

entelektüel sermayenin işletme bazında ne kadar önem verildiği ve entelektüel sermayenin artırılması için yapılabilecekler ile eksiklik var ise de önem verilmesi gereken bu unsurların neler olduğunun karşılaştırılması yapılmıştır.

2.7 Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Sigortacılık sektörüne ait aldığımız Türkiye Sigorta Birliği verileri dâhilin de sektörde faaliyet göstermekte olan toplamda 61 adet sigorta şirketi vardır. 61 adet sigorta şirketinden BİST’de işlem görmekte olan halka açık sigorta şirketlerinin sayısı ise 6’dır. Çalışmamızda tablo 2.10’da gösterilen ve araştırma kapsamında BİST’ de işlem gören 6 adet sigorta şirketi incelenmiştir.

Yazar, akademisyen, araştırmacı ya da meslek grubu fark etmeksizin yapılan her araştırmada olduğu gibi bu çalışmanın da sınırlılıkları mevcuttur. Entelektüel sermayenin BİST’de işlem gören sigorta şirketleri üzerindeki etkisinin incelenmesinde karşılaştığımız sınırlılıkların ilki araştırma kısmında sadece Borsa İstanbul’da işlem gören altı adet sigorta şirketinin entelektüel sermayesinin değerlendirmeye alınmış olmasıdır. İkincisi kısıt ise kullanmış olduğumuz yöntemin daha eski yıllara imkân vermesine rağmen 2013 yılına ait finansal tablolarının kullanılması olarak düşünülebilir. Ancak; şirketler arası ve sektöre özgün bir değerlendirme yapılacağı için sadece 2013 yılı finansal tabloları kullanılmıştır. Bir diğer çalışmamızı sınırlayan nokta ise çalışmamızda belirleyici bir etkiye sahip olan, daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, literatür taramalarında da ortaya çıkan, finansal tablolarda personel giderlerine ait kalemin net bir ifade ile belirtilmediği ve VAİC yönteminin uygulanmasında çalışmacıyı engellediğidir. Ancak çalışmamızda bu problemi aşmada işletme iç raporları kullanılmıştır. Sigorta şirketleri hizmet üreten işletmeler oldukları için yaratmış oldukları entelektüel sermayenin finansal olarak gösterilmesi, karşılaştırmaya olanak sunması ve işletmelerin sektördeki konumları açısından da incelenmesine fırsat vermiştir. Tezimizin en büyük sınırlılık noktaları sadece sigorta şirketleri olan firmalar üzerinde yapılması, 2013 yılı mali tablolarından yararlanılması ve firma sayısının altı adet ile sınırlandırılmış kalması bu çalışmanın en büyük sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmamızdaki altı adet sigorta şirketinin BİST’e kayıtlı olmasından dolayı, firmalara ait mali tablolarına, işletme bilgilerine ve denetim raporlarına www.kap.gov.tr resmi web sitesi adresinden ulaşılmıştır. Hesaplamalarımızda

kullanılan firmalara ait mali tabloların, tezimizin yazıldığı dönem itibariyle 2013 yılına ait olmasından dolayı güncellik sağlarken, aynı zamanda denetlenmiş olması da güvenilirlik sağlamıştır.

Tablo 2.10: Araştırmada incelenen sigorta şirketleri (Mali Kuruluşlar www.kap.gov.tr/sirketler/islem-goren-sirketler/sektorler.aspx).

Mali Kuruluşlar / Sigorta Şirketleri		
S.N.	BİST Kodu	Şirket Tam Ünvanı
1	AKGRT	Aksigorta A.Ş.
2	ANSGR	Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi
3	AVIVA	Aviva Sigorta A.Ş.
4	GUSGR	Güneş Sigorta A.Ş.
5	HALKS	Halk Sigorta A.Ş.
6	RAYSG	Ray Sigorta A.Ş.

2.8 Araştırmanın Yöntemi

Yapmış olduğumuz bu çalışmada yöntem olarak entelektüel sermayeyi unsur bazında ölçme yöntemlerinden birisi olan ve Ante Public tarafından geliştirilen Entelektüel Katma Değer Katsayısı (Value Added Intellectual Coefficient-VAIC) yönteminden yararlanılmıştır. Yöntemi kullanırken BİST’ de işlem görmekte olan altı adet sigorta şirketinin 1 Ocak - 31 Aralık 2013 hesap dönemlerine ait konsolide finansal tablolar ve bağımsız denetim raporlarından yararlanılmıştır. Yararlanmış olduğumuz bu finansal verilerden elde ettiğimiz sonuçlar dâhilinde rakamsal olarak ifade edilen bir entelektüel sermaye değerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Yararlanmış olduğumuz finansal tablolar ise bilanço, gelir tablosu, öz kaynak değişim tablosu, nakit akım tablosudur. Finansal tablolara erişimine ise Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) ve sigorta şirketlerinin kendi internet sitelerinden ulaşılmıştır. Sigortacılık sektörüne ait verilere ise Türkiye Sigorta Birliği’nin ilgili web sayfasından ulaşılmış ve kaynaklar bölümünde gösterilmiştir.

İşletmelerin entelektüel sermayesini ölçmeye yönelik birçok yöntem olmasına rağmen, VAIC yönteminde işletmelerin mali tablolarında bulunan denetlenmiş verilerin kullanılması, yöntemi diğer yöntemlerden üstün kılmakta ve çalışmamızda kullanma nedenimiz olmaktadır. Yöntem işletmenin sahip olduğu kaynaklarının ve

bu kaynaklara nasıl sahip olduğunun, bu kaynakları meydana getiren unsurların neler olduklarının karşılaştırılmasını yaparak kaynakların işletmeye ait etkinliklerini gösteren bir yöntemdir.

Entelektüel katma değer katsayısı (VAIC) yöntemi; kullanılan sermaye etkinliği (CEE), yapısal sermaye etkinliği (SCE) ve beşeri sermaye etkinliği (HCE) bağımsız değişkenlerinin toplamından meydana gelmektedir. Bu durumun formülize edilmiş hali şöyledir:

$$VAIC = CEE + SCE + HCE \quad \text{(Denklem: 2.1)}$$

Firmanın entelektüel katma değer meydana getirme katsayıları ile firmanın mevcut kaynakları tarafından katma değer yaratma oranı arasında doğru orantı vardır. Katsayı arttıkça, mevcut kaynakları tarafından oluşturulan katma değerde artış olacaktır (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş, 2003: 161).

2.9 Araştırmanın Uygulanması

Ante Pulic tarafından geliştirilen Entelektüel Katma Değer Katsayısı (Value Added Intellectual Coefficient-VAIC) yönteminin ilk aşamasında bağımsız değişkenlerimizin hesaplanması yapılarak, daha sonra Entelektüel Katma Değer Katsayısı modeli oluşturulacaktır.

Firma yöneticileri, hissedarlar ve diğer çıkar gruplarının firmanın toplam kaynaklarının ve bu toplamı oluşturan her bir ana unsurun ortaya çıkardığı katma değer etkinliğinin gözlemlenmesine imkan sunan VAIC ile ilgili bu uygulamamızın bu kısmında üç bağımsız değişken hesaplanmaktadır. Bunlar sırasıyla; Kullanılan Sermayenin Katma Değer Yaratma Etkinliğinin Göstergesi (CEE), İnsan Sermayesinin Katma Değer Yaratma Etkinliğinin Göstergesi (HCE) ve Yapısal Sermayenin Katma Değer Yaratma Etkinliğinin Göstergesi (SCE) bağımsız değişkenleridir.

Araştırmanın uygulama kısmında altı adet sigorta şirketi içinde, Entelektüel Katma Değer Katsayısı yöntemi ikinci bölümde ifade edildiği gibi sırasıyla uygulandıktan sonra şirketlere özgü entelektüel sermaye değeri sayısal bir ifadeyle ortaya konulacaktır. İşletmelerin Entelektüel katma değer katsayısını elde edebilmek için öncelikle kullanılan sermaye etkinliği, yapısal sermaye etkinliği ve yapısal sermaye etkinliğinin bulunması gerekir. Bunları bulabilmek içinse işletmenin

oluşturduğu toplam katma değer bulunması gerekmektedir. Toplam katma değer aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir:

$$VA = I + DP + D + T + M + R + WS \quad (\text{Denklem: 2.2})$$

Tablo 2.11’de BİST’ de sigorta şirketleri kapsamında faaliyet gösteren AKGRT, ANSGR, AVIVA, GUSGR, HALKS, RAYSG verileri gösterilmiştir. Faiz Gideri (I), Amortisman Gideri (DP), Temettüleri (D), Kurumlar Vergisi (T), İştirak Kazançları (M), Dağıtılmayan Karlar (R), Toplam Maaş ve Ücret Giderleri (Personel Giderleri - WS) ve bunların toplamını ifade eden işletmenin Toplam Katma Değeri (VA) verilmiştir.

Tablo 2.11: Sigorta şirketlerine ait I, DP, D, T, M, R, WS, VA değerleri (www.kap.gov.tr).

S.N.	BİST Kodu	VA
1	AKGRT	130.559.323
2	ANSGR	102.417.959
3	AVIVA	18.275.314
4	GUSGR	61.901.007
5	HALKS	26.580.371
6	RAYSG	22.654.786

Tablo 2.11’den de anlaşılacağı üzere Toplam Katma Değer (VA) en çok 130.559.323 ile AKGRT firmasında ortaya çıkmıştır. Bu değeri 102.417.959 ile, ANSGR, 61.901.007 ile GUSGR, 26.580.371 ile HALKS, 22.654.786 RAYSG takip ederken 18.275.314 ile AVIVA sigorta en düşük Toplam Katma Değer (VA) değere sahiptir.

Bazı şirketlerin toplam maaş ve ücret giderlerinin çok olmasının sebebi ise çalışan sayıları düşünüldüğü zaman çok çalışanın olduğu tablo 2.12’de görülmektedir.

Tablo 2.12: Sigorta şirketleri çalışan sayıları.

S.N.	BİST Kodu	Diğer Personel Sayısı	Üst Düzey Yönetici Sayısı	Toplam Çalışan Sayısı
1	AKGRT	663	12	675
2	ANSGR	929	8	937
3	AVIVA	192	23	215
4	GUSGR	698	18	716
5	HALKS	220	5	225
6	RAYSG	207	35	242
Endeks ort.		484,8333333	16,83333333	501,6666667

Araştırmamızın ikinci adımı olan, Sermaye Etkinliği Katsayısını (CEE) bulabilmemiz için, bulmuş olduğumuz Toplam Katma Değerin (VA), işletme tarafından kullanılan sermayeye bölünmesi suretiyle hesaplayabiliriz. Sermaye Etkinliği Katsayısının formüle edilmiş hali şöyledir:

$$CEE = VA / CE \quad \text{(Denklem: 2.3)}$$

$$CEE = \text{Sermaye Etkinliği Katsayısını}$$

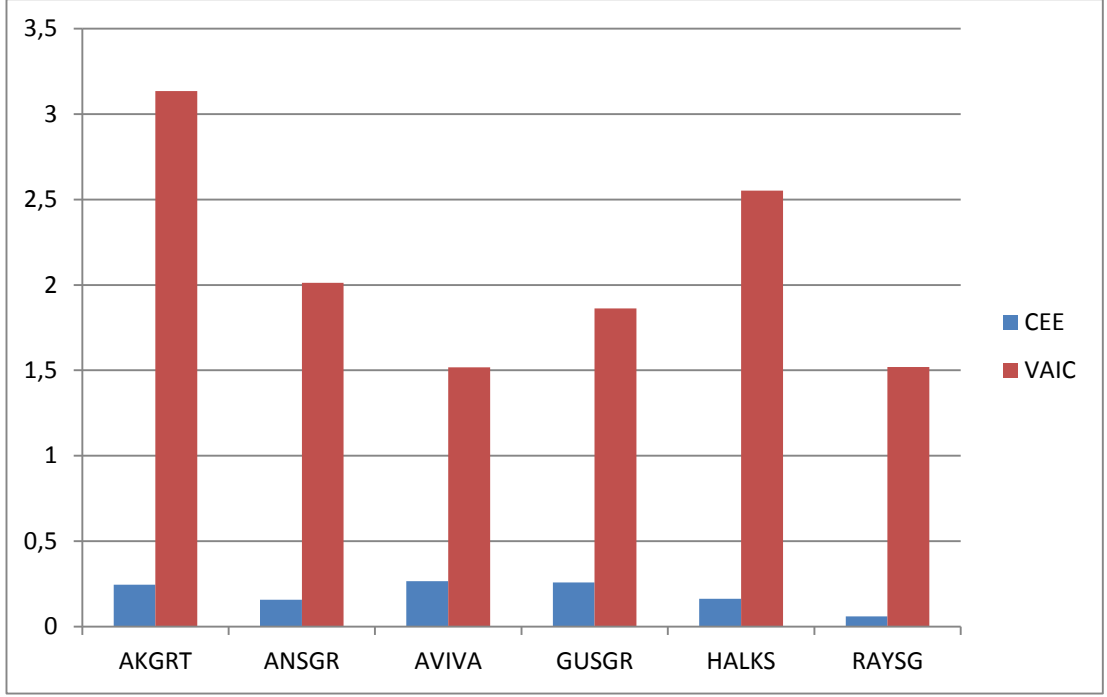
$$VA = \text{Toplam Katma Değer}$$

$$CE = \text{Kullanılan Sermaye}$$

Tablo 2.13: Sigorta şirketlerine ait VA, CE, CEE Değerleri (www.kap.gov.tr).

S.N.	BİST Kodu	VA	CE	CEE
1	AKGRT	130.559.323	532.688.493	0,24509507
2	ANSGR	102.417.959	652.844.666	0,15687952
3	AVIVA	18.275.314	68.925.190	0,2651471
4	GUSGR	61.901.007	239.995.720	0,25792546
5	HALKS	26.580.371	163.976.319	0,16209884
6	RAYSG	22.654.786	381.275.823	0,05941836
Endeks ort.		60.398.127	339.951.035	0

Tablo 2.13’de sigortacılık endeksi kapsamında faaliyet gösteren AKGRT, ANSGR, AVIVA, GUSGR, HALKS, RAYSG firmalarına ilişkin VA, CE, CEE değerleri ve endeks ortalamaları hesaplanmıştır. Endeks kapsamında iştigallerine devam eden firmaların toplam katma değer ortalaması 60.398.127 hesaplanmış olup, AVIVA, HALKS, RAYSG endeks ortalamasının altında kalmışlardır. Firmalar tarafından kullanılan sermaye endeks toplamı 339.951.035 olarak hesaplanırken, AVIVA, GUSGR, HALKS endeks ortalamasının altında kalmışlardır. En çok sermayeyi 652.844.666 TL ile ANSGR kullanırken, sırasıyla 532.688.493 ile AKGRT, 381.275.823 RAYSG, 239.995.720 GUSGR, 163.976.319 HALKS, 68.925.190 AVIVA takip etmektedir. Yaratılan toplam katma değer (VA) karşısında, kullanılan sermayeye (CE) göre en az sermaye etkinliği katsayısı 0,05941836 ile RAYSG’ da görülürken, bunu sırasıyla 0,15687952 ANSGR, 0,16209884 HALKS, 0,24509507 AKGRT, 0,25792546 GUSGR ve son olarak 0,2651471 ile AVIVA’ da en çok sermaye etkinliği katsayısı hesaplanmaktadır.

Şekil 2.3: Sigorta şirketlerinin CEE – VAIC görünümü.

Şekil 2.3’de araştırmamız kapsamında sigorta şirketlerinin Sermaye Etkinlik Katsayısının (CEE) ve Entelektüel Katma Değer Katsayısına (VAIC) karşılıklı etkisi incelenmiştir. Şekilden de görüleceği üzere CEE ve VAIC’ın doğrusal bir seyir izlediği ve işletmeler üzerindeki Sermaye Etkinlik Katsayısının, Entelektüel Sermaye Katsayısı Değeri üzerinde önemsiz bir yere sahip olduğudur.

Araştırmamızın üçüncü adımında ise işletmenin İnsan Sermayesi Etkinlik katsayısının hesaplanması yapılmaktadır. İşletmelerin insan sermayelerinin hesaplanmasındaki temel gösterge olarak ödenen toplam maaş ve ücretler olduğu ve buna göre hesaplanması gerektiği ileri sürülmektedir. Bunun için insan sermayesi etkinlik katsayısının hesaplarken; yaratılan toplam katma değeri, işletmenin çalışanlarına ödediği toplam maaş ve ücretlere bölmek suretiyle bulabiliriz. İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısının formüle edilmiş hali şöyledir:

$$HCE = VA / HC \quad \text{(Denklem: 2.4)}$$

HCE = İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısı

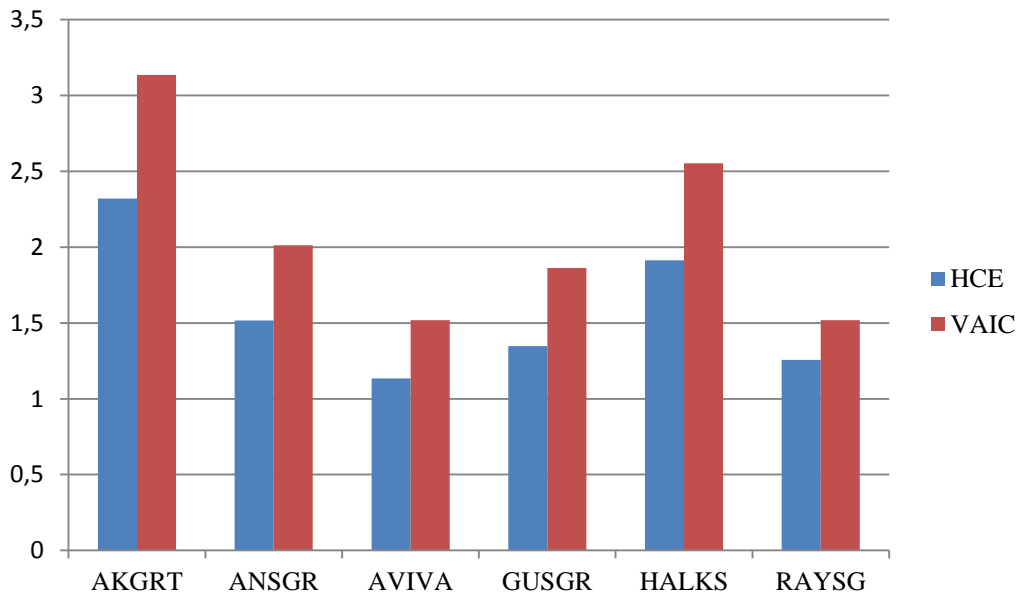
VA = Toplam Katma Değer

HC = İşletmenin Çalışanlarına Ödediği Toplam Maaş Ve Ücret Giderleri

Tablo 2.14: Sigorta şirketlerine ait VA, HC, HCE Değerleri (www.kap.gov.tr).

S.N.	BİST Kodu	VA	HC	HCE
1	AKGRT	130.559.323	56.236.328	2,3216189
2	ANSGR	102.417.959	67.586.147	1,5153691
3	AVIVA	18.275.314	16.110.690	1,1343595
4	GUSGR	61.901.007	45.943.105	1,3473405
5	HALKS	26.580.371	13.891.643	1,9134073
6	RAYSG	22.654.786	18.038.208	1,2559333
Endeks ort.		60.398.126,67	36.301.020,2	1,5813381

Tablo 2.14’de en çok ANSGR işletmesinin çalışanlarına toplam maaş ve ücret gideri olarak 67.586.147 ödediği ve bunu sırasıyla 56.236.328 AKGRT, 45.943.105 GUSGR, 18.038.208 RAYSG, 16.110.690 AVIVA ve son olarak 13.891.643 HALKS’nın izlediği görülmektedir. Tablo 2.12.’de en çok personele sahip olan firmanın ANSGR olduğu düşünülürse çalışanlarına ödenen toplam maaş ve ücret tutarının yüksek olması normaldir. Yaratılan toplam katma değer (VA), işletmenin çalışanlarına ödenen toplam maaş ve ücret giderine (HC) bölüdüğü zaman bulunan, işletmenin İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısı (HCE), ise en çok 2,32161892 ile AKGRT’ da hesaplanırken bunu sırasıyla 1,91340729 HALKS, 1,5153691 ANSGR, 1,34734052 GUSGR, 1,25593329 RAYSG ve son olarak da 1,13435948 çıkan sonuç ile AVIVA takip etmektedir.

Şekil 2.4: Sigorta şirketlerinin HCE – VAIC görünümü.

Şekil 2.4’de araştırmamız kapsamında sigorta şirketlerinin İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısının (HCE) ve Entelektüel Katma Değer Katsayısına (VAIC) karşılıklı etkisi incelenmiştir. Şekilden de görüleceği üzere HCE ve VAIC ın doğrusal bir seyir izlediği ve işletmeler üzerindeki insan sermaye etkinlik katsayısı arttıkça, entelektüel sermaye katsayısının arttığı gözlemlenmiştir.

Araştırmamızın dördüncü adımı olan, işletme yapısal sermaye etkinlik katsayısının (SCE) bulunabilmesi için öncelikle, işletmenin yapısal sermayesinin (SC) hesaplanması gereklidir. Yapısal sermayenin (SC) hesaplanması yapılırken; yaratılan toplam katma değerden, insan sermayesini çıkartmak suretiyle yapabiliriz. Yapısal sermayenin (SC) formüle edilmiş hali şöyledir:

$$SC = VA - HC \quad \text{(Denklem: 2.5)}$$

SC = işletmenin yapısal sermayesi,

VA = işletmenin oluşturduğu toplam katma değer,

HC = işletmenin toplam maaş ve ücret giderleri.

Tablo 2.15: Sigorta şirketlerine ait VA, HC, SC değerleri (www.kap.gov.tr).

S.N.	BİST Kodu	VA	HC	SC
1	AKGRT	130.559.323	56.236.328	74.322.995
2	ANSGR	102.417.959	67.586.147	34.831.812
3	AVIVA	18.275.314	16.110.690	2.164.624
4	GUSGR	61.901.007	45.943.105	15.957.902
5	HALKS	26.580.371	13.891.643	12.688.728
6	RAYSG	22.654.786	18.038.208	4.616.578
Endeks ort.		60.398.126,67	36.301.020,2	24.097.106,5

Tablo 2.15’de yapılan hesaplamalar sonucunda, en büyük yapısal sermayeye (SC) sahip işletme 74.322.995 ile AKGRT olurken bunu, 34.831.812 ANSGR, 15.957.902 GUSGR, 12.688.728 HALKS, 4.616.578 RAYSG ve 2.164.624 ile AVIVA takip etmektedir. Ancak firmalarımıza ait çıkan yapısal sermaye sonuçlarını, endeks ortalaması hesaplamalarımız ile karşılaştırdığımızda ortaya çıkan sonuç ise 24.097.106,5 olan endeks değerinin; AVIVA, GUSGR, HALKS, RAYSG, firmaları tarafından endeks ortalamasının altında kalmışlardır.

Yapısal sermaye etkinliği hesaplanırken; firmamızın sahip olduğu yapısal sermaye değeri, firma tarafından oluşturulan toplam katma değere bölünmek suretiyle hesaplanır.

$$SCE = SC / VA \quad \text{(Denklem: 2.6)}$$

SCE = işletmesinin yapısal sermaye etkinlik katsayısı,

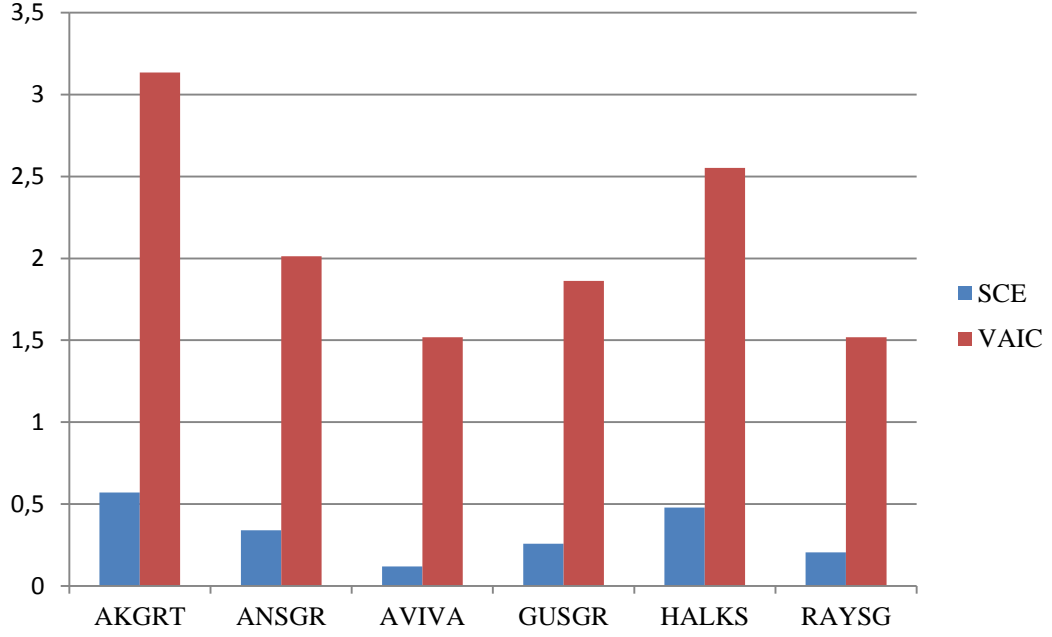
SC = işletmesinin yapısal sermayesi,

VA = işletmesinin oluşturduğu toplam katma değer.

Tablo 2.16: Sigorta şirketlerine ait SC, VA, SCE değerleri.

S.N.	BİST Kodu	SC	VA	SCE
1	AKGRT	74.322.995	130.559.323	0,5692661
2	ANSGR	34.831.812	102.417.959	0,3400948
3	AVIVA	2.164.624	18.275.314	0,1184452
4	GUSGR	15.957.902	61.901.007	0,2577971
5	HALKS	12.688.728	26.580.371	0,4773721
6	RAYSG	4.616.578	22.654.786	0,2037794
Endeks ort.		24.097.106,5	60.398.126,67	0,327792453

Tablo 2.16’da görüldüğü gibi en yüksek işletme yapısal sermaye etkinlik katsayısı, 0,56926609 ile AKGRT aittir. Bunu sırasıyla 0,47737212 HALKS, 0,34009477 ANSGR, 0,25779713 GUSGR, 0,20377937 RAYSG ve son olarak 0,11844524 ile AVIVA takip etmektedir. Çalışmamızda yaptığımız hesaplamalar dâhilinde çıkan 0,327792453 endeks ortalaması incelemiş olduğumuz firmalarımız tarafından yakalanabilmiş bir ortalama değildir. AVIVA, GUSGR, RAYSG çıkan sonuçlardan da anlaşılacağı üzere işletmesinin yapısal sermaye etkinlik katsayısı endeksinin altında kalmışlardır.

Şekil 2.5: Sigorta şirketlerinin SCE – VAIC görünümü.

Araştırmamız kapsamında sigorta şirketlerinin Yapısal Sermaye Etkinlik Katsayısının (SCE), Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) ile doğrusal bir seyir izlediği ve işletmeler üzerindeki yapısal sermaye etkinlik katsayısının entelektüel sermaye katsayısına etkisinin çok fazla önemli olmadığı gözlemlenmiştir.

Araştırmamızın beşinci adımı olan son adımda ise; diğer dört adımda yapmış olduğumuz kullanılan sermaye etkinliği (CEE), yapısal sermaye etkinliği (SCE) ve beşeri sermaye etkinliği (HCE) bağımsız değişkenlerinin toplamından meydana gelen, Entelektüel katma değer katsayısı (VAIC) bulunmuştur. Bu durumun formülize edilmiş hali şöyledir:

$$VA = I + DP + D + T + M + R + WS \quad \text{(Denklem: 2.7)}$$

$$SC = VA - HC \quad \text{(Denklem: 2.8)}$$

$$SCE = SC / VA \quad \text{(Denklem: 2.9)}$$

$$HCE = VA / HC \quad \text{(Denklem: 2.10)}$$

$$CEE = VA / CE \quad \text{(Denklem: 2.11)}$$

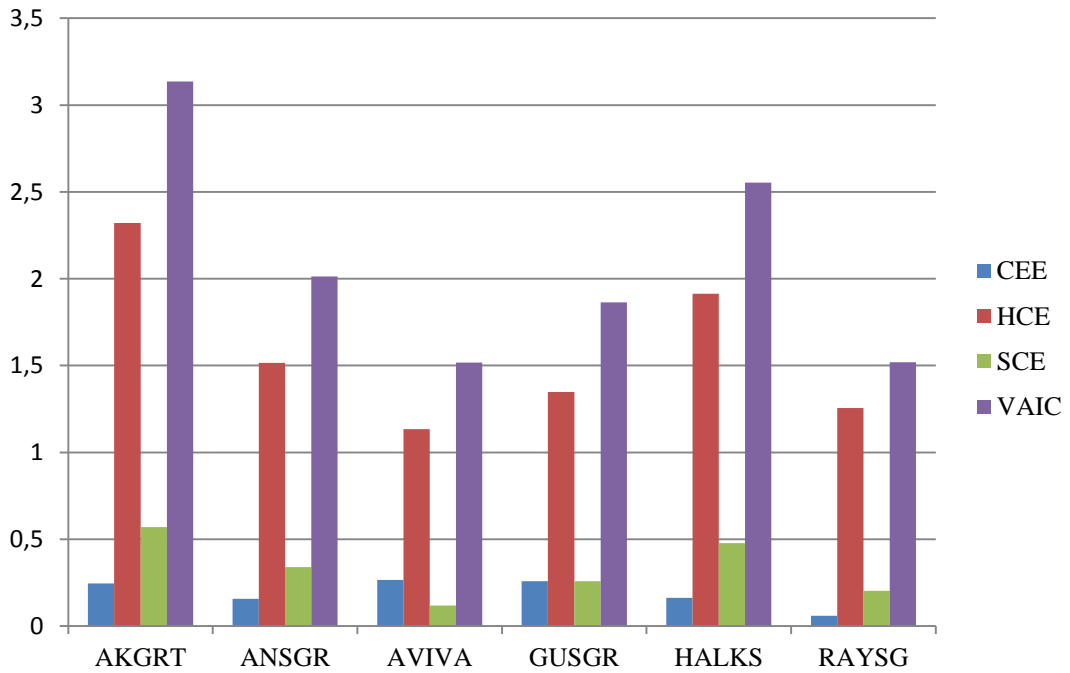
$$VAIC = CEE + HCE + SCE \quad \text{(Denklem: 2.12)}$$

Tablo 2.17: Sigorta şirketlerine ait CEE, HCE, SCE, VAIC değerleri.

S.N.	BİST Kodu	CEE	HCE	SCE	VAIC
1	AKGRT	0,24509507	2,32162	0,5692661	3,13598
2	ANSGR	0,15687952	1,51537	0,3400948	2,01234
3	AVIVA	0,2651471	1,13436	0,1184452	1,51795
4	GUSGR	0,25792546	1,34734	0,2577971	1,86306
5	HALKS	0,16209884	1,91341	0,4773721	2,55288
6	RAYSG	0,05941836	1,25593	0,2037794	1,51913
Endeks ort.		0,191094058	1,581338333	0,32779245	2,100225

Firmalarımıza ait kullanılan Sermaye Etkinlik Katsayısı ortalaması (0,191094058), İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısı ortalaması (1,581338333) ve Yapısal Sermaye Etkinlik Katsayısı ortalaması (0,32779245), toplamından oluşan entelektüel katma değer katsayısı ortalaması ise (2,100225) olarak hesaplanmıştır.

İncelemiş olduğumuz entelektüel sermaye bileşenleri arasında farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu farklılıklar ise yapısal sermaye etkinliğinin beşeri sermaye ve kullanılan sermaye etkinliğinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni ise beşeri sermaye ve yapısal sermaye arasında ters bir orantının olmasındandır.

Şekil 2.6: Sigorta şirketlerinin VAIC, SCE, HCE, CEE görünümü.

Firmalarımız içerisinde Sermaye Etkinlik Katsayısı en yüksek olan firmamız AVIVA, GUNGR ve AKGRT olmuştur. İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısının en çok hesaplandığı firmamız ise AKGRT ve HALKS bulunmuştur. Yapısal Sermaye Etkinlik Katsayısına ise en çok AKGRT, ANSGR, HALKS değer vermektedir

Tablo 2.18’de görüleceği üzere yapmış olduğumuz çalışmamız dâhilinde Borsa İstanbul A.Ş.’de işlem görmekte olan altı adet sigorta firmasına ilişkin bulmuş olduğumuz, Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) değerleri en yüksekten aşağıya doğru sıralanmıştır. 3,1359801 ile AKGRT, 2,5528783 HALKS, 2,0123434 ANSGR, 1,8630631 GUSGR, 1,519131 RAYSG ve son olarak da 1,5179518 ile AVIVA takip etmektedir. Araştırma yapılan şirketlerin entelektüel sermaye sıralaması en yüksekten başlanarak Tablo 2.18’de verilmiştir.

Tablo 2.18: VAİC yöntemiyle entelektüel sermayelerinin yüksekten aşağıya doğru sıralanması.

S.N.	Entelektüel Sermaye Sıralaması
1	AKGRT
2	HALKS
3	ANSGR
4	GUSGR
5	RAYSG
6	AVIVA

Beşinci adımda bulmuş olduğumuz değerler içinde, entelektüel katma değer yaratma katsayısı ne kadar yüksek ise, toplam kaynaklar tarafından oluşturulan katma değerde o ölçüde yüksek olacaktır. Ancak bulmuş olduğumuz endeks ortalamaları bize göstermektedirki ANSGR, AVIVA, GUSGR ve RAYSG endeks ortalamasının altında kalmış olup yeterince entelektüel sermaye kavramına önem vermedikleri anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada “Türkiye Sigorta, Reasürans Ve Emeklilik Şirketleri Birliği” sektöründe iştigal eden firmalardan, Borsa İstanbul A.Ş.’ de işlem görmekte olan altı adet Türk sigortacılık firmasının, Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) yardımıyla entelektüel sermayeleri ölçülerek, Türk sigortacılık sektöründeki entelektüel sermaye unsurlarının dağılımları ve ağırlıkları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmamızda, hisse senetleri Borsa İstanbul A.Ş.’ de işlem gören, sigortacılık endeksi kapsamında iştigal eden, altı adet firmaya ait (Aksigorta A.Ş, Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Aviva Sigorta A.Ş., Güneş Sigorta A.Ş., Halk Sigorta A.Ş., Ray Sigorta A.Ş.) mali veriler kullanılmıştır. Sigortacılık sektörünün seçilmesinin nedeni ise; insan sermayesinin yüksek olmasından dolayıdır. Kavram olarak entelektüel sermaye güncelliğini korumakla birlikte, eskinin yenisi bir olgudur. Çalışmamızda yer verdiğimiz firmalara ait en son veriler olan, 2013 yılı verileri kullanılmıştır.

Çalışmamızda incelediğimiz altı adet Türk sigortacılık sektöründeki firmalara ait verileri ise Kamuyu Aydınlatma Platformu’na ait www.kap.gov.tr adresinden alınarak, 1 Ocak - 31 Aralık 2013 hesap dönemlerine ait, konsolide finansal tablolar ve bağımsız denetim raporlarından faydalanılmak suretiyle ve firmalara ait kendi iç raporlarından yararlanmak suretiyle ulaşılmıştır. Tamamen sayısal veriler hesaplamamıza dâhil edilmiş ve bunun sonucunda yine sayısal olarak ifade edilen bir entelektüel sermaye değeri ortaya konulmuştur. Denetlenmiş mali tablolardan elde edilmiş verilerin kullanılması, çalışmamızda kullanmış olduğumuz, Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemine olan güvenilirliği artırmıştır. Bunun için

sigorta sektörü açısından tamamen objektif ve kontrol edilmiş mali tablolar ışığında bir çalışma yapılmıştır.

Türkiye, entelektüel sermaye kavramına önem vermede yapılan literatür araştırmasından da anlaşılacağı üzere geç kalmış bir ülkedir. Ülkemizde entelektüel sermaye kavramından bahsedilebilmesi için, içinde bulunduğumuz sosyo-kültürel değerlerin en yüksek seviyede olmasının her zaman olumlu bir etki göstereceği şüphesiz bir gerçektir. Araştırmamızda değindiğimiz gibi; 2013 yılında kişi başı düşen hâsıla miktarın da ve nüfustaki artış, kentsel nüfusun kırsal nüfusa göre artması, eğitim ve sağlık gibi kalkınma carileri ile işsizlik oranlarındaki sonuçlar sevindiricidir. Dış ticaret dengesi ile merkezi yönetim bütçe gelir ve giderleri arasındaki dengenin korunmaya çalışılması vs. önemli birer etkenlerdir. Ülkemizde sektörel olarak ise tarım, inşaat, sanayi ve hizmet sektörleri içinde en yüksekinin hizmet sektörüne ait olduğunu görmekte diğer bir olumlu bir noktadır. Tüm bu sosyo-ekonomik etkilerin olumlu sonucu ise ülkemizdeki entelektüel sermayenin gelişmesinde etkili olduğudur.

İncelemiş olduğumuz altı adet firmanın, sigorta sektöründeki entelektüel sermaye değerini ortaya koyan bu çalışma, örnekteki altı adet firmanın dışında faaliyet gösteren 55 diğer sigorta şirketi tarafından da entelektüel sermaye unsurlarının ortaya çıkarılması, yönetilmesindeki yanlışlıklarının düzeltilmesi ve daha iyi bir şekilde yönetilmesi gerektiğini konusunda yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Sigortacılık sektöründe iştigal eden altı adet firma içerisinde Kullanılan Sermaye Etkinlik Katsayısı en çok olan 0,25792546 değeri ile Güneş Sigorta A.Ş. olurken, İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısı en çok olan 2,32162 değeri ile Aksigorta A.Ş., Yapısal Sermaye Etkinlik Katsayısı en çok olan firma ise 0,5692661 ile Aksigorta A.Ş.'dir.

Bilgi çağında oluşumuz ve günümüz firmaların kendi iştigal alanlarında çok önemli bilgi, tecrübe ve teknik donanımlara sahip olduğu tartışmasız bir gerçektir. Her firmanın yapısal sermayesi, alanında uzmanlaşmış çalışanı yani beşeri sermayesi ve firma içi veya dışı şahıs ya da kurum olarak bir ilişki sermayesi vardır. Önemli olan firmaların sahip oldukları entelektüel sermayelerinin bazılarınca keşfedilmiş ve bazılarınca da keşfedilmeyi bekleyen bir durumda oluşudur. Yapmış olduğumuz çalışmada da anlaşılmıştır ki sigorta şirketleri içerisinde Kullanılan Sermaye Etkinlik

Katsayısına Güneş Sigorta A.Ş. dışındaki diğer firmalarımızın daha çok önem vermesi gerektiği, İnsan Sermayesi Etkinlik Katsayısı ve Yapısal Sermaye Etkinlik Katsayısında ise Aksigorta A.Ş. dışındaki firmaların daha çok önem vermesi gerektiği görülmüştür. Sonuçların bize gösterdiği durum işletmelerde bir entelektüel sermayenin var olduğu; ancak ya eksik kullanıldığı ya da keşfedilemediği ve iyi yönetilemediği için farkında olunmayan bir entelektüel sermayenin olduğudur. Bunun için işletmeler, mali tablolarının yanında entelektüel sermaye raporu da hazırlamalı ve iyi yönetilmesi sağlanmalıdır.

Finansal tablolardan almış olduğumuz veriler, bazı sigorta şirketlerinin maddi varlıklarının sektör ortalamasının çok altında olmasına rağmen ilgili şirketin hem entelektüel sermaye bileşenlerinin çok iyi yönetilerek yüksek bir entelektüel sermaye değerine ulaştığını hem de gelecekteki stratejilerinin belirlenmesinde iyi bir gösterge olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde bazı sigorta şirketlerinin maddi varlıkları, sektör ortalamasının üstünde olmasına rağmen ilgili şirketin hem entelektüel sermaye bileşenlerinin çok iyi yönetemedikleri için entelektüel sermaye değerlerinin de daha düşük bir değer olduğu çalışmamız bulgularında gözlemlenmiştir.

Entelektüel sermaye, eskinin yenisi bir kavram oluşundan dolayı güncel ve değişebilir olması; entelektüel sermaye üzerine yapılacak olan araştırmalarda daha uzun mali dönem aralıklarına ait mali verilerin kullanılmalıdır. Ayrıca üzerinde araştırma yapılacak olan sektör için yeterince firmanın seçilmesinin daha uygun olacağı gerektiği görülmüştür. Araştırmamızda yalnızca 1 Ocak - 31 Aralık 2013 hesap dönemine ait veriler kullanılarak işletmeler arasında Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) ve entelektüel sermaye unsurları arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Ancak daha uzun hesap dönemlerine ait konsolide finansal tablolar ve bağımsız denetim raporlarından faydalanılmak suretiyle karşılaştırılması daha net ve sağlıklı sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Böyle düşünülmesinin sebebi olarak ise; işletmelerin temel aldığımız 1 Ocak - 31 Aralık 2013 hesap döneminden kaynaklanmaktadır. Mali yıl içerisinde çalıştırmış oldukları personellerine ait ücretlerinin, dağıtılmayan kârların ve iştirak kazançlarının, amortisman ve vergi giderlerinin, diğer dönemlere ve diğer işletmelere göre aradaki makas aralığının büyük bulunabileceğindedir. Ayrıca çalışmamızın daha net sonuçlanması için Borsa İstanbul A.Ş.' de işlem gören Türk sigorta şirketleri yerine

Türkiye’de faaliyetine devam eden tüm sigorta firmalarının çalışmaya dâhil edilmesi daha önemli sonuçlara ulaşılabilmesinde önemli olacağı düşünülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmamız Türk sigortacılık sektöründeki altı adet firma bazında değerlendirilmiş olduğundan dolayı; ormandaki küçük bir ağaç gibidir. Ülke olarak rekabet üstünlüğü sağlayabilmek ve entelektüel sermayenin gelişmesine katkı sunabilmek için, bilime bilgiye ve bunların uygulayıcısı insana daha çok önem vermeli, gelecek olan nesillerimizin yetiştirilmesindeki eğitim değerlerini sürekli geliştirerek muasır medeniyetler seviyesinde olmak için çalışmalıyız.

KAYNAKÇA

- AFSReport (1994), <http://www.skandia.com/en/includes/documentlinks/annualreport1994/e9412Visualizing.pdf>, (08.09.2005).
- Agor W.H., “ The Measurement Use and Development of Intellectual Capital to Increase Public Sector Productivity ”, *Public Personel Management*, Volume: 26, No:2, Summer 1997.
- Akgül, B. A., (2003), “Entelektüel Sermaye Kavramının Ölçülmesi, Yönetilmesi ve Raporlanması”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, MÖDAV, 5 (2), 31-45.
- Akmeşe, Halil, (2006), “Entelektüel Sermayenin Firma Piyasa Değeri Üzerine Etkisi ve İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerinde Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Aktan, C. Can ve Tunç, Mehtap, “Bilgi Toplumunun Doğuşu ve Gelişimi” Yeni Türkiye Dergisi, Ocak-Şubat 1998: s.118-134. Erişim: <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-toplumu/bilgi-toplum-dogusu.htm> (28.11.2014).
- Aktan, C.C., Vural, İ.Y., “*Bilgi Çağında Bilginin Yönetimi*”, ed: Aktan, C.C., Vural,İ. Y.,Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Çizgi Kitabevi, Konya, Şubat 2005.
- Alagöz, Ali ve Özpeynirci, Rabia; “Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar ve Raporlanması”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt IX, sayı 2, 2007, s. 167-184.
- Allee, V., “The Value Evolution: Addressing Larger Implications of an Intellectual Capital and Intangibles Perspective”, *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 1, No. 1, 2000.
- Alwert, Kay ve diğ.; “Does Intellectual Capital Reporting Matter to Financial Analysts?” *Journal of Intellectual Capital*, vol. 10, iss. 3, 2009, s. 354-36

- Arıkboğa, F. Şebnem; *Entellektüel Sermaye*, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.
- Aslanoğlu, Suphi ve ZOR, İsrail, (2006), “Bilgi Varlıklarının Değerlemesi: Entellektüel Sermaye Ölçüm ve Değerleme Modelleri; Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 29, 2006: 152-165.
- Aşıkoğlu, Rıza ve Diğerleri, (2008), *Entellektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Backuij J.B. & Diğerleri, “Reporting on Intangible Assets”, OECD-International Symposium, *Measuring and Reporting Intellectual Capital*, Amsterdam, 1999.
- Barutçugil, İ., *Bilgi Yönetimi*. 2. Basım, İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2002.
- Berg, H.A.V.D., “Models Of Intellectual Capital Valuation: A Comparative Evaluation”, Doctoral Consortium 2002 Papers, Queen's School of Business, <http://business.queensu.ca/knowledge/consortium2002/ModelsofICValuation.pdf>, (13.03.2003).
- Bontis N., “ There is A Price on Your Head: Managing Intellectual Capital Strategically ”, *Business Quarterly*, Vol:60, Issue: 4, Summer, 1996.
- Bontis, N. National Intellectual Capital Index, *Journal of Intellectual Capital*, Vol.5 No.1, 2004.
- Bontis, N., Assesing Knowledge Assets: A Review of the Models Used to Measure Intellectual Capital. *Internaional Journal of Management Review*, Volume.3. Issue.1. March 2001.
- Bontis, N., Keow, W.C.C. and Richardson, S., “Intellectual Capital and Business Performance in Malaysian Industries”, *Journal of Intellectual Capital*, Vol.1 No.1, 2000.
- Bontis, Nich, “Intellectual Capital: An Explaratory Study That Develops Measures and Models”, *Management Decision*, Vol:36, Issue:2, (1998), s.63-76.
- Bozkurt V., “*Enformasyon Toplumu ve Türkiye*”, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Bradley, Keith; “Intellectual Capital and the New Wealth of Nations II”, *Business Strategy Review*, vol. 8, iss. 4, 1997, s. 33-44.

- Brennan, Niamh ve Connell, Brenda; “Intellectual Capital: Current Issues and Policy Implications”, *Journal of Intellectual Capital*, vol. 1, no. 3, 2000,s. 206-240.
- Brooking, A., *Intellectual Capital: Core Assets for the Third Millennium Enterprise*, Thomson Business Press, London, 1996.
- Büyüközkan, G. “Entelektüel Sermaye Yönetimi”, Kal Der Forum, Nisan- Mayıs- Haziran, 2002.
- Carroll, R.F. ve Tansey, R.R. “Intellectual Capital in The New Internet Economy- Its Meaning, Measurement and Management For Enhancing Quality”, *Journal of Intellectual Capital*. Vol.1.No.1, 2000.
- Cıma (The Chartered Institute of Management Accountants), “Understanding Corporate Value: Managing And Reporting Intellectual Capital”, Cranfield School of Management, London, 2003.
- Çavus, M. F.; Yılmaz N. F. (2005), “Marka Yaratma Sürecinde Halkla İlişkiler”, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Marka Yönetim Sempozyumu, Gaziantep.
- Çelebioglu, F., Özcan, S.E., “Enformasyon Toplumunun Temel Parametreleri ve Türkiye'nin Durumu”, 4ncü Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Sakarya, 2005.
- Çelik, A.E., Perçin, S., “Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, Ekim 2000.
- Çetin, A. Entelektüel Sermaye ve Ölçülmesi, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl, 2005, Cilt. XX, Sayı, 1, 2005.
- Çıkrıkçı, M.; Dastan, A (2002), “Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolara Sunulması”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:43, s.18- 32.
- ÇIRPAN H., “Bilgi İşçilerini Şirkette Tutmanın Bir Yolu: Öğrenme Ortamı”, *Active Ocak- Şubat 2001*.
- Çoban, H., “Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş: Bilgi Toplumuna Geçmek İçin Stratejik Planlama ve Yönetim Bilgi Sisteminin Uygulanması”, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, Mart 1996.

- David, S., "Brands Asset Management: How Bussiness can Profit From The Power of the Brand", *Journal of Consumer Marketing*, Vol.19, No.4, 2002.
- Nerdrum L., T. Erikson, "Intellectual Capital: A Human Capital Perspective" *Journal Of Intellectual Capital*, Vol: 2, No: 2, 2001.
- Dzinkowski, Romana; "The Measurement and Management of Intellectual Capital: an Introduction", *International Management Accounting Study*, vol. 78, iss. 2, 2000, s. 32-36.
- Edvinsson, L., "Some Perspectives on Intangibles and Intellectual Capital 2000", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 1, No. 1, 2000.
- Edvinsson, L. ve Malone, M., *Intellectual Capital*, New York: Harper Collins Pub., 1998.
- Edvinsson, L., " Developing Intellectual Capital at Scandia", *Long Range Planning*, Vol:30, No: 3, June, 1997.
- Edvinsson, L., M. Malone, "*Hidden Capital*", Borsen, Copenhagen, 1998.
- Edvinsson, L.; Malone, M. S. (1997), *Intellectual Capital Realizing Your Company's True Value By Finding Its Hidden Brain Power*, NY/USA, Harper Business Harper Collins Publishers.
- Emrem, E., (2003), "Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri", II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, 17-18 Mayıs, Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F. İzmit.
- Engstrom, T.E.J, Westnes, P., Westnes, S.F., "Evaluating Intellectual Capital in the Hotel Industry", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 4, No. 3, 2003.
- Ercan, M.K., Öztürk, M.B., Demirgüneş, K., *Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2003.
- Erkan, Hüsnü, *Ekonomi Sosyolojisi*, İzmir: Barış Yayınları, 2000.
- Erkuş, A., "Entelektüel Sermaye Yönetimi", *Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Kasım 2003.
- Erkuş, Ahmet; Entelektüel Sermaye: Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.

Ertay, F.C. ve M. Coşkun (2005), “Turizm İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve İMKB’deki Turizm Şirketlerinde Ampirik Bir Uygulama” Selçuk Üniversitesi, *İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2005, 121-138.

Ertuğrul, M., Entellektüel Sermayenin İşletme Defleri Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2000.

Ertürk, H., Kahvecioğlu Y., “Bilgi Toplumunun Risk Toplumuna Dönüşümünde Tüketimin Yeri”, 1’nci Ulusal Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli, 2002.

Görmüş, Ahmet, (2009), “Entelektüel Sermaye ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Artan Önemi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11 (1),: 30-49.

Grantham C. E., “A Framework for The Management of Intellectual Capital in The Healthcare Industry”, *Journal of Healthcare Finance*, Cilt: 23, Sayı: 3, 1997.

Guthrie J., “The Management Measurement and The Reporting Of Intellectual Capital”, *Journal Of Intellectual Capital*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001.

Gürol Y.D. (2004), “Toplam (Dengeli) Basarı Göstergesi (Balanced Scorecard) Yönteminin Stratejik Bilginin Sağlanması Sürecindeki Yeri”, 3. Ulusal Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Kongresi, Eskişehir.

<http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=EilDPQez15w=H7deC+LxBI8=&mid=99&cid=15&nm=35#> (22.01.15).

<http://www.tsb.org.tr/hakkimizda.aspx?pageID=657> (29.01.2015).

<http://www.tsb.org.tr/sigortanın-tarihi.aspx?pageID=438> (05.01.2015).

<https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Rapor-Sunum-Sayfasi?mid=247&cid=28&nm=43> (22.01.2015) T.C. BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI SİGORTACILIK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ 2013 Yılı Sigortacılık Sektörü Piyasa Analiz Raporu

İraz, R., “Bir Risk Toplumunu Olarak Bilgi Toplumunda Liderlik”, 2nci Ulusal Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli, Mayıs 2003.

- Kannan, G., Aulbur, W.G., "Intellectual Capital Measurement Effectiveness", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 5 No. 3, 2004.
- Kaplan, S. Robert ve Norton, P. David; *Balanced Scorecard Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürmek*, çev. Serra Egeli, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1999.
- Kara, H.S. Lojistik Dış Kaynaklama Uygulamalarının Örgüt Performansı Üzerine Etkileri, CBÜ, SBE Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2007.
- Karacaer, S., ve Kapsuzoğlu, A. (2010). İMKB Turizm Sektöründe Entelektüel Sermayenin Firma Değeri Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21 (1):98-108.
- Karacan, Sami. Muhasebeye Farklı Bir Bakış: İnsan Kaynakları Muhasebesi Gelen Tanım, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı.66. Ocak-Şubat-Mart 2007.
- Karacan, Sami, *Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunulması*, Ankara, Orient Yayınları, 2007.
- Kaufmann, L., ve Schneider, Y., "Intangibles: A Synthesis of Current Research" *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 5, No. 3, 2004.
- Klein, D.A. and L. Prusak, "Characterizing Intellectual Capital", Ernst & Young Commercial Innovation Center, 1994.
- Kurt, M. "İşletmelerde Bilginin Rolündeki Değişim ve Bilgi Yönetimi", ed: Aktan C.C., Vural, İ.Y., *Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri*, Çizgi Kitabevi, Konya, Şubat 2005.
- Kurz, P., "Intellectual Capital Management And Value Maximization" *Technology Law and Insurance*, 5, 2000.
- Lynn, B., "Intellectual Capital", *The Management Accounting Magazine*. Cilt: 72 Sayı: 1, 1998.
- Marr, B. Measuring and Benchmarking Intellectual Capital, *Journal of Intellectual Capital*, Vol.11, No.6, 2004.
- Marr, B., Gary, D., Neely, A., "Why Do Firms Measure Their Intellectual Capital?" *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 4, No. 4, 2003.
- O'Brien D.J., "The Value Of Knowledge Management", Project 32932, June 2002.

- Okay, A., “*Kurum Kimliği*”, Kapital Medya Hizmetleri A.S. Medya Cat Kitapları, Ankara, 2000.
- Öge, Serdar. “Entelektüel Sermaye: İşletmeler İçin Yeni Bir Değer”, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 16, sayı 5-6, 2002.
- Öğüt, A., “*Bilgi Çağında Yönetim*”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Kasım 2001.
- Ölçer, Ferit ve Şanal, Musa; “İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c ilt 1 6, s ayı 1, 2007, s. 479-500.
- Önce, Saime, *Muhasebe Bakış Açısı İle Entelektüel Sermaye*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1100. Eskişehir, 1999.
- Özbaşar, Şule, (2006), “Aile Şirketlerinde Entelektüel Sermayenin Yönetimi”, 2. Aile İşletmeleri Kongresi, 14-15 Nisan, İstanbul.
- Özçelik, A. Oya. “İşletmelerde İnsan Kaynaklarına İlişkin Bazı kriterlere Göre İşe Alma Uygulamalarındaki Farklılıkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, E.Ü 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri, Nevşehir, 2000.
- Petrash, Gordon; “Dow's Journey to a Knowledge Value Management Culture”, *European Management Journal*, vol. 14, no. 4, 1996, s. 365-373.
- Pfau B., “Measuring The Link Between Human Capital and Shareholder Value”, *Journal Of Cost Management*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2001.
- Pulic, Ante; “Intellectual Capital - Does It Create or Destroy Value?”, *Measuring Business Excellence*, vol. 8, no. 1, 2004, s. 62-68.
- Rodgers, W., “Measurement and Reporting of Knowledge-Based Assets”, *Journal o of Intellectual Capital*, Vol. 4, No. 2, 2003.
- Rodov, Irena ve Leliaert, Philippe; “FiMIAM: Financial Method of Intangible Assets Measurement”, *Journal of Intellectual Capital*, vol. 3, no. 3, 2002, s 323-336.
- Ross, C. ve Ross, J. “Measuring Your Company’s Intellectual Performance”, *Longe Range Planning*, Vol.3, No, 4, 1997

- Saint-Onge H., “ Tacit Knowledge: The Key to the Strategic Alignment of Intellectual Capital ”, *Planning Review*, Vol: 24, No: 2, Mart - Nisan 1996.
- Saint - Onge, H., 1998 “Human, Structural and Customer Capital, *Measuring & Valuing Intellectual Capital*”, 4 – november, New York, 1996.
- Seetharaman A., “ Intellectual Capital Accounting and Reporting in The Knowledge Economy “, *Journal of Intellectual Capital*, Vol: 3, No: 2, MCB University Press, Bradford, 2002.
- Sen, A., Koç, O., “Bilgi Toplumunun Taşıdığı Risk Unsurları”, 2nci Ulusal Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli, Mayıs 2003.
- Sevim, S., Can A.O., “Bilgi Temelli Bir Ekonomide İnsan Odaklı Değer Yaratma Yolu; Ticari Bilgi Yönetimi ve Bilgi Portalı Mimarisi”, 4ncü Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Sakarya, 2005.
- Stewart, A.T., *Entellektüel Sermaye, Örgütlerin Yeni Zenginliği*. Nurettin Elhüseyni (çev.). İstanbul: MESS Yayınları, 1997.
- Stewart, T. A., “Brainpower”, *Fortune*, Vol: 123, No: 11, June, 1991.
- Sullivan, Patrick, (1998), "Profiting From Intellectual Capital", *Journal of Knowledge Management*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1998. Vol.3, No: 2,:168-216.
- Sveiby, K.E., “Measuring Intangibles and Intellectual Capital - An Emerging First Standard”, www.sveiby.com, August 1998, (16.02.2015).
- Şahin, Osman ve Alabay, M. Nurettin; “KOBİ’lerde Entelektüel Sermayenin Firma Performansı Üzerine Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 2, sayı 14, 2011, s. 249-268.
- Şamiloğlu, Famil. *Entelektüel Sermaye*, Ankara, Gazi Kitabevi, 2002.
- Şanal, Musa, (2006), “Entelektüel Sermaye Yönetimi ve Türkiye’deki Sanayi İşletmelerinde Uygulanması Üzerine Bir Araştırma”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Şenel Alâeddin, *İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*, Ankara, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,1982

- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri hakkında rapor; 2013
- Tatari, B., “*Şirketlerin Toplumla İlişkisinde Yükselen Değer: Kurumsal Sosyal Sorumluluk*”, İzmir Ticaret Odası, Aralık 2003.
- Tek, Ö.B., “*Pazarlama İlkeleri: Global Yönetimsel Yaklaşım ilkeleri*”, Cem Ofset Matbaacılık Sanayi A.S., İstanbul, 1997.
- Tekin, M., Çiçek, E., “Değişim Yönetimi Sürecinde Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Önemi”, bilgiyonetimi.org, 2003, (29 Kasım 2005).
- Tekin, M., Güles, H.K., Burgess, T., “*Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi*”, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mart 2000.
- Toffler, A., *Üçüncü Dalga. Çeviren: Selim Yeniçeri*, İstanbul: Koridor Yayıncılık, 2012.
- Toraman, Cengiz ve diğ.; “İşletmelerde İnovasyon Sürecinde Entelektüel Sermaye ve Yönetim Muhasebesi Kapsamında Değerlendirilmesi” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt XI, sayı 1, 2009, s. 91-120.
- Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, Faaliyet Raporu, 2013
- Uçar, Ferhat. Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının Sektörel Bazda Ağırlıklarının Ölçülmesi: Turizm ve Bilişim Sektörü Üzerine Bir Uygulama, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Usta, Öcal, (2005), *İşletme Finansı ve Finansal Yönetim*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uzay, Şaban, Orhan Savaş. “Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi: Mobilya Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama Örneği”. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*. s. 20 (2003):163-181.
- Yalama, Abdullah, (2005), “Entelektüel Sermayenin Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) İle Ölçülmesi ve Veri Zarflama Analizi (DEA) Yöntemi Kullanılarak Karlılığa Etkisinin Sınanması: İMKB'ye Kote Bankalarda Uygulanması”, Anadolu Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Yaman, Y., “Sosyal Sorumluluk Kampanyaları”, *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl: 1, Sayı:1 Ocak -Subat - Mart 2003.

Yereli, N. Ayşe ve Gerşil, Gülşen; “Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri”, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, cilt 12, sayı 2, 2005, s. 17-29.

Yıldız, Birol ve Tenekeçoğlu, Berrin, (2004), “Entelektüel Sermayenin İşletmelerin Piyasa Değeri Üzerindeki Etkisi ve İMKB 100 İşletmelerinde Görgül Bir Çalışma”, 3. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi 25–26 Kasım 2004, Eskişehir.

Yılmaz C.E., E. Duygulu, “ Örgütsel Başarı ile Kariyer Geliştirme İlişkisi ”, E.Ü. 8. Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi Bildirileri, 2000.

Yörük, Nevin ve Erdem, Meziyet Sema, (2008), "Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB'de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi ", *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt No:22, S.2.

Yüksel B., “Pazarlama Paradigmasındaki Değişim ve Değişimin Sanayi İşletmelerindeki Görünümüne Yönelik Bir Uygulama”, *Pazarlama Dünyası*, Yıl: 13, Sayı: 74, Mart-Nisan 1999.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İhsan AKTAŞ
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 19.03.1989
Medeni Hali : Bekar
Adres : Oğuzlar Mh. 1599 Sk. 14 Cd. Akemek Sitesi No:
4/31Elvankent/ANKARA
E-Posta Adresi : ihsanakts@gmail.com
İletişim : 506 843 70 18

EĞİTİM

Lise : 2003 – 2006 Eryaman Lisesi (Ankara) Eşit Ağırlık
Lisans : 2008 – 2012 Pamukkale Üniversitesi (Denizli) İ.İ.B.F. - Maliye
Bölümü
Y. Lisans : 2013 – 2015 Türk Hava Kurumu Üniversitesi (Ankara) Sosyal
Bilimler Enstitüsü - İşletme Bölümü

MESLEKİ DENEYİM

2014 - 3Kare Mak. End. İnş. Taah. San. Ve Tic. A.Ş – Mali İşler Müdürü
2013 -2014 Andaç Smmm Ltd Şti. – Muhasebe Elemanı